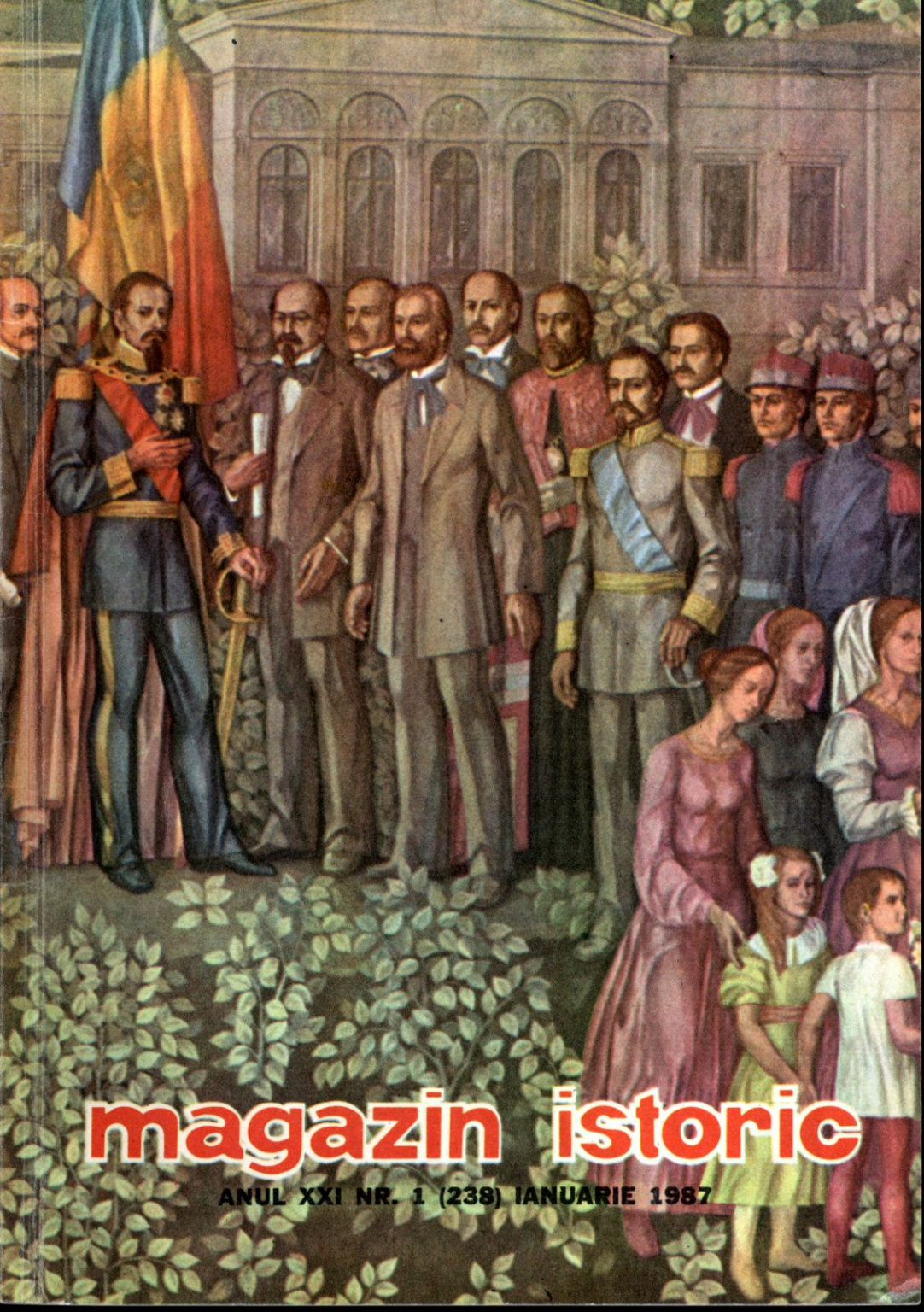

magazin istoric

ANUL XXI NR. 1 (238) IANUARIE 1987

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XXI
Nr. 1 (238)
ianuarie 1987

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIȚ
VIRGIL CÂNDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

Istorie și revoluție:

Julian Cârșând

2

Știință și progres istoric:

Radu P. Voinea

6

DIN CRONICA LUPTEI PENTRU UNITATE NAȚIONALĂ

● 24 ianuarie 1859. Poporul român proclamă Unirea:

Mircea Mușat

10

● Martor și cronicar al Unirii:

Teodor Vărgolici

13

● Moș Ion Roată — „Să fim numai ai țării“:

Radu Economu

17

● „Trebuițele a tot norodul românesc“:

Constantin Dinu Mazilu

19

România muncitoare — „Încoronarea atîtor sforțări“:

Ion Mamina

20

29 iulie-15 octombrie 1946. România și Conferința de
pace de la Paris:

Ștefan Lache

23

● 1940-1946. Odiseea unor marinari români: *Marin Stanciu*... 28
● Permanență și unitate istorică românească. Țara Hațegu-
lul: *Radu Popa*... 30 ● Radu R. Rosetti — pagini de jurnal... 33
● 1941-1942. Prin Klin spre Moscova: *P.A. Rotmistrov*... 38
● Istorie la Greenwich: *Florentina Dolghin, Ana Vădeanu*... 45
● Campania cea mai lungă: *Louis Allen*... 48 ● Monede
românești rare într-un catalog spaniol: *Constanța Știrbu*... 53
● Cum învățau școlarii în Egiptul antic: *Christiane Desroches-
Noblecourt*... 54 ● În București, acum 50 ani... 58 ● 30
din 30: Concursul Magazin istoric, ediția a II-a 1986... 43
● Cărți sosite la redacție... 47 ● Poșta Magazin istoric... 62

COPERTELE NOASTRE

① 24 ianuarie 1859: Aspirație de veacuri a poporului român, Unirea Prin-
cipatelor — un act istoric esențial spre realizarea deplinei unități de stat a tu-
turor românilor — a fost îndeplinită prin voința națiunii. (Tapiserie de Dumitru
Grigoras)

② Stemele reunite ale Moldovei și Țării Românești — aflate într-o impre-
sionantă diversitate de motive și imagini artistice, pe frontispiciile multor
hrisoave solemne și pe paginile de gardă ale unor vechi lucrări destinate „în-
tregii seminții românești” — simbolizează aspirația necontenită a românilor
spre unire (Poporul român proclamă Unirea, p. 10)

③ Scene de muncă din Egiptul mileniului II î.e.n. (Cum învățau școlarii
în Egiptul antic, p. 54)

ISTORIE ȘI REVOLUȚIE

Conf. dr. IULIAN CÂRȚĂNĂ,
prorector al Universității București

Cu rădăcini adânc împlintite în multi-milenara istorie a poporului român, în munca și lupta sa necurmată pentru dăinuire și existență demnă în lume, societatea socialistă de astăzi reprezintă concretizarea celor mai nobile idealuri de dreptate și libertate ale poporului nostru, a aspirației sale spre o viață mai bună, liberă, independentă. În cele peste patru decenii care s-au scurs de la marile acte de voință al națiunii române din august 1944, eveniment de însemnătate epocală ce a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, România a cunoscut — sub conducerea Partidului Comunist Român — profunde prefaceri revoluționare. Într-o perioadă relativ scurtă, țara noastră a parcurs mai multe etape istorice, a trecut de la orînduirea capitalistă la orînduirea socialistă. Raportată la întreaga noastră existență istorică, perioada de după 1944 se constituie, cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „*drept cea mai marea și înfloritoare din întreaga dezvoltare istorico-socială a poporului român*”.

Înfăptuirea revoluției și a construcției socialiste a transformat România dintr-o țară agrar-industrială, slab dezvoltată, într-o țară industrial-agrară în continuă afirmare; dintr-o țară cu o structură socială și politică diferențiată și contradictorie, bazată pe exploatarea omului de către om, într-o țară cu o structură social-politică unitară, armonioasă încheagată, în care, pentru totdeauna, a fost lichidată orice fel de asuprire.

Un moment de covârșitoare importanță, cu reverberații adânci asupra destinului țării în cursul mereu ascendent al socialismului pe pământul românesc, l-a constituit Congresul IX al Partidului Comunist Român, care a ales în fruntea partidului și a țării pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, marele fiu al națiunii noastre, înflăcărat patriot și genial gânditor al epocii contemporane, militant neobosit pentru propășirea societății românești, strălucit continuator al operei celor mai de seamă înaintași ai poporului, luptător fără preget pentru cauza libertății și independenței patriei, pentru afirmarea vocației sale de pace și înțelegere între popoarele lumii. Cunoscător profund al istoriei și al realităților românești, identificîndu-se de peste cinci decenii cu lupta poporului român pentru marile sale idealuri, tovarășul Nicolae Ceaușescu a imprimat în toată această perioadă — prin clocotitoarea sa activitate teoretică și practică — un dinamism fără precedent întregii noastre activi-

tăți, un suflu nou, revoluționar, ce a revitalizat energiile întregii națiuni, societatea românească înregistrînd în anii de după Congresul IX progrese impresionante în toate domeniile.

Descătușînd uriașele energii ale poporului, deschizînd vaste posibilități de afirmare a capacității creatoare a maselor pentru edificarea unei patrii socialiste libere, independente și suverane, Congresul IX a asigurat României o largă deschidere spre lume, un prestigiu internațional necunoscut niciodată în trecut, de peste două decenii cuvintele România — Ceaușescu devenind pe întreaga planetă o simbolică deviză a păcii și colaborării între popoare. În epoca deschisă de Congresul IX al partidului, nu a existat problemă internațională de însemnătate majoră în a cărei rezolvare să nu se fi remarcat o contribuție românească. Ideile și argumentele din magistrala cuvîntare la sesiunea Marii Adunări Naționale din 23 octombrie 1936, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, propunerea președintelui țării noastre privind reducerea unilaterală cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare ale României — propunere susținută fierbinte de întregul popor, care a exprimat un *da* hotărît în cadrul referendumului din 23 noiembrie anul trecut — reprezintă un grăitor exemplu de înaltă responsabilitate istorică față de destinele omenirii, expresia unei permanente preocupări pentru soluționarea marilor probleme ale contemporaneității în spiritul asigurării celor mai propice condiții pentru pacea și progresul tuturor popoarelor.

Gînditor de mare profunzime și originalitate, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a dovedit, prin activitatea sa multilaterală, un profund investigator și cercetător al fenomenelor și proceselor social-economice, opera sa acoperind întinse domenii ale cunoașterii umane. O contribuție creatoare de cea mai mare însemnătate aduce secretarul general al partidului, președintele țării, la fundamentarea științei istorice românești, la analiza în spiritul adevărului științific a problemelor legate de trecutul, prezentul și viitorul patriei, la elaborarea unor teze și idei de o excepțională însemnătate pentru cercetarea istoriei naționale și universale.

„*Orice popor, mai cu seamă un popor cum este poporul român — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu într-un interviu acordat în 1976 ziarului iugoslav Delo — ...nu poate*

să nu pornească în elaborarea căilor de dezvoltare de la trecutul său istoric, să nu țină seamă de tradițiile sale, care, în fond, sînt suma diferitelor concepții a tot ceea ce popoarele au acumulat mai bun în trecutul lor de luptă și de dezvoltare spirituală".

Explicind motivele pentru care în România se acordă o atenție atât de mare tradițiilor luptei patriotice și revoluționare a înaintașilor, președintele României socialiste arată că pentru Partidul Comunist Român a fost și este o datorie de onoare de a studia, a cunoaște și a cinsti pe toți cei care au contribuit la făurirea istoriei, pe toți cei care s-au jertfit pentru dreptate socială și libertate națională. Această datorie de onoare izvoarăște din însăși concepția partidului de continuator al celor mai înaintate tradiții ale poporului nostru.

Cunoașterea trecutului nu înseamnă însă numai omagierea înaintașilor, ci, în egală măsură, și desprinderea acelor învățăminte necesare ridicării pe noi trepte a moștenirii istorice a înaintașilor. Departate de a constitui doar o simplă investigare cu caracter documentar, cercetarea istorică trebuie să aibă perspectiva clară de a oferi învățăminte esențiale despre marile procese social-istorice, care să pună în evidență atât elementele valoroase, progresiste, cît și obstacolele ce au stat în calea progresului societății omenești.

În lumina acestor adevăruri, Partidul Comunist Român, secretarul său general au dat o fundamentare științifică concepției despre legătura indisolubilă dintre știința istoriei și practica social-politică, economică, întreaga activitate ideologică. Conexiunea istorie-revoluție este văzută în sensul că istoria are menirea să servească revoluția, să ajute la progresul neconținut al umanității; în același timp, ca disciplină a cunoașterii, istoria trebuie să se transforme ea însăși, ceea ce relevă necesitatea spiritului revoluționar în cercetarea istorică, în modul de a gândi și interpreta faptele istorice. „Prin esența sa, — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — istoria este o știință revoluționară”.

Concepția de largă cuprindere a secretarului general al partidului privind rolul istoriei a fost formulată magistral în expunerea în fața Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. din 1-2 iunie 1982, document adoptat de Congresul XIII ca parte integrantă a Programului partidului. „Istoria omenirii, deci și istoria poporului român, este istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor sociale, istoria luptelor de clasă, a luptelor împotriva asupririi și dominației străine, pentru eliberare națională și dezvoltare de-sine-stătătoare, istoria înfruntării continue între vechi și nou. În același timp, istoria omenirii este jalonată de relațiile dintre diferite popoare și state, de formarea și apoi dispariția unor imperii, de lupta popoarelor pentru apărarea ființei proprii, a ființei lor naționale”.

Sîntem în fața unuia din numeroasele cazuri în care secretarul general al partidului își aduce o contribuție extrem de prețioasă la dezvoltarea gândirii social-politice româ-

nești, a teoriei revoluționare contemporane în strînsă legătură cu evoluția istorică a omenirii, punînd în evidență întreg ansamblul vieții social-umane, în care factorii naționali, ai luptei pentru independență, pentru demnitate, pace și cultură, intercondiționîndu-se cu cei sociali, au un rol de mare importanță în înțelegerea complexelor procese istorice.

În concepția secretarului general al partidului nostru, istoria este o știință cu un rol fundamental în făurirea și cimentarea conștiinței socialiste a poporului, în educarea revoluționară, patriotică a tuturor cetățenilor patriei, în primul rînd a tineretului. Întreaga operă teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu exprimă ferma și consecventa atitudine politică a militanțului revoluționar, profundul său patriotism, devotamentul neîfămurit față de cauza socialismului și a păcii în lume, ea îndeamnă la interpretări adînci, de largă viziune, la ancorarea fermă în practica politică angajantă. La cota acestor exigențe este necesară dezvoltarea a însuși modului de a gândi despre istorie, a rolului acesteia în ansamblul general al activității politico-ideologice și științifice.

Nutrită de istorie și generatoare de istorie, pornind de la marile ei învățăminte, gîndirea revoluționară despre istorie a tovarășului Nicolae Ceaușescu a deschis, cu multă cutezanță și deosebită clarviziune, noi orizonturi de înțelegere și apreciere a fenomenelor, a etapelor și personalităților istorice. Pe filonul unei valoroase tradiții, ridicate pe noi culmi în anii socialismului, secretarul general al partidului a relevat permanent rolul practic-politic al istoriei. Pornind de la ideea de excepțională importanță că „cinstirea înaintașilor este un semn de civilizație și cultură pentru un popor”, tovarășul Nicolae Ceaușescu a realizat esențiale interpretări noi, fundamentale, asupra tuturor marilor epoci din istoria poporului nostru, cu privire la rolul maselor populare și al personalităților, a pus într-o lumină nouă contribuția fără-nimii la lupta pentru libertate și unitate națională, la apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei, la formarea și îmbogățirea culturii naționale. În opera teoretică a secretarului general al partidului și-au găsit răspunsuri clare o serie de probleme cu privire la rolul diferitelor forțe social-politice în marile momente istorice, la evoluția și rolul națiunii, la definirea coordonatelor fundamentale ale procesului de independență și unitate națională.

Deosebit de fertil se dovedește, pentru cercetarea istorică, conceptul de o excepțională valoare despre istoria unică și unitară a poporului român, ridicat la un înalt grad de semnificație de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, care i-a conferit o mare valoare practică, metodologică. Repudiind unele practici mai vechi, care au avut consecințe negative în gîndirea și scrierea istoriei patriei și a mișcării muncitorești, secretarul general al partidului arăta: „Nu pot exista două istorii, una a poporului și una a partidului. Poporul nostru are o singură istorie, iar activitatea

Dialogul permanent al conducătorului țării și partidului cu oamenii muncii, realitate istorică a Epocii Nicolae Ceaușescu

Partidului Comunist Român, ca și a altor partide în diferite perioade, constituie o parte inseparabilă a istoriei patriei".

Întreaga operă teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu evidențiază cu putere faptul că epoca socialistă a fost precedată și pregătită de progresul general istoric al societății românești din epoca modernă și contemporană. Asemenea concepție despre istorie și conexiunea ei cu problemele contemporaneității este singura cale spre explicarea științifică a faptului că edificarea societății socialiste în țara noastră este expresia unei legități istorice, că etapa socialistă, prin trăsăturile ei, conferă noi dimensiuni și valențe istoriei, legăturii ei cu procesul revoluționar, cu necesitățile multiple ale activității ideologice și educative. Formarea și propagarea, și cu ajutorul științei istorice, a sentimentului iubirii de patrie, a patriotismului revoluționar reprezentată sarcini de mare răspundere pentru slujitorii istoriei. „*Stabilirea locului în istorie, a originii și continuității în bazinul carpato-danubian ale poporului român* — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — *constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de edu-*

cație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor". România are un trecut glorios și tot mai de aceea avem datoria „*să ridicăm pe o treaptă nouă și să îmbogățim cu noi cuceriri materiale și spirituale această prețioasă moștenire, să ridicăm pe noi culmi de civilizație poporul, națiunea noastră socialistă*".

Alături de întregul popor, de toți oamenii muncii fără deosebire de naționalitate din patria comună, strâns uniți în jurul Partidului Comunist Român, noi istoricii exprimăm cea mai profundă recunoștință președintelui Nicolae Ceaușescu pentru că prin opera sa dăruiește națiunii noastre cea mai adevărată carte de istorie, așa după cum prin exemplul întregii sale vieți și activități, puse în slujba libertății și demnității României, a păcii și colaborării între toate națiunile, ne oferă cel mai bun exemplu al modalității prin care revoluția devine istorie. Zi de sărbătoare sufletească a poporului român, ziua de 26 ianuarie ne îndeamnă să adresăm, cu profund respect și înflăcărată dragoste, marelui conducător al României socialiste, tovarășului Nicolae Ceaușescu, urarea strămoșească *La mulți ani!* ■

ȘTIINȚĂ ȘI PROGRES ISTORIC

Acad. RADU P. VOINEA

Într-o dată două noțiuni care în condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane tind să definească tot mai precis sensul evoluției societății omenesci. Pe bună dreptate se spune astăzi că bunul cel mai de preț este inteligența umană încorporată în mașini, utilaje, instalații, dispozitive etc.

Partidul Comunist Român pornește de la premisa că știința, cultura, activitatea spirituală sînt componente indisolubile ale uriașului proces de edificare a socialismului și comunismului în patria noastră. Dezvoltarea forțelor de producție, concretizată în politica științifică de industrializare a țării, este o necesitate obiectivă care dă naștere unui univers tehnic, un univers artificial ce se dezvoltă alături de universul natural și care încorporează tot mai multă inteligență, creație, suflet omenesc și, prin aceasta, el devine, poate, mai prețios decît cel natural. Tot ce s-a construit în țara noastră, îndeosebi în ultimii 21 ani — sutele de întreprinderi noi din siderurgie, chimie, industria construcțiilor de mașini, din celelalte ramuri, marile centrale electrice, Canalul Dunăre-Marea Neagră, metroul bucureștean etc. — poartă în ele inteligența, geniul creator al miilor de cercetători, al milioane de oameni ai muncii angajați în realizarea acestor mărețe obiective stabilite de partidul nostru în planurile de dezvoltare și înaintarea a țării pe noi culmi de civilizație și progres.

Progresul social este adevărata măsură a timpului. El ne dă dreptul să privim cu justificată mîndrie trecutul și cu speranță, cu încredere și optimism viitorul. Și sîntem, într-adevăr, îndreptățiți să fim mîndri de tot ce am realizat în cele peste patru decenii de istorie nouă și mai ales de uriașul salt înregistrat în cei 21 ani care au trecut de la Congresul IX, de cînd în fruntea partidului și a statului nostru se află tovarășul Nicolae Ceaușescu — omul care a dat noi sensuri și dimensiuni întregii noastre vieți și istorii.

Este meritul istoric al secretarului general al partidului nostru de a fi sesizat din timp profundele implicații sociale generate de revoluția tehnico-științifică contemporană, de a fi ridicat rolul științei la cel mai înalt nivel, de a fi acționat cu fermitate pentru asigurarea de noi condiții materiale și organizatorice activității de cercetare științifică, pentru ca aceasta să fie în măsură să răspundă eficient nevoilor crescînde ale societății pe care o edificăm. Din acest punct de vedere, Congresul IX al partidului a marcat o principală coti-

tură în domeniul cercetării științifice, atît în privința definirii mai exacte a locului și rolului ei în cadrul activității generale de construire a socialismului, cît și în ce privește organizarea și orientarea ei.

Ceea ce mi se pare cu totul remarcabil în politica noastră generală actuală, deci și în aceea din domeniul științei și al cercetării științifice, este bazarea, orientarea gîndirii pe realități. Principiul analizei, al sprijinirii pe realitate, al unei libertăți de gîndire, înseamnă eliberarea de dogme, de prejudecăți, de rețete. „Fără a așeza la baza întregii dezvoltări tot ceea ce este mai nou în știință, în toate domeniile, nu putem construi nici societatea socialistă multilateral dezvoltată, nici comunismul. De aceea — arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie învățat și iar învățat, studiat și dat — ca să mă exprim într-un limbaj mai plastic — frîu liber gîndirii, creației, imaginației, bizuindu-ne însă pe realități, pe studierea cerințelor dezvoltării economico-sociale”. În acest context, secretarul general al partidului a intuit în mod magistral importanța învățămîntului ca principală formă de educație, de formare a omului nou, capabil să-și construiască în mod conștient propriul viitor. Școala românească a suferit profunde modernizări și readaptări înnoitoare puse sub semnul unei temeinice integrări în ampla dinamică a edificării noii societăți. Integrarea organică — structurală și funcțională — a învățămîntului cu cercetarea și producția, concepție revoluționară, profund științifică a tovarășului Nicolae Ceaușescu a constituit un moment de cotitură radicală în pregătirea forței de muncă, în dezvoltarea multilaterală a personalității umane. Integrarea învățămîntului cu cercetarea, în esență inițierea încă de pe băncile școlii în activitatea de cercetare are un rol hotărîtor în dezvoltarea aptitudinilor pentru creație, sîdind în mintea elevilor și studenților setea de a cunoaște, dorința continuă de autoperfecționare. Prin asigurarea unor condiții optime — în primul rînd a unei baze materiale puternice și moderne — învățămîntul românesc a trăit o adevărată revoluție, aducîndu-și contribuția la dezvoltarea economico-socială a patriei.

După victoria revoluției socialiste, odată cu progresul științei și însușindu-și cele mai noi cuceriri ale ei, omul se transformă în făuritorul propriului său destin. Pătrunzînd tot mai adînc în tainele materiei, ale vieții și ale

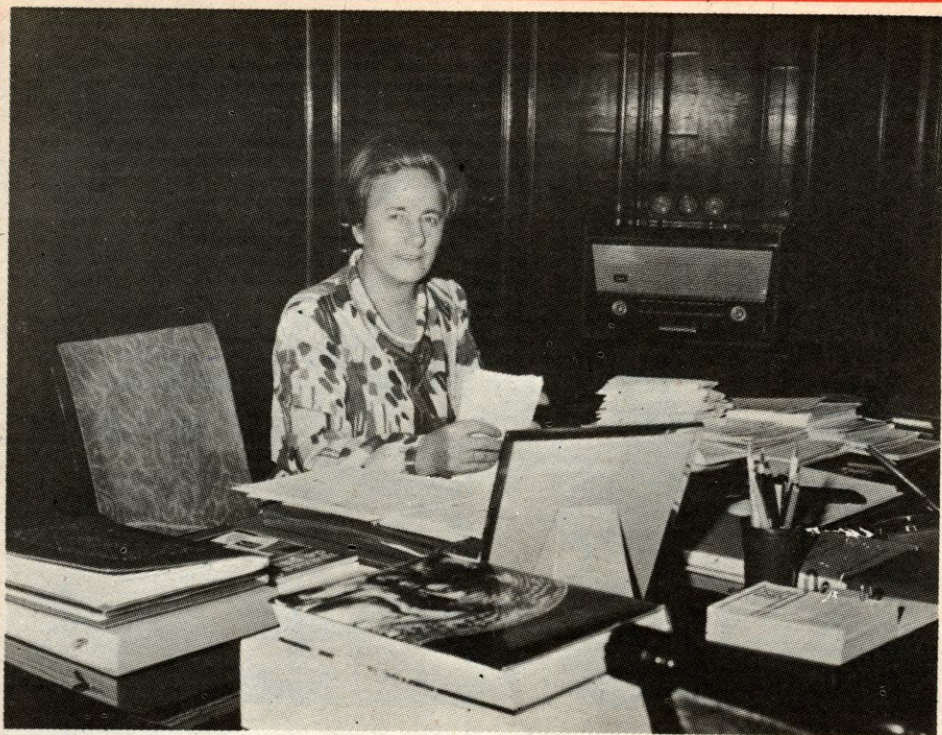
11 iulie 1985. Tovarșul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, la adunarea solemnă a Academiei Republicii Socialiste România, în cadrul căreia i-au fost conferite calitățile de membru titular și președinte de onoare al acestui înalt for științific

societății, omul devine tot mai conștient de forța și capacitatea sa de a transforma natura, lumea, societatea în conformitate cu aspirațiile și voința sa. Adevăratului om de știință, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, îi sînt proprii curajul și cutezanța în gîndire, el nu se poate împăca cu rutina care conduce la stagnare, el caută noul, elementul progresist, revoluționar.

Punînd în fața cercetării științifice sarcina de a deveni o forță nemijlocită a producției de bunuri materiale, Congresul IX al partidului a impus regîndirea întregii activități de cercetare științifică. Pentru prima dată, după Congresul IX, planul de cercetare științifică a apărut ca o secțiune a planului general de dezvoltare. Și-a făcut loc o concepție politică nouă privind organizarea și orientarea cercetării, avînd la bază crearea unor institute centrale pe anumite domenii, prin care s-a realizat o mai bună concentrare a forțelor și o coordonare corespunzătoare a temelor din acest domeniu și, în consecință, o mai strînsă legătură între cercetare și producție, între cercetare și învățămînt. S-a creat astfel un sistem unitar și

armonios, deosebit de important fiind faptul că toate aceste măsuri n-au fost aplicate decît după ce a fost verificată eficiența lor.

În baza programelor de dezvoltare generală a patriei adoptate de Congresul XIII al partidului ne aflăm astăzi într-o etapă nouă a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, etapă în care se va face un important salt calitativ, în care țara noastră va trece de la stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare la cel de țară cu nivel mediu de dezvoltare. Așa cum precizează documentele Congresului XIII, acest salt calitativ implică un accent mai puternic pe factorii intensivi, de calitate, eficiență, productivitate. În aceste condiții, cercetarea științifică și ingineria tehnologică sînt chemate să joace un rol deosebit de important. Atrăgînd atenția asupra acestui fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta, în cuvîntarea rostită la cel dintîi Congres al științei și învățămîntului: „În concordanță cu noile obiective strategice, cercetarea științifică și tehnologică, precum și învățămîntul trebuie să fie în primele rînduri în desfășurarea întregului proces revoluționar în noua etapă de dezvoltare a țării.

Înfăptuirea obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea impune angajarea fermă pe calea noii revoluții tehnico-științifice, de organizare a vieții economico-sociale pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general.

Trebuie să fim pe deplin conștienți că rămânerea în urmă — în domeniul dezvoltării forțelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii — poate afecta puternic viitorul poporului nostru, însăși independența și suveranitatea patriei noastre.

Omenirea se află într-o asemenea etapă a dezvoltării în care știința reprezintă cea mai puternică forță a progresului economic și social".

Un rol hotărâtor în organizarea efectivă, concretă a cercetării științifice și învățămîntului, în materializarea conceptului de știință ca mijloc de producție revine tovarăsei Elena Ceaușescu, eminent om politic, prestigios savant de largă recunoaștere și prețuire internațională, luptător neobosit pentru transpunerea în viață a politicii interne și externe a partidului și statului nostru. Militantă a Partidului Comunist Român din anii grei ai ilegalității, participînd cu dăruire la marile bătălii pentru dreptate și libertate socială, împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, iar apoi la opera de reconstrucție a țării pe baze

socialiste, tovarăsa Elena Ceaușescu desfășoară o amplă activitate în prima linie a priorităților politice, ca și în sectorul cercetării științifice. Din înaltele funcții de partid și de stat pe care le îndeplinește — membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului, președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului — tovarăsa Elena Ceaușescu, se arată în scrisoarea adresată în 1986 de Comitetul Politic Executiv cu prilejul zilei sale de naștere, își aduce o contribuție de înaltă competență și răspundere „la elaborarea și înfăptuirea în viață a mărețelor planuri și programe de dezvoltare economico-socială a patriei, la perfecționarea organizării și conducerii societății, la progresul continuu al cercetării științifice și aplicarea largă în producție a rezultatelor acesteia, la înfăptuirea neabătută a programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism".

Coordonarea amplă a activității de cercetare științifică la nivel național pe care a exercitat-o mulți ani Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, sub președinția tovarăsei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, s-a materializat în rezultate deosebit de bogate. Îmbinînd munca de concepție cu cea organizatorică, tovarăsa Elena Ceaușescu a mobilizat exemplar întregul potențial științific al țării pentru traduce-

rea în fața a politicii partidului în domeniul științei și al ingineriei tehnologice, pentru a contribui cu promptitudine și eficiență la amplul proces de făurire a civilizației socialiste, a unei industrii moderne, a unei economii înfloritoare, pentru afirmarea plenară a prestigiului științei românești în lume. Un rol hotărâtor a avut tovarășa Elena Ceaușescu în elaborarea programelor prioritare de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică și în traducerea în viață a acestor programe.

Ca urmare a preocupării permanente pentru perfecționarea conducerii tuturor domeniilor de activitate, primul Congres al științei și învățămîntului a creat un organism nou de conducere unică și democratică — Consiliul Național al Științei și Învățămîntului. Prin această măsură s-a asigurat o conlucrare mai bună și permanentă între știință și învățămînt, în realizarea progresului tehnico-științific și în introducerea mai rapidă în producție și învățămînt a celor mai noi cuceriri ale științei și cunoașterii umane în general, deschizîndu-se o perspectivă nouă activității de cercetare științifică și învățămîntului.

Alegerea ca președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, într-un moment în care cercetarea științifică este chemată să-și aducă o importantă contribuție la progresul multilateral al societății noastre, a constituit o recunoaștere unanimă a meritelor deosebite pe care academician doctor inginer Elena Ceaușescu le are în dezvoltarea și coordonarea acestor importante sectoare ale construcției socialiste. Această alegere constituie o cheazăsie sigură a înfăptuirii programelor de cercetare stabilite de Congresul XIII al partidului la nivelul celor mai înalte exigențe, dezvoltarea în continuare a științei și învățămîntului. Subliniind necesitatea sporirii calității muncii în toate sectoarele de activitate pentru înfăptuirea la parametrii optimi a programelor generale stabilite de Congresul XIII pentru dezvoltarea patriei, tovarășa Elena Ceaușescu arăta, în cuvîntarea la Plenara Consiliului Național al Științei și Învățămîntului din 30 octombrie 1986: „În înfăptuirea politicii generale de construcție socialistă, partidul și statul nostru pornesc de la faptul că știința constituie factorul primordial al progresului contemporan, că societatea socialistă multilateral dezvoltată și societatea comunistă pot fi edificate cu succes numai pe baza celor mai înalte cuceriri ale științei și tehnicii. De aici decurge și necesitatea de a desfășura larg noua revoluție tehnico-științifică și noua revoluție agrară în țara noastră, ceea ce presupune realizarea unor profunde schimbări revoluționare în tehnică, în organizarea muncii, în însuși modul de a gândi și acționa al oamenilor”.

Desfășurînd o amplă activitate pe tărîm social și politic, aducîndu-și, alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, o contribuție de mare valoare la elaborarea și înfăptuirea neabătută a politicii partidului nostru de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, tovarășa Elena Ceaușescu s-a impus în conștiința poporului nostru ca un exemplu de muncă și dăruire pentru împlinirea nobi-

lelor idealuri de prosperitate și progres a patriei, de ridicare a ei pe noi culmi de civilizație.

Știința românească datorează tovarășei Elena Ceaușescu o operă de excepțională însemnătate, care se constituie într-o remarcabilă contribuție la continuarea prestigioaselor sale tradiții, într-o expresie elocventă a potențialului de creație național. Prin lucrările sale teoretice, prin contribuțiile practice aduse în domeniul chimiei macromoleculare, tovarășa Elena Ceaușescu și-a înscris numele în rîndul marilor savanți români ai tuturor timpurilor. Lucrările sale științifice au fost traduse aproape în toate limbile de circulație mondială, avînd o înaltă valoare de referință în ramurile de vîrf ale chimiei moderne. Largul ecou de care se bucură în străinătate opera științifică a tovarășei Elena Ceaușescu, înaltele distincții și titluri științifice care i-au fost conferite de prestigioase instituții și foruri științifice culturale și de învățămînt din cele mai diverse țări ale lumii constituie o firească și binemerită recunoaștere a contribuției tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu — savant de renume mondial — la îmbogățirea tezaurului universal al cunoașterii științifice.

Militînd neobosit pentru o largă comunicare și cooperare internațională în domeniul cercetării științifice, tovarășa Elena Ceaușescu a desfășurat și desfășoară o rodnică activitate în calitate de președintă a Comitetului Național Român „Oamenii de știință și pacea”, depunînd eforturi susținute pentru ca toate cuceririle științei și tehnicii să devină accesibile tuturor țărilor, îndeosebi celor în curs de dezvoltare, pentru ca aceste cuceriri să contribuie la lichidarea subdezvoltării și înaintarea mai rapidă a omenirii pe calea progresului economic și social. În acest sens, trebuie subliniată preocuparea în vederea constituirii unui front unitar al tuturor oamenilor de știință ai omenirii pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru salvarea lumii de la catastrofa nucleară, pentru ca rezultatele cercetării științifice să fie puse exclusiv în slujba progresului și civilizației, pentru a asigura fiecărui om dreptul său fundamental la pace, la viață liberă și demnă.

Este mobilizator și ne dă sentimentul încrederii cînd constatăm că în zilele noastre, grație politicii generale a partidului, a orientărilor secretarului său general și, aș spune, mai ales datorită exemplului pe care îl oferă opera teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, știința românească a încetat a mai fi o știință pentru știință, ci o știință pentru nevoile societății, legată strîns de practică, de viață. Este confirmarea deplină a ideilor ce se desprind din documentele Partidului nostru care cer ca gîndirea, cercetarea științifică să premerge procesului de producție, de dezvoltare social-economică a țării. Cercetarea științifică are datoria prioritară de a prefigura viitorul și de a contribui la edificarea în mod conștient a noii istorii, care să ducă țara noastră pe înălțimile civilizației și progresului. ■

24 ianuarie 1859

POPORUL ROMÂN PROCLAMĂ UNIREA

Conf. univ. dr. **MIRCEA MUȘA**

„Am fost martorii unui fapt nemaivăzut, cînd într-o adunare se alege un principe în unanimitate... Alegerea colonelului Cuza reprezintă triumful deplin al ideilor unioniste și liberale... E greu, totodată, să ne închipuim cu cît entuziasm a fost primită peste tot această alegere, entuziasm care se manifestă prin cele mai călduroase demonstrații. Moldovenii au dovedit astfel că sînt la înălțimea speranțelor care se puseseră în ei“.

Astfel relata superiorilor săi de la Paris consulul Franței la Iași, Victor Place, alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, la 5/17 ianuarie 1859, ca domnitor de către Adunarea electivă a Moldovei, act ce marca un pas important spre realizarea Unirii țărilor române surori Moldova și Muntenia.

Peste nici douăzeci de zile, la 24 ianuarie/5 februarie 1859, Adunarea electivă a Munteniei îl desemna, la București, ca domnitor tot pe Alexandru Ioan Cuza, punînd astfel bazele unirii depline a Principatelor. Din București, Jacques Poumay, consulul Belgiei în țările române, transmitea la Bruxelles: „Numirea [lui Cuza] fu primită cu vii aclamații... La ieșirea din sală [deputații] fură duși în brațe triumfal... Seara, orașul era strălucitor iluminat, pe clădirile publice erau pancarte cu înscrisuri «Trăiască Cuza»; poporul în masă purtînd torțe a parcurs străzile cu muzică militară în frunte, oprindu-se la casele deputaților... pentru a-și manifesta bucuria.

Aceste plimbări nocturne, care nu au fost tulburate de nici un act blamabil, durară pînă la o oră destul de avansată și totul reîntră în ordine.

Acest rezultat, la care nimeni nu se putea aștepta, nu este pus decît pe seama presiunii pe care poporul român, care dorește cu orice preț Unirea, a exercitat-o asupra deputaților...”.

Două mărturii din numeroase altele — documente diplomatice, articole de presă, memorii, diverse scrieri — ce reflectă largul ecou european al Unirii, mo-

24 ianuarie 1859: Proclamarea Unirii Principatelor (detaliu dintr-un tablou de Th. Aman)

dul strălucit în care românii și-au afirmat, la mijlocul veacului trecut, îndreptățirea și justetea istorică a cauzei naționale, înfăptuind Unirea prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, o parte din aceste documente fiind publicate în lucrarea *România la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană* (vol. I — documente externe, vol. II — texte străine), București, 1984.

Voința unanimă a maselor

Una din principalele idei pe care le reliefează aceste documente este aceea că românii au avut rolul hotărîtor în realizarea Unirii, manifestîndu-se și acționînd permanent pentru aceasta. Intrată într-o fază hotărîtoare în conjunctura internațională creată prin înfrîngerea Rusiei în Războiul Crimeii, lupta românilor pentru unitate, voința lor de a trăi uniți între hotarele aceleiași stat suveran, au făcut ca problema Unirii să fie adusă în dezbaterile Congresului de pace de la Paris, care avea drept scop principal stabilirea „echilibrului european”¹.

După cum se știe, Congresul de pace de la Paris a fost precedat, în 1854, de o Conferință a Puterilor europene (Anglia, Franța, Austria, Rusia și Turcia) la Viena. Se luase atunci în discuție trecerea celor două țări române sub protectoratul colectiv al Puterilor europene, ceea ce impunea și schimbarea statutului lor de organizare.

Neputîndu-se ajunge la o înțelegere deplină asupra tuturor condițiilor de pace pe care trebuia să le accepte Rusia, Conferința de la Viena și-a întrerupt lucrările, fără nici un rezultat. Pentru țările române însă însemnăta ea ei consta în aceea că a luat, pentru prima dată, în discuție problema Unirii Moldovei cu Muntenia, evidențiind, în același timp, și poziția Marilor Puteri față de acest deziderat istoric al poporului român.

Congresul de pace de la Paris și-a deschis lucrările la 18 februarie 1856. Participau reprezentanții Porții, Austriei, Franței, Angliei, Rusiei, Sardiniei și Prusiei. „Înainte de a se atinge chestiunea noii organizări a Principatelor — arăta la 8 martie 1856 reprezentantul Franței, Al. Walewski — este de cercetat dacă ele trebuie a mai trăi sub o organizare separată și dacă nu ar fi în interesul, atît al acestor țări cît și al Europei, ca ele să fie întrunite într-un singur stat”.

În funcție de interesele pe care le aveau în această parte a Europei, celelalte Puteri au scris sau nu la ideea Unirii. Astfel, delegatul Angliei, G. Clarendon, a sprijinit propunerea lui Walewski, arătînd că „dorințele poporului trebuie luate în seamă”. Prințul Alexei F. Orlov, reprezentantul Rusiei, s-a situat pe aceeași poziție, afirmînd că „guvernul său era pentru Unire”. În schimb, reprezentanții Turciei și Austriei, Ali pașa și, respectiv, contele K. F. Buol, au combătut ideea că unirea ar fi fost cu adevărat dorită de Principate.

(Documentele diplomatice ale vremii aduc mărturia faptului că guvernele, cabinetele diplomatice europene urmăreau cu atenție modul în care Congresul de pace abordase problema Unirii românilor. De la Constantinopol, Blondeel von Coelebroeck, ministrul Belgiei la Poartă, îi scria șefului său de la Bruxelles, la 21 iunie 1856: „Principatele vor fi ele însele consultate asupra reorganizării lor, [inclusiv] pentru că este sigur că ele se vor pronunța energic și unanim pentru Unire”. Tot la 21 iunie 1856 și tot din Constantinopol, ministrul Regatului celor două Sicilii, Ed. Targioni, consemna într-un raport: „E neîndoielnic că opiniile populației din Valahia și Moldova sînt unanime în această privință: cer Unirea...”.

Cum se știe, Congresul de pace de la Paris a hotărît ca locuitorii Principatelor să se pronunțe asupra Unirii în cadrul Divanurilor ad-hoc, alese de țară. Urmărind cu atenție desfășurarea eveni-

mentelor din Principate, cancelariile diplomatice ale vremii înregistrau, tot mai pregnant, voința românilor de a împlini Unirea. „Divanurile — scria la 10 aprilie 1857 Barão [baronul] de Roboredos, ambasadorul portughez la Viena — se vor reuni în Principate, însă nu încapă nici o îndoială în privința rezoluției pe care o vor lua aceste Adunări în chestiunea Unirii celor două țări, întrucît opinia publică s-a pronunțat deja în favoarea acestei Uniri”. Din Petersburg, A. Gorceakov, cancelar și ministru de externe al guvernului țarist, îi transmitea ambasadorului rus la Paris, P. Kiseleff, că, în Principate, trebuia să „prevaleze o libertate absolută în exprimarea dorințelor țării” și „decî, că Divanurile au, în aceeași măsură, dreptul de a da glas voinței de reunire a Principatelor”.

Un singur stat — România

Dorința unanimă a românilor de a se uni este subliniată și de alte documente diplomatice din același an 1857. Astfel, la 10 octombrie 1857, E. Jooris, însărcinatul cu afaceri al Belgiei la Constantinopol, îi scria ministrului de externe belgian, Ch. Vilain, pe marginea alegerilor pentru Adunările ad-hoc din cele două țări române: „Ultimele știri oficiale pe care le-am primit din Principate dau drept rezultat al votului o majoritate importantă în favoarea Unirii”. Era remarcant faptul că unioniștii năzuiau la crearea unui stat român independent, în care să fie reușiți toți românii care trăiau în ținuturi aflate sub dominație străină.

La 16 octombrie 1857, Ali pașa, ministrul de externe otoman, într-o depeșă adresată reprezentanților Porții pe lângă statele semnatare ale Tratatului de pace de la Paris, se arăta îngrijorat de opțiunile exprimate de Adunările ad-hoc ale Munteniei și Moldovei, opțiuni în fruntea cărora se afla „Unirea celor două

¹ Magazin istoric, nr. 1/1975.

provincii sub numele de România". Ministrul otoman sublinia că nici nu se putea aștepta la alt rezultat al alegerilor, atîta timp cît la ele „au participat cu atîta ardore acei oameni pătrunși de ideile care erau pe punctul de a răsturna întreaga Europă în anul 1848".

Revoluția română de la 1848, după cum se știe, înscrisese între obiectivele sale prioritare realizarea unității naționale, cheia de boltă a edificiului statal, după cum o numea Mihail Kogălniceanu. Pentru unirea cu țara se pronunțaseră și românii transilvăneni în memoria adunare din 3/15 mai 1848 de la Blaj. Amintind de cerințele formulate de revoluționarii români la 1848, L. Béclard, agent politic și consul general francez pentru Principate, îi scria, la 9 februarie 1858, ambasadorului Franței la Constantinopol, Ed. Thouvenel: „Divanurile au cerut ca cele două Principate să fie reunite în unul singur. Iată revoluționarii!... Aceasta nu te duce oare cu gîndul la zilele nefaste din 1848?"

O semnificativă recunoaștere a drepturilor românilor de a se uni găsim în raportul Comisiei europene pentru Principate, adresat la 1/13 aprilie 1858 Congresului celor șapte puteri care urma să se deschidă la Paris la 10/22 mai 1858 și în cadrul căruia avea să se dezbată viitoarea organizare a Principatelor române. Comisia amintită constata că, atît în Muntenia cît și în Moldova, Adunările ad-hoc se exprimaseră în mod hotărît pentru Unire. Prin Convenția de la Paris, semnată la 7/19 august 1858, în ultima zi a Congresului, s-a stabilit, încă din primul articol, constituirea celor două Principate într-un corp comun „sub denumirea de «Principatele Unite Moldova și Valahia», fiecare cu domn, guvern și adunare legiuitoare proprie.

Deși prin prevederile Convenției din 1858 se încerca, de fapt, menținerea separării celor două Principate, împotriva voinței unanime a poporului, românii au știut să depășească aceste prevederi, im-

plinind unirea în fapt. Mărturiile și documentele diplomatice ale vremii evidențiază faptul că aplicarea în practică a stipulațiilor Convenției și desfășurarea alegerilor au pus în lumină, cu și mai mare pregnanță, voința unanimă a românilor de a se uni într-un singur stat, sub un singur domnitor. „Numeroase indicii — scria V. Place la 3 ianuarie 1859 către Al. Walewski — mă fac să presupun că moldovenii, la deschiderea noii Adunări [Adunarea Electivă] vor reveni la bazele puse de către Divanurile ad-hoc în virtutea Tratatului de la Paris și vor proclama din nou, dar de această dată de o manieră definitivă, în acord cu valahii [muntenii], Unirea..." Trimisul extraordinar și ministrul plenipotențiar al Austriei la Londra, Rudolf von Apponyi, într-un raport adresat șefului său, K.F. Buol, la 10 ianuarie 1859, constată că aleelele din Moldova constituiau „o demonstrație strălucită în favoarea Unirii".

De la Unire la Independență

Proclamarea lui Cuza ca domn al Moldovei, arăta Victor Place într-un alt raport trimis din Iași la 24 ianuarie, a dat cele mai mari speranțe de împlinire a Unirii. „Fiecare privește astăzi Unirea ca pe un fapt împlinit. Creșterea prestigiului partidei naționale unioniste, al principelui și al miniștrilor săi în cadrul Adunării s-a realizat atît de strălucit, că nu mai e nimeni să gîndească la posibilitatea de menținere a separării... Toți, inclusiv principele, s-au angajat să acționeze în continuare în acest scop".

La 24 ianuarie 1859, Adunarea electivă a Munteniei l-a proclamat tot pe Cuza domn, realizîndu-se astfel unirea celor două principate, unire dorită de toți românii. Observatorilor politici și diplomatici de la București nu le-a scăpat și un fapt fără precedent pînă atunci în practica desemnării

noului cîrmuitor al țării: participarea masivă a maselor populare, cum am văzut că remarcă consulul Belgiei, Jacques Poumay, într-un raport citat la începutul acestor pagini. La rîndul său, consulul general al Marii Britanii, Robert G. Colquhoun, releva prezența maselor populare din Capitală și din împrejurimi, venite „la București să-și aleagă principele". Erau, cum remarcă același diplomat, „aproximativ 15 000 oameni", țărani și lucrători.

Hotărîrea românilor de a apăra și consolida Unirea era subliniată și de consulul Marii Britanii la Iași, H.A. Churchill, care, într-o telegramă trimisă imediat după desemnarea lui Cuza ca domn al Munteniei, arăta: „Alegerea lui Cuza în Valahia a creat un mare entuziasm aici [la Iași]. Se consideră că s-a efectuat un mare pas spre Unire, dacă nu i se vor opune măsuri puternice. În jurnalele din Moldova s-a declarat clar că, dacă Poarta va îndrăzni să refuze investi-tura, românii îi vor respinge autoritatea și, de la primul pînă la ultimul, își vor apăra drepturile pînă la capăt".

La Poartă, știrea dublei alegeri a lui Cuza a fost primită, după cum notează A. de Lallemand, înșărcinatul cu afaceri al Franței la Istanbul, „cu stupefacție". Fuad pașa, ministrul de externe otoman, preconiza chiar o intervenție militară în Principate, declarînd că „se angajează personal... să restabilească ordinea în Principatele Unite". Eduard Targioni, ministrul plenipotențiar al Regatului celor două Sicilii la Constantinopol, își informa ministrul său de externe că „guvernul otoman pregătește concentrarea unui corp de armată pe malul Dunării, în care scop a chemat sub arme un anumit număr de rezerviști".

Documentele vremii relevă, de asemenea, că mișcarea în favoarea Unirii căpătase o atît de mare amploare, încît ea depășise granițele celor două principate, trecînd și în celelalte provincii românești, aflate sub dominație străină. La 23 ianuarie 1859, deci în preziua alegerii lui Cuza ca domn al Unirii, comandantul

general cezaro-crăiesc al Banatului, J. Coronini, ordona comandantului Regimentului 9 jandarmier să ia cele mai severe măsuri împotriva emisarilor veniți din Principate care propagau în rândul românilor din monarhie idei unioniste. „Situația din Principatele Dunărene — arăta Coronini — devine din zi în zi tot mai neliniștitoare; ea este alimentată de o partidă care și-a propus ca sarcină să se atingă în mod ticălos chiar de Monarhia austriacă, prin trimiterea unor indivizi a căror activitate tinde să atragă bărbăți cu sentimente similare și să-i folosească apoi ca emisari în Banat și Transilvania, care să-i prelucereze pe supușii cezaro-crăiești, în special pe cei de naționalitate română și străbă, pentru o unire cu statul moldo-valah, respectiv cu Serbia“.

Printr-o diplomație de-o deosebită abilitate și mobilitate, având un puternic reazem în voința unanimă a maselor populare, românii reușiseră la 24 ianuarie 1859 să pună puterile europene în fața faptului împlinit al Unirii. Urma concentrarea eforturilor spre dobândirea deplinei independențe a statului român. În acest sens, ilustrativă este replica ambasadorului Austriei la Paris, J.A. Hübner, care, într-o discuție cu împărăteasa Eugenia, soția lui Napoleon III, comentând alegerea lui Cuza pe tronul Principatelor Unite, remarcă fără echivoc: „Acolo [în Principate] se vrea independența, iar spre a se atinge acest scop se votează pentru Unire“.

Peste nici două decenii, în 1877-1878, luptând cu deosebit eroism pe cîmpurile de bălăie din sudul Dunării, românii aveau să consfințească independența deplină a statului, deschizând astfel perspectiva înfăptuirii marelui obiectiv politic pentru realizarea deplinei unități statale — re-unirea Transilvaniei cu patria mamă¹, act istoric înfăptuit prin voința națională la 1 Decembrie 1918. ■

Martor și cronicar al Unirii

TEODOR VÂRGOLICI

Personalitate reprezentativă a culturii românești de la jumătatea veacului trecut, Dimitrie Bolintineanu (1825-1872) a fost nu numai un poet de seamă al epocii sale, ci și un devotat slujitor al înaltelor cauze ale libertății, unității naționale și dreptății sociale.

A desfășurat, paralel cu munca sa literară, și o susținută activitate politică, participând la două evenimente de o deosebită importanță în viața românilor din secolul trecut: revoluția de la 1848 și Unirea din 1859.

În timpul revoluției a condus publicația Popolul suveran, al cărei prim număr a apărut la 19 iunie 1848, sub deviza „Libertate, egalitate, fraternitate!“. După înăbușirea revoluției, Bolintineanu, la fel ca alți patrioți, a fost silit să ia calea exilului. La Paris, apoi la Constantinopol, a continuat să desfășoare o neobosită activitate în sprijinul cauzei românești. A fost unul dintre semnatarii unei Protestații a românilor din Valahia, scrisă de exilații români și adresată guvernelor Angliei, Franței, Austriei și Prusiei. A publicat, de asemenea, lucrările Les Principautés Roumaines (1854) și L'Autriche, La Turquie et les Moldo-Valaques (1856), în care prezenta temele luptei românilor pentru unitate și independență națională.

A revenit în țară în octombrie 1857, după aproape zece ani de pribegie.

Demni frați de a fi uniți

Întors între ai săi, Dimitrie Bolintineanu s-a angajat în lupta pentru Unire, pentru afirmarea idealurilor democratice și patriotice ale maselor populare. Singura armă de luptă de care dispunea era pana, iar singura posibilitate de a acționa, de a interveni eficient în desfășurarea evenimentelor era cuvîntul scris, publicistica. Și astfel, a înființat și a condus gazeta *Dimbovița*, apărută la 11 octombrie 1858 și al cărei obiectiv major a fost susținerea înfăptuirii unității naționale.

Unirea — sublinia el în paginile acestei publicații — era o necesitate istorică și legitimă a națiunii române și se impunea a fi transformată într-o

D. Bolintineanu — luptător, în slovă și faptă, pentru Unire (fotografie mai puțin cunoscută aflată la cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei R.S.R.)

¹ Magazin istoric, nr. 11, 12/1986.

realitate practică. În articolul *Principatele Unite*, apărut în *Dimbovița* din 6 decembrie 1858, Bolintineanu scria: „A merge o țară pe o cale și alta pe altă cale, ar fi să adevărim relele profeții ale gazetelor streine răuvoitoare: că nu sîntem copți pentru nici un fel de unire și, prin urmare, pentru viața națională, că unirea a fost cerută sub influința momentanee a împrejurărilor politice din anul încetat și a ideilor cîștigate în țări streine de o minoritate de oameni ale căror sentimente nu sînt acelea ale nației române”. Deci, argumenta mai departe D. Bolintineanu, „toate aceste cuvinte vin în ajutorul credinței că de acum înainte trebuie să facem astfel încît calea ce va lua o țară să nu fie opusă cu ceea ce va lua o altă țară; că înainte de toate, să nu simțim nimic, să nu gîndim nimic, să nu facem nimic, fără sora noastră, nici ea fără sora ei”.

În virtutea acestor principii, D. Bolintineanu a salutat cu entuziasm alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei, subliniind într-un articol apărut în *Dimbovița* din 7 ianuarie 1859: „Ceea ce vedem mai cu plăcere în această alegere este nu persoana alesului, ci principiul de care ține alesul. Astfel putem zice că în Moldova viitorul a învins trecutul”. De aceea, alegerea lui Alexandru Ioan Cuza și ca domn al Munteniei, prin care se realiza năzuința de veacuri a poporului român și se deschidea totodată o nouă și luminoasă pagină în istoria țării, a vibrat profund în inima și conștiința scriitorului, l-a umplut de bucurie, mîndrie și nădejde, scriind în *Dimbovița* din 24 ianuarie 1859: „Printr-această faptă se constată că dacă frații noștri de peste Milcov au dat exemplu de simtimente patriotice antice, românii de dincoaci de Milcov au răspuns cu aceeași mărire. Demni frați de a fi uniți, ei au dovedit astăzi încă o dată într-această luptă nobilă și sublimă de cele mai rari sacrificii și abnegații”.

În perioada domniei lui Cuza, Dimitrie Bolintineanu s-a situat printre cele mai de sea-

mă figuri de patrioți care au contribuit la consolidarea României moderne. Prieten și colaborator intim al lui Cuza, s-a numărat printre principalii promotori și realizatori ai marilor reforme din timpul Unirii, care au înscris pagini luminoase în istoria poporului nostru. La 23 mai 1860 a fost numit „comisar din partea Țării Românești la Comisia Dunăreană”. În această calitate a făcut parte din suita domnitorului în vizita pe care a întreprins-o, în septembrie 1860, la Constantinopol¹.

Călătoria lui Cuza, descrisă de D. Bolintineanu în broșura *Vizita domnitorului Principatelor Unite la Constantinopol*, publicată chiar în 1860, a avut un mare răsunet pe plan internațional, impunînd demnitatea domnitorului român și prestigiul națiunii noastre. Cuza a fost primit cu toate onorurile cuvenite unui suveran, tratat cu deosebit respect de sultan și de către membrii corpului diplomatic. „Această călătorie — scria Bolintineanu — pînă astăzi este singură de felul său. Vizita M[ajestății] S[ăle], în adevăr, deși subordonată voinței Europei, are aerul unei întrevederi a doi suverani în care cel mai interesat în chestiune este imperatorul otomanilor. Niciodată în cazuri de această natură, Poarta Otomană nu a exprimat atîta dorință de a vedea un domn român în capitala Turciei; niciodată nu au oferit mai multe onori aleșilor românilor. Însă niciodată un domn român nu a arătat mai multă demnitate, fiertate [mîndrie] națională și mai puțină grabă de a face această vizită impusă de tractate”.

Sfetnic și prieten

Bucurîndu-se de încrederea și prețuirea lui Cuza, D. Bolintineanu a deținut, în 1861, funcția de ministru secretar de stat la Departamentul Treburilor Străine, în guvernul prezidat de Ștefan Golescu. Cînd s-a deschis Conferința puterilor garante, la 13/25 septembrie 1861, la Constantino-

pol, domnitorul l-a trimis pe D. Bolintineanu ca reprezentant personal al său, pentru a-l ține la curent cu mersul lucrărilor și, totodată, pentru a fi util acțiunilor întreprinse de agentul nostru diplomatic, Costache Negri.

Detalii deosebit de interesante în ceea ce privește orientările poetului în această perioadă ne oferă lucrarea sa, *Cestiunea Unirii la Constantinopol*, publicată în 1861. Scriitorul susține ideea că Unirea deplină trebuie proclamată de însăși națiunea română, în numele dreptului de autonomie și independență, demonstrînd compatrioților săi că numai ei sînt chemați să-și impună voința în fața puterilor străine: „Unirea este cum românii vor voi să fie. Cine poate vreodată să ne oprească de a fi uniți, cînd noi vom voi a rămîne uniți, să ne violeze dreptul de autonomie, cînd noi vom voi să

¹ Magazin istoric nr. 5/1973.

Vizita lui Al. I. Cuza, în 1860, la Constantinopol imortalizată într-un desen publicat de revista franceză L'Illustration

fi respectat?”. D. Bolintineanu nu se mulțumea însă a formula întrebări, ci îndemna la acțiune, cu luciditate: „Dar românii ce fac? Aici este întrebarea cea mai serioasă. O națiune nu-și asigură pentru mult timp libertățile sale prin tratate; între streșini tractatele devin nule când nu sunt sprijinite de puterile morale și materiale... Unii găsesc că fermanul prin oarecare articole violează drepturile de autonomie și trebuie a protesta. Suntem cu totul de această părere, însă iată cum: Unirea este recunoscută de puterile garante. Românii nu au decât să o proclame!”.

Începând din primăvara anului 1863, Bolintineanu s-a angajat într-o susținută activitate publicistică, axându-se

pe problemele esențiale din timpul Unirii. Ceea ce îl preocupa, într-o largă măsură, era legea electorală, cerind transformarea ei, pe baze democratice, prin acordarea dreptului de a alege și de a fi ales unui număr cât mai mare de cetățeni, indiferent de starea materială și de poziția socială. În amplul articol *Aduânările generale la români*, apărut în ziarul *Reforma*, începând cu numărul din 11 iunie 1863, scria: „Una din cestiunile ce ne leagă mai mult cu cestiunea îmbunătățirii soartei țăranilor este neapărat cestiunea lărgirii votului electoral. Una nu poate să fie fără cealaltă”. Continuându-și articolul, în numărul din 13 iunie 1863, argumenta că poporul însuși, nu boierimea, reprezintă voința nați-

unii: „Să nu uităm că sunt două elemente în luptă: guvernul și aristocrația. Poporul nu a vorbit încă. Dacă vreodată va intra în luptă pe acest tărâm, nu o va face nici pentru folosul domnilor, nici pentru folosul aristocrației, dar pentru folosul națiunii întregi”. Convingerea că votul trebuia să fie universal, acordat întregii națiuni, o exprima categoric în cea de a treia parte a articolului, la 16 iunie 1863: „Noi nu cerem întinderea votului alegător nici din punctul de vedere al intereselor guvernului, dar nici din punctul de vedere al intereselor unei clase. O cerem pentru națiunea întreagă. Ceream întinderea acestui vot în favoarea națiunii, ca un drept al ei din vechime”.

Pledoaria lui D. Bolintineanu pentru o nouă lege electorală, pe baze democratice, se corela cu campania pentru împroprietărirea țăranilor, pe care o desfășura într-un ciclu de articole publicate în ziarul *Buciumul*, cu începere din 25 mai 1863. Astfel, la 29 mai 1863, exprima necesitatea îmbunătățirii soartei țăranilor ca o condiție vitală pentru regenerarea și întărirea națiunii române, pentru a asigura propășirea țării pe principii progresiste, pe drepturi și libertăți cetățenești democratice: „A îmbunătăți starea țăranilor este a îmbunătăți starea țării, atât în privința prosperității dintru cît și în privința întăririi naționalității și libertăților ei... Cum se va asigura întemeierea naționalității române, cînd cinci milioane de suflete nu vor avea ce să păstreze și să apere? Asigurarea unei societăți câtă să fie așezată pe datorii și drepturi egale. Cum va putea să fie o constituțiune într-o țară de clăcași? Cum va exista egalitatea acolo unde oamenii nu sunt egali?”.

Bolintineanu a revenit asupra problemei țăranesti în două ample articole, cu titlul *Cestiunea împroprietăririi țăranilor*, apărute în *Buciumul*, la 12 și 14 august 1863. Și de data aceasta, poetul se mărțurisea continuatorul principilor revoluționare de la 1848, îndeosebi al celebrului

articol 13 al *Proclamației de la Islaz*, arătând că îmbunătățirea stării țăranilor, prin împroprietărire, constituia piatra de încercare a guvernului și Camerei: „Noi suntem de părere că guvernul ar trebui să prezinte un proiect de lege la Adunare, îndată după deschiderea ei, pe bazele articolului din proclamațiunea din 1848, care, grație cerului, nu mai este tratată astăzi de subversivă de cînd art. 46 din Convențiune a recunoscut trebuința grabnică și neapărată a îmbunătățirii stării țăranilor. Camera va trebui să se pronunțe într-un fel, cu națiunea sau contra națiunii”.

Apropiat patriei sale

Bolintineanu a participat nemijlocit la realizarea acestor mari reforme din timpul Unirii, ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, în guvernul prezidat de Mihail Kogălniceanu, începînd de la 12 octombrie 1863. În această calitate, scriitorul s-a ilustrat printr-o serie de realizări care i-au înscris numele printre cei mai de seamă promotori ai învățămîntului din țara noastră. Inițiativele și acțiunile sale au cuprins întreaga sferă a învățămîntului public, de la cel sătesc și pînă la cel universitar, fiind dominate toate de ideea culturalizării poporului, de a asigura condiții favorabile tuturor celor destoinici, de a crea instituții la nivelul civilizației moderne. De pildă, în timpul ministeriatului său, au fost înființate peste o mie de școli sătești și s-a întemeiat cea dintîi Facultate de litere, la București, pe baza căreia a fost organizată apoi Universitatea, Bolintineanu prezidînd, la 7 iulie 1864, solemnitatea oficială a deschiderii ei.

Deținînd portofoliul Cultelor, Bolintineanu s-a ocupat nemijlocit de elaborarea legii pentru secularizarea averilor mănăstirilor închinat. Actul secularizării era concluzia firească și necesară a u-

nui proces care începuse cu decenii înainte, fiind înscris și în programul revoluției de la 1848. La 12 decembrie 1863, D. Bolintineanu a prezentat lui Alexandru Ioan Cuza proiectul de lege pentru secularizarea averilor mănăstirești, în raportul către domnitor argumentînd: „Inspirat din principiile civilizatrice ale secolului și de adevăratele sale interese care nu pot a mai permite ca o a cincea parte din pămîntul românesc să continue a fi avere de mină-moartă în posesiunea uzurpată a unor comunități religioase streine, care de secol calcă toate condițiunile dedicațiunelor primitive, Națiunea Română, urmînd exemplul dat de națiunile cele mari ale Europei, reclamă secularizarea averilor de mină-moartă.

Prea Înălțate Doamne! România sigură de a întîlni pe Înălțimea-Voastră pretutindenea unde sunt interesele și aspirațiunile ei, este în drept de a aștepta de la inițiativa Înălțimei-Voașre și soluționarea unei cestiuni atît de națională ca aceea a averilor monastirești”.

La 13/25 decembrie 1863, guvernul a prezentat Camerei proiectul de lege al secularizării, care a fost aprobat cu 93 voturi pentru și 3 contra.

Dimitrie Bolintineanu s-a numărat printre sfinicii și colaboratorii lui Alexandru Ioan Cuza care i-au rămas credincioși pînă la sfîrșitul vieții. După detronarea lui Cuza, la 11 februarie 1866, poetul a publicat lucrarea *Viața lui Cuza-Vodă* (1868) intitulată apoi, la edițiile următoare, *Cuza-Vodă și oamenii săi*. Apărută în condiții politice puțin sau deloc favorabile, cartea lui D. Bolintineanu a reprezentat un prim și judicios elogiu adus celui ce a întrupat, în epoca glorioasă a Unirii, idealurile înaintate ale națiunii române.

Portretul moral și politic al lui Cuza, faptele și acțiunile pe care le-a întreprins, meritele sale istorice sînt conturate cu luciditate, acoperite totodată de o caldă și sinceră vibrație sufletească. Bolintineanu scoate pregnant în relief patriotismul lui Cuza, spi-

ritul său democratic, de dăruire pentru binele poporului, pentru prosperitatea țării și a națiunii române: „Domnul Cuza nu era străin în patria sa, cunoștea oamenii și lucrurile; era inteligent, avea momente mari de cugetare, de simțiminte. Primea plîngerile tuturor, nemulțumi adesea pe miniștri îndreptîndu-le rățăcirile lor în afaceri cari dădeau ocazie de plîngeri. Oricum nedreptățit de ministru afla încă la palat o protecție. Tronul nu era străin de popor în păsările lui”.

Într-o pagină sintetică, dar elocventă, D. Bolintineanu releva astfel rolul important îndeplinit de Alexandru Ioan Cuza în perioada Unirii: „Domnul Cuza este Ludovic XI al românilor. El este distructorul castelor și privilegiilor... El dezrobi poporul rural de clacă, el dete egalitatea drepturilor, el stăruia a se face Unirea țărilor, el decidă secularizarea monastirilor închinat, aceste principii vechi ale nației, cerute în toți timpii și în 1848. El asigură printr-o politică dibace afară din țară temerile politicii puterilor Turciei. El scrie vizirului o carte prin care apăra cu bărbăție drepturile țării”.

D. Bolintineanu a rămas pînă la sfîrșitul vieții sale credincios idealurilor patriotice și democratice ale Unirii, și-a exprimat deschis, cu consecvență, admirația față de Alexandru Ioan Cuza și reformele înfăptuite în timpul domniei sale. De pildă, în articolul *Restauratiunea* publicat în *Trompeta Carpaților* din 3 februarie 1867, scria: „Domnul Cuza a urmat a pune în practică ideile revoluțiunii politice și sociale ce datează în România din secolii trecuți. El a nivelat clasele, a dezrobii poporul de clacă, a ridicat sus stindardul național”.

Prin exemplara sa atitudine patriotică și democratică, prin sprijinul onest și entuziast acordat lui Alexandru Ioan Cuza în înfăptuirea marilor deziderate sociale și naționale din timpul Unirii, Dimitrie Bolintineanu se înscrie cu cinst în galeria figurilor luminoase care au contribuit la triumful Unirii și ctitorirea României moderne. ■

Moș Ion Roată —

„Să fim numai ai țării”

RADU ECONOMU

Un episod intrat în legendă: Alexandru Ioan. Cuza și Moș Ion Roată

Cu Moș Ion Roată, cu dirzenia și spiritul său de dreptate, cu credința sa în cauza justă a Unirii, luăm cunoștință din povestirile lui Creangă, și multă vreme, personalitatea eroului continuă să stăruie în memoria noastră, în halna legendară pe care i-a tăurit-o neîntrecutul povestitor. Din manualele de școală știm că Ion Roată a fost un personaj real, fiind deputat pontas (sau clăcaș) al ținutului Putna în Adunarea ad-hoc a Moldovei, în anii fierbinți ce au premers Unirea Principatelor din 1859.

În încercarea de a reconstitui un portret mai complex al acestui luptător pentru cauza Unirii, ca și pentru emanciparea țăranilor din situația economică și socială grea în care se aflau, să începem prin a reaminti că în 1857 s-au constituit Adunările ad-hoc ale Moldovei și Țării Românești, adevărate parlamente care urmau să decidă

asupra viitorului politic al principatelor și că în componența lor a intrat și câte un deputat clăcaș (adică fără pământ) din fiecare ținut al țării. Printre aceștia s-a aflat și Ion Roată, născut în anul 1806 în satul Cîmpurile (azi Cîmpuri), ocolul Zăbrăuți, din ținutul Putna (azi județul Vrancea). Era fiul lui Constantin și Măriuca, ambii

țărani clăcași. N-a avut învățătură și n-a știut să scrie ori să citească. Semna prin punerea degetului sau, ca deputat pontas, cu o parafă cu numele său, ce-i fusese întocmită. Căsătorit cu Maria, avea, la data alegerii în Divanul ad-hoc, patru copii: Năstase, Neculai, Zoia și Maria. Se afirmase încă de timpuriu ca apărător al drepturilor țăranilor. Astfel, fi întâlnim numele pe o jalbă din 19 aprilie 1856 a țăranilor din Cîmpurile, Rotilești și Ciurucu, adresată starostelui de Putna. Sătenii se plîngeau de nenumărate lipsuri și solicitau să li se „slobozească din păpușoi de rezervă”, atît pentru hrana familiei, cît „mai virtos pentru sămînță”.

Dirzenia și spiritul de dreptate, manifestate încă din acești ani, au determinat alegerea lui Ion Roată de către țăranii clăcași ca deputat în Divanul ad-hoc atît la primul scrutin, cît și în septembrie 1857, după ce alegerile măsluite de Nicolae Vogoride fuseseră anulate. Activitatea sa, ca și a celorlalți 14 săteni (reprezentînd cele 15 ținuturi ale Moldovei) ne este cunoscută din procesele verbale ale ședințelor Divanului ad-hoc, publicate în *Buletinul Adunării ad-hoc a Moldovei*. Ion Roată a fost prezent la toate ședințele. S-a numărat printre cei 81 deputați care au salutat cu entuziasm rezoluția unirii Moldovei cu Țara Românească, adoptată prin vot la 7 octombrie 1857.

Cum se cunoaște, în acea memorabilă ședință doar doi deputați s-au ridicat împotriva Unirii. Unul dintre ei a fost Alecu Balș¹. Deși Ion Creangă nu-l nominalizează în povestirea *Moș Ion Roată și Unirea*, dintr-o serie de amănunte se poate deduce că Balș a fost cel ce a avut altercații cu Moș Ion Roată în Divan. Conform povestirii amintite, Ion Roată s-a adresat unui deputat, ce-

¹ Magazin istoric, nr. 4/1975.

rîndu-i, pe bună dreptate să vorbească astfel încît să poată fi înțeles și de țărani. În replică, un „oarecare” boier, megieș al lui Ion Roată, cu „glas poruncitor și răutăcios” a intervenit indignat: „Auzi obraznicie! Tu... cu optzeci de mii de fâlci¹ de pămînt și el un ghiorian [bădăran], c-un petec de pămînt și uite ce gură face, alături de mine”. Ion Roată, care „spunea omului verde în față”, simțindu-se atins, i-a replicat: „Dar bine, cucoane, dacă nu v-a fost cu plăcere să pricepem și noi cîte ceva din cele ce spuneți dumneavoastră, de ce ne-ați adus aci, să vă bateți joc de noi?” Creangă — cum am menționat — nu-l numește pe acest boier. El poate fi identificat însă cu Alecu Balș, mare proprietar de pămînt, posesor într-adevăr a 80 000 fâlci și deputat de Putna, deci „megieș” în același ținut cu Moș Ion Roată. În semn de solidaritate, colonelul Alexandru Cuza, deputat de Covurlui, a dat mîna prietenește, în aceea ședință, cu Moș Ion Roată.

Ca și ceilalți țărani Ion Roată, spera că o dată cu Unirea se va îmbunătăți și soarta lor. În ședința din 9 noiembrie 1857 a Adunării ad-hoc a Moldovei, Anastasie Panu a dat citire unei moțiuni semnată de toți cei 15 deputați clăcași, luată în dezbaterile acestei adunări la 18 decembrie, același an — propunere despre care Mihai Kogălniceanu declara că „este una din pledoariile cele mai elocvente în favoarea țăranilor, continuînd cu litere de foc suferințele seculare ale muncitorilor”. După ce erau enunțate numeroasele obligații și vexațiuni la care erau supuși țăranii, propunerea cerea ca „săteanul să fie pus și el în rîndul oamenilor... Voim căderea boierescului, de aceea voim să răscumpărăm boierescul. Voim să scăpăm, voim să ne răscumpărăm de robia în care sîntem și să nu mai fim

ai nimănui, să fim numai ai țării și să avem și noi o țară [s.n.]. Omul să fie stăpîn la casa, vatra și ogrorul său”.

Marii proprietari au primit această propunere cu multă ostilitate. Grigore Balș, un alt mare proprietar, i-a acuzat pe autorii propunerii de instigare la liniștea publică și de propagare de idei subversive, „comuniste”. Atitudinea lui ca și a altor mari proprietari a determinat ca mișcarea în favoarea împrietăririi țăranilor să nu înfruncească vînturile necesare. De altfel, înșiși țăranii au acceptat să amîne discuția asupra acestei probleme după realizarea Unirii — acesta fiind, deocamdată, obiectivul esențial al epocii și de altfel adoptarea unei decizii privind statutul politic al principatelor era principala îndatorire a acestor parlamente *sui-generis* în istoria țării. Iată însă în continuare episoadele care au generat cealaltă povestire a lui Creangă. Atitudinea generală a lui Ion Roată și mai cu seamă incidentul din Adunarea ad-hoc nu au rămas fără urmări. Boierul Alecu Balș a început l persecute cu fiecare prilej. Cum se știe, Creangă povestește că, exasperat, după realizarea Unirii Ion Roată a ieșit la Adjud (de fapt, la Focșani) în întîmpinarea lui Alexandru Cuza, ales domn al Principatelor, plîngîndu-i-se de nedreptățile la care era supus. Cuza i-a pus în mînă două fișicuri de galbeni, pentru a-i ușura necazurile; Ion Roată însă, care fusese umilit de Alecu Balș a mai întrebant: „Dar cu rușinea ce mi-a făcut [boierul Balș îl scuipase] cum rămîne, Măria Ta?”

— «Cu rușinea iaca așa rămîne, moș Ioane» — sărutîndu-l pe un obraz și pe altul. «Du-te și spune sătenilor dumitale, moș Ioane, că, pe unde te-a scuipat boierul, te-a sărutat Domnitorul țării și ți-a șters rușinea».

Povestirea este pe deplin autentică, fiind confirmată de Mihail Kogălniceanu, martor al întîlnirii, care, ulterior

în ședința din 17 februarie 1861 a Adunării electivă, a declarat: „Eu am fost de față la acest fapt, care va fi o frumoasă trăsătură în viața lui Alexandru Ioan I”.

După încheierea lucrărilor Adunării ad-hoc, la 21 decembrie 1857, Ion Roată va continua să acționeze pentru realizarea dreptelor revendicări ale țăranilor. La 23 ianuarie 1861, sătenii din Cîmpurile și Rotilești l-au ales jude sătesc, iar la alegerile de primar din aprilie 1865 a devenit președinte al biroului de alegeri.

În perioada aplicării legii de reformă agrară din 14 august 1864², Ion Roată, ca membru în „Comisia de constatare” din plasa Zăbrăuți, a depus o susținută activitate reușind să obțină improprietărea a 1259 țărani clăcași, mai mulți decît stabiliseră autoritățile locale pe baza statisticii. În lipsa unui inginer hotarnic, tot Ion Roată a fost acela care a măsurat loturile de pămînt convenite celor improprietăriți.

În anii ce au urmat, numele său a figurat pe dese plîngeri și contestații împotriva abuzurilor săvîrșite de proprietari și autorități. Amintirea rolului său în înfăptuirea Unirii Principatelor a revenit în conștiința publică în perioada de după altă mare înfăptuire a românilor: dobîndirea independenței de stat a țării. La 18 noiembrie 1878, odată cu ceilalți deputați participanți la Adunările ad-hoc, el a fost decorat cu Ordinul „Steaua României”, de cîrînd înființat.

Situația lui Moș Ion Roată, îndeosebi cea materială, a devenit din ce în ce mai grea. În 1880, prefectul de Putna semnală, într-o scrisoare către Kogălniceanu, că Ion Roată „a ajuns cu desăvîrșire sărac și nu mai are nici o vîită la bătrînețe”. Doi ani mai tîrziu, la 20 februarie 1882, acest vrednic țăran, intrat în legenda poporului, murea, fiind înmormîntat în comuna natală, acolo unde o modestă casuță țărănească amintește și astăzi de el. ■

¹ Unitate de măsură agrară folosită în Moldova, echivalentă cu 1,433 ha.

² Magazin istoric, nr. 10/1974.

„Trebuințele a tot norodul românesc”

CONSTANTIN DINU MAZILU

Convocarea Divanurilor ad-hoc — adunări reprezentative reunite în 1857 pentru a hotărî asupra statutului principatelor române — a constituit un moment deosebit de important în istoria țărănimii noastre. Pentru prima oară — după secole de la ultimele adunări ale norodului din vremea lui Ștefan cel Mare sau Ioan Vodă cel Viteaz — sătenii erau chemați, alături de celelalte clase și categorii sociale, să dezbată asupra marilor probleme ale țării, precum unirea și viitorul principatelor. Și încă de la această primă ieșire pe scena vieții politice, reprezentanții sătenilor (atât ai celor liberi, cît și — sau mai ales — ai țărănilor clăcași, reminiscență a vechii societăți feudale) și-au afirmat — cu demnitate și responsabilitate — deplina adevărată idealurile Unirii, act politic pe care îl vedeau, totodată, ca pe o condiție în transformările sociale și economice atât de necesare țării.

Istoria și, deopotrivă, tradiția au reținut figurile legendare ale lui Maș Ion Roată în Divanul ad-hoc al Moldovei, sau ale deputatului clăcăș Constantin Tănase din Adunarea din Țara Românească. Alături de ei, și-au spus cuvîntul în dezbaterile prilejuite de aceste adunări și alți deputați-țărani, a căror amintire, cu timpul, s-a estompat. Meritele lor în desfășurarea evenimentelor de la jumătatea secol. XIX sînt însă incontestabile. Unul dintre acești deputați țărani a fost Gheorghiță Lupescu (1824-1882).

Originar din Grădiștea de Rîmnicu Sărat, Gh. Lupescu a vădit încă din anii premergători Unirii, multă dîrzenie și putere de convingere. Calități ce i-au atras prețuirea consătenilor și, în momentul alegerilor pentru Divanul Țării Românești, a fost propus candidat al țărănilor din județul (pe atunci) Rîmnicu Sărat.

În cea de-a V-a ședință a Divanului — cînd au fost aleși președin-

ții celor cinci „clase” sociale — el a devenit președinte al „clasei sătenilor”. În cadrul următoarei ședințe din 8 octombrie 1857, în toiul dezbaterilor asupra memoriului pe care urmau să-l înainteze puterilor garante în numele său și al altor patru deputați săteni — Ioan Roatăș și Marin Pașchivescu din Mehedinți, Ion Voicu din Gorj și Ioan Țică din Muscel — Gh. Lupescu a propus un amendament, prin care cerea ca în viitoarea Adunare obștească a țării, sătenii să aibă și ei dreptul de reprezentanță, motivarea rostită cu acel prilej fiind cel dintîi discurs ținut de un reprezentant al țărănimii în Adunarea ad-hoc: „Este cunoscut tuturor de obște — arăta el în cuvîntul rostit —, că după legile și obiceiurile strămoșilor noștri, toți românii din orice stare aveau aceleași drepturi deopotrivă înaintea țării. Istoria spune, și documentele ce se află încă în țară dovedesc, că așa s-a urmat pe cîtă vreme țara noastră s-a bucurat de întregime autonomiei sale sau puterii aceea ce au o țară de a-și face singură legile sale”. În con-

Delegatul județului Rîmnicu Sărat, în Adunarea ad-hoc a Țării Românești, Gheorghiță Lupescu

tinuarea expunerii sale, Gh. Lupescu arăta că „de cînd țara n-a mai avut obștească ei Adunare, de atunci sătenii, care sînt partea cea mai numeroasă a acestei țări, n-au mai fost chemați... ca după obiceiurile și legile noastre de demult”; în Obștească Adunare au fost aleși „cu vremea, numai boieri” care au impus „legi împovărătoare”, ce „au adus multe nenorociri țării”.

Soluția, pentru preîntîmpinarea pe viitor a unor asemenea situații, era „să se statornicească lucrurile o dată, și țara să fie cu Obștească Adunare, tot ca în vremile vechi, alcătuită din toate stările de oameni”.

În numele său și al celorlalți patru deputați-țărani, Gh. Lupescu cerea deci ca în memoriul pe care Adunarea ad-hoc urma să-l prezinte puterilor garante să se înscrie și un amendament privitor la constituirea unui „guvern constituțional, cu o singură Adunare obștească largă, alcătuită de înfățișători [reprezentanți] luați din toate stările de oameni ai țării, care să aibă dreptul să înfățișeze toate păsurile și trebuințele a tot norodului român”.

Într-o comunicare susținută în ședința din 25 martie 1911 a Academiei române, Dimitrie A. Sturdza a înfățișat pe larg dezbaterile prilejuite de intervenția deputatului-țăran de Rm. Sărat, socotind că ea „caracterizează întreaga situațiune în care se aflau deputații sătenilor. Între necesitatea de a vota mai întîi constituirea statului român și în urmă organizarea lui internă”.

Chiar dacă, avîndu-se în vedere obiectivul prioritar al momentului, realizarea Unirii, amendamentul nu a fost acceptat, prezentarea lui, felul în care a fost conceput, reflectă spiritul în care țărănimia înțelegea să-și aducă contribuția la procesul de făurire a României moderne, la care fusese chemată în urmă cu 128 ani. ■

România Muncitoare

ABONAMENTUL

ORGAN SOCIALIST SEPTĂMĂNAL

* REDACȚIA ȘI ADMINISTRATIA

BUCUREȘTI

Nr. 1000000

„ÎNCORONAREA ATÎTOR SFORTĂRI”

Încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, clasa muncitoare din România se manifestă tot mai pregnant drept forța socială capabilă să preia în mîinile sale steagul marilor idealuri ale celor ce muncesc, ale luptei pentru eliberare socială și națională, pentru formarea și consolidarea națiunii române, pentru înfăptuirea societății fără de exploatare.

NICOLAE CEAUȘESCU

Chiar în prima zi a anului 1902, muncitorimea română primea cu entuziasm declarația programatică a noului organ de presă socialist România muncitoare. Ea exprima încrederea formă a maselor muncitoare în destinul socialismului pe pămîntul românesc, în capacitatea de acțiune înnoitoare a partidului revoluționar, care, „constituent de rostul lui în România, pășește din nou în arenă”, chemînd „să-și strîngă rîndurile pe toți aceia care vor adevărul și dreptatea!”

Gazeta România muncitoare venea într-un moment care împunea răspunsuri clare pentru a oferi o nouă perspectivă dezvoltării partidului clasei muncitoare, după situația creată în 1899, cînd unii lideri („generosi”) părăsiseră Partidul Democrat al Muncitorilor din România și trecuseră în rîndurile Partidului Național-Liberal. Evenimentul se resimțise mai ales la nivelul conducerii partidului, producînd unele perturbări, un fel de „eclipsă momentană”, cum se exprima dr. Cristian Racovski. El nu a putut opri evoluția partidului revoluționar, a cărei ascendență a fost prezentată în paginile Magazinului istoric printr-un amplu serial consacrat congreselor mișcării muncitorești din România (nr. 7, 9, 11-12/1981, 1-12/1982 și 2-4/1983).

Faptul că atare a fost însă imediat folosit de ideologi și oameni politici ai claselor dominante pentru a căuta să acrediteze ideea disoluției mișcării organizate proletare și, implicit, a lipsei ei de viabilitate în împrejurările specifice ale societății românești, „Teoreticienii” și publiciștii burghezi au reîntregit vechiul slogan: „socialismul — plantă exotică în România”, afirmînd că anul 1899 a marcat falimentul mișcării muncitorești din țara noastră. Toată această campanie se desfășura pe fundalul unor puternice nemulțumiri ce existau în sînul masei de micii producători și meseriași ca urmare a crizei financiare cu care debutase noul secol. Mișcarea de nemulțumire a acestora a fost un prilej potrivit pentru ca cercurile guvernante, sub pretextul soluționării „problemei”, să încerce, prin măsuri legislative, a canaliza mișcarea muncitorească spre forme organizatorice străine spiritului său de clasă — corporațiile. Unul dintre promotorii lor, fruntașul Partidului Conservator, N. Filipescu, nu se afla să declare, în ședința Adunării Deputaților din 12 februarie 1900, că scopul care se urmărea prin crearea corporațiilor era acela de a răpi muncitorimea „ademenirilor propagandei socialiste”.

„Goarna de chemare”

Rezultat obiectiv al evoluției social-economice a societății românești, mișcarea muncitorească din țara noastră avea să-și dovedească viabilitatea și vitalitatea printr-o suplă și permanentă perfecționare a formelor de manifestare. Constituirea, în iunie 1901, a Cercului socialist „România Muncitoare” din București, centru polarizator și coordonator al tuturor forțelor organizate ale muncitorimii din România, a marcat, în această privință, elemen-

tul calitativ distinct pe drumul continuității ascendente a partidului revoluționar. Noii organizații, cum aveau să declare unii dintre fruntașii socialiști (I.C. Frîmu, Teodor Iordăchescu, Alecu Constantinescu) îi reveneau sarcini deosebit de importante, în primul rînd aceea de a-și spune și ea „cuvîntul în public în chestiunile la ordinea zilei”, să arate „că socialismul nu s-a ucis și că steagul își așteaptă adevărata armată. Pentru aceasta era nevoie de goarna de chemare, de un ziar”, deoarece fostul organ central de presă al partidu-

lui, *Lumea nouă*, își încetase apariția în octombrie 1900.

„Către crearea acestuia și-au îndreptat toate silințele” forțele înaintate ale mișcării. Pregătirile au început încă din vara anului 1901. Chema-re lansată printr-un manifest al Cercului a fost imediat urmată și, prin contribuții lunare ale muncitorilor și intelectualilor socialiști, au fost strînse fondurile necesare. Pe adresa redacției, stabilită în modestul sediu al Cercului „România Muncitoare” din strada Vămei nr. 6, s-au primit cereri de abonamente, care în scurt timp au atins ci-

fra de 1 000. S-a constituit și comitetul de redacție, format din: Iosif Nădejde-Armașu — redactor responsabil; Alecu Constantinescu — secretar și corector; I.C. Frimu — administrator. S-au oferit să colaboreze intelectuali socialiști din Capitală și din țară, între care Alexandru Ionescu, dr. C. Popescu-Azuga, Mihai Botez, Em. Socor ș.a. S-a stabilit, de asemenea, formatul și s-a hotărât ca publicația să apară săptămînal (în fiecare duminică). Înelungi discuții au fost purtate în legătură cu numele noului organ de presă. În cele din urmă s-a adoptat acela de *România muncitoare*, pentru a „satisface și simbolicul și realul”. O titulatură care dădea expresie cerinței imperioase de întărire a compoziției proletare a organizației politice revoluționare și îndemna la acțiune hotărîtă pentru cuprinderea organizatorică a muncitorimii la scară națională.

Rod al acestor strădanii și sacrificii, la 1 ianuarie 1902 a fost lansată pe scena vieții publice noua gazetă *România muncitoare*, ca „organ socialist săptămînal” (din această primă serie au apărut, pînă la 9 iunie 1902, 23 numere). „Entuziasmul ce l-a provocat această apariție — scria Teodor Iordăchescu — e de nedescris. Era doar încoronarea altor eforturi! Dragostea de acest copil atît de așteptat era așa de mare încît tot Cercul îi îngrijea cu cea mai mare atenție. Nu trebuia să-i lipsească nimic și conștiința, convingerea găseau puținți de a-l satisface... Administrația și expediția erau sarcina dragă a membrilor Cercului și și-o îndeplineau cu largă bunăvoință”.

Din primul moment al existenței sale, *România muncitoare* a angajat o confruntare politică-ideologică deschisă cu toți aceia care (între ei numărîndu-se și foști lideri

Reluîndu-și apariția, în 1905, *România muncitoare* a jucat un rol important în afirmarea mișcării noastre muncitorești. Lucrări de grafică militantă publicate de-a lungul anilor în paginile revistei și două fotografii (în partea de jos a paginii) ce surprind momente din timpul primirii marinarilor revoluționari ruși de pe „Potemkin” de către populația și autoritățile românești în portul Constanța

socialiști), recurgând la argumentul perimat al lipsei condițiilor obiective necesare, căutau, cum am mai arătat, să reinvie vechiul slogan: „socialismul — plantă exotică în România”. Prin numeroase articole, C. Dobrogeanu-Gherea, Al. Ionescu, Iosif Nădejde-Armașu, Al. Costantinescu ș.a. au pus în relief opera rodnică înfăptuită de partidul muncitorilor — de răspândire în mase a ideilor socialiste, de muncă organizatorică asiduă, de afirmare a cuvântului clasei muncitoare în dezbaterile marilor probleme aflate în fața poporului român —, au relevat continuitatea și, mai ales, cursul înnoitor cunoscut de mișcarea revoluționară la începutul noului veac. Subliniind meritele deosebite ale mișcării socialiste din sec. XIX, în articolul *Socialismul în România*, publicat în primul număr al gazetei, se arată: „Trebuiește recunoscut că acei douăzeci de ani consacrați mișcării socialiste n-au fost deloc vreme pierdută. Acelor ani se datorește în primul rînd apariția *Contemporanului*, care a viețuit aproape nouă ani și în care pentru întiași dată în România s-au făcut cunoscute doctrinele și teoriile socialo-științifice care frământau Occidentul...”

Pentru luminarea maselor

Așa cum, la 1899, *Lumea nouă*, organul socialist central de presă, lansînd lozincă *Sîntem și rămînem*, își afirma încrederea deplină în rostul partidului revoluționar, continuarea sa, *România muncitoare*, demonstra, de la primul său număr, prin articolul *Nu moare, viabilitatea și legitimitatea forței politice proletare, faptul că socialismul își are rațiunea de a fi în România*: „Socialismul nu moare și nici nu poate muri nicăieri. Socialismul nu e un sistem construit de vreun filozof numai cu elementele gîndirii sale... Socialismul modern este un sistem politic, economic și social, construit din realitatea politică, economică și socială

a societății în care trăim. Ținta sa este o stare de lucruri către care evoluțiunea naturală mîină omenirea, luptătorii săi se nasc și cresc pe un teren favorabil primei și dezvoltării ideilor sale, lupta pentru el este produsul unei stări de lucruri în societatea modernă, iar cerințele luptătorilor săi sînt deduse din necesitățile și lipsele ce le observă în societatea în mijlocul căreia trăiesc”.

„Trebuie să căutăm a deveni o putere, a ne organiza și a ne impune” — a devenit cuvîntul de ordine al socialiștilor. Militanții socialiști au urmărit să realizeze „un ziar în care să se facă educațiunea clasei muncitoare și a apărarea intereselor ei”. Pornind de la ideea că „dintre doctrinele sociale, socialismul este singura ce corespunde aspirațiilor reale ale clasei muncitoare”, un loc important în paginile gazetei a fost consacrat răspîndirii ideilor socialismului științific. S-au publicat, de pildă, ample fragmente din lucrarea lui K. Marx, *Muncă salariată și capital*, rezumatul prefeței lui Fr. Engels la *Originea familiei, proprietății private și a statului*, comentarii la lucrarea aceluiași autor, *Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filozofiei clasice germane* etc. Au fost explicate concepte fundamentale ale marxismului, relevîndu-se necesitatea aplicării creatoare a adevărurilor sale „la condițiile reale politice, culturale și economice” ale țării noastre, efort cu importante concluzii pentru linia tactică a partidului clasei muncitoare.

România muncitoare a căutat să ofere muncitorilor cunoștințe de semnificație din tezaurul creației umane, să popularizeze noutăți din domeniul științelor sociale și ale naturii, să facă cunoscute valorile ale literaturii universale. „Numai atunci — se arăta în articolul *Libertatea și proprietatea privată*, apărut în nr.2, din 13 ianuarie 1902 — cînd, luminați asupra rolului lor istoric și a menirii lor, muncitorii vor învăța ce au de făcut și rupînd cu vechile tradiții și credinți răsuflăte, se vor libera de jugul capitalis-

mului, numai atunci ei vor fi cu adevărat oameni folositori lor înșiși și omenirii întregi”. Această preocupare, deloc lesnicioasă, a presupus din partea redacției un efort susținut de selecție a articolelor spre a corespunde profilului ziarului, antrenarea unor colaboratori permanenți pentru efectuarea traducerilor.

Număr de număr, în cadrul unei rubrici special destinate, intitulată *Frînturi alese*, s-au publicat reflecții, cugetări, maxime ale unor scriitori și ghidatori, precum: Pascal, Holbach, Saint Simon, K. Marx, Fr. Engels, Lev Tolstoi, Ch. Darwin, Schopenhauer, J. Jaurès, Franz Mehring. Au fost tipărite, de asemenea, scurte biografii și comentarii pe marginea operei unor mari scriitori, fragmente sau lucrări integrale din operele lui Victor Hugo, Maxim Gorki, E. Zola, J. Vallès, H. Heine, Elisabeth Barrett Browning. În paginile gazetei și-au găsit locul creații cu tematică socială aparținînd lui D. Th. Neculcuță, Elena Farago (*Fatma*), Vanda Mihail (*Vanda*). Pentru a contribui la lărgirea orizontului de cunoaștere al celor ce muncesc, redacția a publicat comentarii și articole cu o tematică foarte diversă, ca rolul științei în societate, problema emancipării femeii, funcția cognitivă a istoriei, combaterea anarhismului, ateismul și religia, criminalitatea în perspectivă sociologică, profilaxia tuberculozei etc. etc.

Apărută într-un moment important al evoluției partidului clasei noastre muncitoare, *România muncitoare* a jucat un rol de seamă în afirmarea concepției socialiste în confruntările politico-ideologice ale epocii, a fost flamura sub care s-au strîns, s-au consolidat rîndurile clasei muncitoare organizate. Greutățile materiale, mai ales, au dus, la 9 iunie 1902, la încetarea apariției acestei prime serii a *României muncitoare*. Ea va renaște însă în anul 1905, rămînd un moment de mare semnificație în istoria partidului revoluționar, a publicisticii românești în genere. ■

Dr. Ion MAMINA

Luni, 29 iulie 1946. Palatul Luxemburg din Paris este gazda unui eveniment care focalizează atenția întregii opinii publice internaționale. La orele 16, primul ministru francez Georges Bidault salută cele 21 delegații sosite în capitala Franței spre a participa la „marea conferință care are de discutat reglementarea lumii după război”. El arată că „imensa speranță a oamenilor cu sufletul simplu și cu inima dreaptă e îndreptată astăzi către noi, pentru a ne cere să îndepărtăm pentru totdeauna prorociile rele ale profeților nenorocirii și să adâncim înțelegerea mutuală în serviciul justiției, libertății lumii scăpate de acest flagel numit război... Declar deschisă Conferința păcii”.

România — scrie Șcințea din 29 iulie, dînd glas sentimentelor care animă întregul popor român în aceste momente de maximă importanță pentru destinele sale, pentru soarta viitoare a întregii omeniri — „mîndră de hotărîrea ei de la 23 August 1944, de jertfele și eforturile militare intrate în patrimoniul istoric al războiului antihitlerist, ...așteaptă cu legitimă încredere conștințirea noului ei statut internațional”.

ROMÂNIA ȘI CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS

Prof. univ. dr. ȘTEFAN LACHE

**România invitată
la Conferința de pace**
Guvernul român trimite la Paris...

POLITICA
la 22

CUM A FOST ANULAT DIKTATUL DELA VIENNA

PARIS

**TRANSILVANIA
A RAMAS
IN INTREGIME ROMANIEI**

Prin această hotărîre orice chestiune teritorială între România și Ungari...

Timp de două luni și jumătate, Conferința de pace convocată de puterile învingătoare în cel de-al doilea război mondial pentru încheierea tratatelor de pace cu Bulgaria, Finlanda, Italia, România și Ungaria, foste aliate ale Germaniei, va dezbate numeroase și extrem de complicate probleme lăsate moștenire de pustiitoarea conflagrație. Sutele de milioane de oameni, popoarele, forțele progresiste care, ani de-a rîndul, înfruntaseră fascismul și — cu prețul unor uriașe jertfe umane și materiale — reușiseră să-l înfrîngă, doreau ca, odată cu vindecarea rănilor războiului, să trăiască într-o lume nouă, într-un climat care să nu mai facă posibilă repetarea tristei experiențe a trecutului.

Palatul Luxemburg din Paris, unde se ținea Conferința de pace

Facsimile din ziarul Șcințea (august-septembrie 1946)

Încă din primii ani ai războiului, marile puteri antihitleriste își definiseră, în termeni generali, concepția despre încheierea păcii și organizarea postbelică a lumii¹. După înfrângerea Germaniei naziste, cele trei mari puteri ale coaliției antihitleriste au stabilit, în cadrul Conferinței de la Potsdam (17 iulie-2 august 1945), crearea Consiliului miniștrilor afacerilor externe, organism format din reprezentanți ai U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii, Franței și Chinei, în scopul „continuării lucrărilor necesare reglementărilor de pace”. Una din sarcinile imediate ale Consiliului miniștrilor afacerilor externe consta în elaborarea tratatelor de pace cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda și formularea de propuneri cu privire la chestiunile teritoriale după sfârșitul războiului în Europa. Consiliul a fost autorizat, de asemenea, să pregătească „documentul de pace cu Germania” și să trateze orice altă problemă care îi era trimisă cu acordul guvernelor statelor membre. În comunicatul final al Conferinței de la Potsdam se arăta că aceasta a întărit „legăturile dintre cele trei gu-

verne și a lărgit cadrul colaborării și al înțelegerii dintre ele, cu o nouă încredere că guvernele și popoarele lor, împreună cu celelalte Națiuni Unite, vor asigura făurirea unei păci juste și durabile”.

În septembrie-octombrie 1945, la Londra, s-a ținut prima sesiune a Consiliului miniștrilor afacerilor externe care a pus însă în evidență existența unor puncte de vedere divergente între diplomația sovietică și aceea anglo-americană, ceea ce a ridicat dificultăți în elaborarea tratatelor de pace. Guvernele american și britanic, altele decât celea din timpul războiului, au adoptat poziții noi în relațiile cu Uniunea Sovietică, considerând că antecesorii lor făcuseră concesii mari și nejustificate, îndeosebi la Conferința de la Ialta. Pe lângă atitudinea lor rigidă în privința continuării colaborării cu U.R.S.S. în termenii stabiliți anterior, guvernele american și britanic manifestau o evidentă ostilitate față de prefacerile revoluționare din țările sud-estului european, între care și România, nerecunoscând regimurile politice instaurate în aceste țări. După reuniunea de la Moscova, din decembrie 1945, a miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, s-a ajuns, însă nu fără vii și numeroase confruntări, la o armonizare a punctelor de vedere și la reluarea pregătirilor concrete pentru viitoarea Conferință de pace. Două sesiuni consecutive, desfășurate la Paris în prima parte a anului 1946, au permis Consiliului miniștrilor afacerilor externe să elaboreze proiectele tratatelor de pace², iar la 4 iulie să stabilească data deschiderii Conferinței, ca și statele participante cu drept de vot, în număr de 21, desemnate în documente sub titlatura de Puterile Aliate și Asociate: Australia, Belgia, Bielorussia, Brazilia, Canada,

Cehoslovacia, China, Etiopia, Franța, Grecia, India, Iugoslavia, Marea Britanie, Norvegia, Noua Zeelandă, Olanda, Polonia, S.U.A., Ucraina, U.R.S.S. și Uniunea Sud-Africană. În dezbaterile preliminare s-a convenit ca lucrările Conferinței să se desfășoare în ședințe plene și pe comisii³, iar rezoluțiile să fie adoptate prin majoritate de voturi.

În conformitate cu drep-
turile ce urmau a și le exercita în cadrul Conferinței de pace, statele participante se împărțeau în mai multe categorii. În primul rând, *marile puteri*, care prin intermediul Consiliului miniștrilor afacerilor externe elaboraseră tratatele de pace (proiectele) și își asumau rolul principal în adoptarea hotărârilor. Erau apoi alte 16 state; ele aveau drept să formuleze observații și propuneri, dar numai după ce erau aprobate prin vot de către majoritatea celor 21 state, propunerile și observațiile respective puteau trece în competența Consiliului miniștrilor afacerilor externe, împunător și dea redactarea finală a textelor tratatelor de pace. În sfârșit, alte cinci state — Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda — au fost admise să participe la Conferință spre a-și expune punctele de vedere, numai când erau solicitate, să dea lămuriri și explicații la întrebări formulate de reprezentanții Puterilor Aliate și Asociate. Aceste ultime cinci state — cele mai interesate în desfășurarea în spirit democratic a lucrărilor Conferinței — puteau să prezinte, în plen și comisii, memorii și observații (scrise sau orale), dar aceste memorii și observații nu constituiau documente de lucru ale Conferinței, fiind luate în discuție numai dacă erau însoțite, ca amendamente propuneri, de o delegație din una din primele două categorii prezente la Conferință. „Este

¹ Carta Atlanticului (vezi *Magazin istoric*, nr. 7/1986) publicată de S.U.A. și Marea Britanie la 14 august 1941, sub forma unei declarații solemne, menționa că după înfrângerea fascismului cele două state „doresc să vadă o pace care să permită tuturor națiunilor să se afle în securitate în interiorul propriilor lor frontiere”, care să redea „drepturile suverane și liberul exercițiu de guvernare celor care au fost privați de el prin forță”, o pace prin care să se respecte „dreptul ce-l are fiecare popor de a alege forma de guvernământ sub care vrea să trăiască” și care să ofere posibilitatea ca toate statele „mari sau mici, învinși sau învingători” să aibă asigurat „accesul la materiile prime ale lumii și tranzacțiile comerciale care sînt necesare prosperității lor economice”. Aderînd la principiile enunțate prin Carta, la 24 septembrie 1941, U.R.S.S. releva, la rîndul său, „dreptul fiecărui popor la independență statală, la inviolabilitatea teritorială a țării sale, dreptul de a instaura, o astfel de ordine socială și de a alege o astfel de cîrmuire pe care le consideră potrivite și necesare în scopul înfloririi economice și culturale a țării sale”. Aceste declarații au fost dezvoltate și concretizate la Conferința miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii de la Moscova (*Magazin istoric*, nr. 2-8/1985), iar apoi la reuniunile șefilor celor trei state aliate de la Teheran (*Magazin istoric*, nr. 6, 7-8, 10-11/1968) și de la Ialta (*Magazin istoric*, nr. 1-6/1967).

² Reuniunea din 16-26 decembrie 1945, de la Moscova, a miniștrilor de externe sovietici, americani și britanici a stabilit ca proiectul tratatului de pace cu Italia să fie elaborat de U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie și Franța; cele cu România, Bulgaria și Ungaria de către U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie, iar cel cu Finlanda de către U.R.S.S. și Marea Britanie.

³ Există o comisie generală, care funcționa pe lângă ședința plenară și care coordona celelalte comisii (militară, juridică și de redactare), alte cinci comisii politice și teritoriale, câte una pentru fiecare din țările cu care urma să se încheie pace, și două comisii economice — una pentru Italia și cealaltă pentru țările balcanice și Finlanda.

evident — observa delegatul sovietic A.I. Vişinski — că reprezentanţii Italiei, României, Bulgariei, Ungariei şi Finlandei nu vor lua parte permanent la lucrările Conferinţei; ei vor veni, pur şi simplu, să-şi exprime speranţele, ca şi punctele de vedere¹, opinie împărtăşită, de altfel, de către toţi reprezentanţii marilor puteri.

Regulile de procedură, potrivit cărora hotărârile erau luate cu majoritate de voturi, reduceau de fapt şi posibilităţile statelor aliate mici şi mijlocii „de a aduce o contribuţie proprie la aranjamentul de pace”. De altfel, rolul preponderent al marilor puteri a fost una din caracteristicile reuniunii de la Paris. „Cei ce au făcut războiul — declara şeful delegaţiei americane, James F. Byrnes — trebuie să facă pacea”, deoarece „este imposibil să se pună în vigoare tratate de pace care stabilesc frontiere şi decid de soarta coloniilor, dacă aceste tratate nu sînt acceptate de principalele state aliate”. Limpede: aliaţii mici şi mijlocii trebuiau să accepte clauzele tratatelor de pace asupra cărora marile puteri căzuseră de acord.

Cum era şi firesc, unii din reprezentanţii acestor din urmă state au formulat critici aspre la adresa modului în care marile puteri au conceput şi organizat Conferinţa: „Ne opunem procedurii prin care marile puteri dictează voinţa lor altora — declara reprezentantul Olandei —, ca şi ideii că ele deţin monopolul înţelepciunii în domeniul internaţional”, iar reprezentantul Australiei arăta că ţara sa doreşte „să beneficieze nu numai de dreptul de consultare, ci şi de drepturi egale de participare efectivă în construirea păcii”, atrăgînd atenţia asupra faptului că acordul de la Moscova, din decembrie 1945, dăduse Consiliului miniştrilor afacerilor externe un drept ce nu-i fusese atribuit prin hotărârile Conferinţei de la Potsdam şi anume acela ca, după încheierea Conferinţei de pace, pe baza recomandărilor acesteia, să dea redactarea finală a tratatelor de pace. „Factorul hotărîtor în încheierea păcii —

era de părere şeful delegaţiei, canadiene W.L. Mackenzie King — nu ar trebui să fie mărimea sau puterea celor ce participă, ci ceea ce este potrivit şi just”. Şi mai tranşant şi-a exprimat nemulţumirea sa Paul Henry Spaak, şeful delegaţiei belgiene, care, apreciind că marile puteri, ce duseseră greul războiului, ar trebui să aibă unele privilegii, se întreba dacă drumul pe care acestea se angajaseră „nu a condus la unele exagerări şi dacă echilibrul necesar între drepturi şi îndatoriri a fost într-adevăr găsit... Cei mari — arăta el — se întîlnesc între ei; pregătesc tratate fără să ne consulte; ne propun, apoi, proceduri, tinzînd să ne impună reguli de vot care, în mod practic, împiedică să triumfe punctele noastre de vedere; ne plasează în faţa redutabilei dileme de a accepta, uneori împotriva sentimentelor noastre, ceea ce ei au elaborat sau ne silesc să provocăm căderea unui acord atins cu greu. În sfîrşit, după ce ne hărţuiesc astfel, ne cer să le facem şi cîteva recomandări”.

În această atmosferă extrem de încălcată, la 11 august, după aproape două săptămîni de la deschiderea lucrărilor Conferinţei, a sosit la Paris şi delegaţia română¹.

A doua zi, 12 august, la Bucureşti a fost dat publicităţii documentul intitulat *Atitudinea României faţă de Conferinţa de pace*, adoptat de guvernul român şi de către toate forţele politice de guvernămînt. „Pe baza contribuţiei militare şi economice pe care a adus-o, cu începere de la 23 August 1944, la lupta împotriva hitlerismului — se arăta în document —, România este în drept să ceară şi să obţină recunoaşterea calităţii sale de cobeligerantă de partea Naţiunilor Unite”. În continuare, erau expuse celelalte solicitări ce urmau a fi supuse atenţiei Conferinţei: îmbunătăţirea esenţială a clauzelor privind

limitarea armamentului şi a forţelor sale armate, revizuirea cererilor de reparaţii şi restituiri, în aşa fel încît ele să nu fie mai mari decît cele stabilite prin Convenţia de armistiţiu, înlăturarea stipulaţiilor care îngreunau dreptul României de a dispune de întreaga libertate a politicii sale economice, considerîndu-se că regimul de navigaţie pe Dunăre trebuie supus, ulterior, reglementării de către statele riverane şi, în final, se exprima satisfacţia guvernului român pentru anularea diktatului de la Viena şi revenirea „Ardealului de nord în graniţele României”.

La 13 august 1946, în şedinţa plenară a Conferinţei, Gh. Tătăraşcu a prezentat observaţiile şi propunerile guvernului român asupra proiectului tratatului de pace. Ele au produs o impresie favorabilă în rîndurile delegaţilor, ca şi în cercurile diplomatice, care au relevat înţelepciunea, sobrietatea şi demnitatea declaraţiilor delegaţiei române. J.F. Byrnes, preşedintele şedinţei din acea zi, a apreciat interesul cu care a fost ascultată declaraţia delegaţiei române şi a asigurat că Conferinţa o va studia cu atenţie. Aprecieri elogioase au formulat A.I. Vişinski, Jan Masaryk, şeful delegaţiei cehoslovace, precum şi numeroase organe de presă. „Toate argumentele au o valoare certă — scria ziarul francez *L'Ordre* din 14 august —, iar revendicările... n-au putut să apară spiritelor obiective altfel decît ca justificate în întregime”.

Comentînd poziţia adoptată de delegaţia română, *Scînteia* din 17 august scria: „*Expozeul delegaţiei române rosteşte, cu tărie, voinţa poporului nostru de a se integra în marea familie a Naţiunilor Unite, cu aceeaşi tărie, temeiurile care vor îngădui României să păşească cu fruntea sus în noua viaţă internaţională*”.

Delegaţia României era pe deplin conştientă de duritatea confruntărilor diplomatice angajate în capitala Franţei, de numeroasele adversităţi pe care avea să le întîmpine. „Am fi de un optimism naiv dacă ne-am închipui altfel — de-

¹ Ea era compusă din Gh. Tătăraşcu (şeful delegaţiei), Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lucrăţiu Pătrăşcanu, Ştefan Voitec, Lothar Rădescu, Ion Gheorghe Maurer, dr. Florica Bagdasar, Elena Văcărescu, general Dumitru Dămăceanu, Mihai Ralea, Richard Franasovici, Simion Stoilov şi alţii.

clara L. Pătrășcanu presei la 11 august 1946, în momentul plecării spre Paris. Lupta va fi dusă pentru tot ceea ce privește în mare și în mic interesele, viața sau viitorul țării noastre, frământările, dorul de mai bine, drumul spre progres al poporului român“.

Potrivit orientării date de guvern, primul memoriu înaintat de delegația noastră Conferinței de pace cuprindea chestiunea recunoașterii cobeligeranței. Această problemă a fost luată în dezbatere, la 27 august, de către Comisia politică și teritorială pentru România, în care erau reprezentate 12 state. Bielorusia, Franța, Cehoslovacia și Ucraina au votat *pentru*, iar celelalte delegații — Australia, Canada, Marea Britanie, India, Noua Zeelandă, S.U.A., Uniunea Sud-Africană și U.R.S.S. — au votat *contra*.

Votul cu privire la cobeligeranța României a provocat vii discuții, atât în cadrul Conferinței, cât și în afara ei. De pildă, într-o ședință a Comisiei militare, Heliodor Pika, delegatul cehoslovac, a revenit asupra chestiunii, declarând: „Contribuția armatei române la victorie a fost incomparabil mai mare decât aceea, de pildă, a Italiei, care a fost recunoscută ca stat cobeligerant. Proporția reiese mai bine dacă se ține seama de numărul populației. România, cu o populație de 14 000 000 de locuitori, a aruncat succesiv în luptă de la 15 la 29 de divizii, în vreme ce Italia, cu 47 000 000 de locuitori, a putut pune în linie numai 6 divizii“.

O remarcabilă argumentare a dreptului României la statutul de cobeligeranță era cuprinsă și în studiul *La Roumanie aux côtés des Nations Unies* (România de partea Națiunilor Unite), publicat în septembrie 1946 de general Cochet și locotenent-colonel Paquier. Sintetizând contribuția României la înfrângerea Germaniei naziste, cei doi autori francezi arătau: „Românii au participat la 16 mari bătălii și la 360 de lupte, au pătruns mai bine de 1 000 km

în pozițiile inamicului (de pe râul Mureș până în Boemia), străbătând 12 masivi muntoși pe timp de iarnă și în regiuni lipsite complet de adăpost și de comunicații, eliberând 3830 de orașe și sate și luând 100 000 de prizonieri“.

Justificată pe deplin de actul istoric de la 23 August 1944, de efortul uman și material făcut de poporul român în războiul antihitlerist, recunoașterea cobeligeranței României avea o importanță de principiu, implicând schimbarea statutului juridic și situarea ei, din rîndul învinșilor, în acela al Puterilor Aliate și Asociate, ceea ce ar fi dus la stabilirea altor raporturi între drepturile și obligațiile înscrise în Tratatul de pace. Calitatea de cobeligeranță, rezultând pentru România din participarea ei la lichidarea forțelor hitleriste, era o problemă care interesa nu numai România, ci, în egală măsură, toate popoarele lumii, pentru că reprezenta, fără îndoială, adevărul. Acest adevăr istoric recunoscut ar fi dat posibilitate țării noastre să-și valorifice creanțele împotriva Germaniei naziste și să fie despăgubită de aceasta pentru pagubele suferite în perioada războiului de la 23 august 1944 până la 9 mai 1945; ar fi dus, totodată, la micșorarea despăgubirilor impuse României, la condiții nefavorabile în domeniul politicii militare sau economice etc.

Alăturarea României la coaliția antihitleristă și importanța ei contribuție la înfrângerea fascismului s-au impus însă ca realități prea evidente pentru a nu-și găsi într-un fel locul în prevederile Tratatului de pace. Astfel, s-a specificat că, la 24 august 1944, România a încetat toate operațiile militare împotriva U.R.S.S., a rupt relațiile cu Germania nazistă și sateliții ei și a intrat în război de partea Națiunilor Unite; data participării ei active la războiul antihitlerist a rămas însă fixată în tratat, contrar realității, la 12 septembrie 1944, adică data semnării Convenției de armistițiu.

La 7 mai 1946, Consiliul miniștrilor afacerilor externe a adoptat în unanimitate arti-

colul care preciza: „Hotărârile sentinței de la Viena din 30 august 1940 sînt declarate nule și neavenite. Frontiera dintre România și Ungaria este restabilă prin articolul de față, astfel cum exista la 1 ianuarie 1938“¹. O formulare care nu lăsa nici un fel de echivoc și care a fost aprobată de Conferință și reluată *ad-litteram* în Tratatul de pace. S-a consfințit, astfel, printr-un act juridic internațional, o realitate de fapt, întemeiată pe cele mai sacre drepturi istorice ale poporului român. Recunoașterea drepturilor inalienabile asupra părții de nord-vest a României, „smulsa patriei române prin violență și constrângere — cum se arăta în expozeul șefului delegației române, făcut în ședința plenară a Conferinței din 13 august 1946 —, pune, în sfîrșit, capăt pentru vecie opresiunii, îndelungate și repetate, a cărei victimă a fost poporul român. Pronunțată în numele justiției și, în același timp, sîntem convinși, în numele sacrificiilor consimțite de întreaga națiune română, această hotărîre deschide perspective serioase unei colaborări fecunde între poporul român și poporul ungar și permite să se stingă ultimile focare de agitații, care au împiedicat, pînă astăzi, stabilirea unor relații amicale între aceste două popoare“.

In legătură cu această problemă, în ședința plenară a Conferinței din 10 octombrie 1946, șeful delegației U.R.S.S. a declarat: „Este suficient să spunem că noi, toți, recunoaștem că este necesar și drept ca Tratatul de pace să rezolve problema Transilvaniei de Nord într-un mod care să corespundă intereselor naționale vitale și dorințelor poporului român“.

¹ În ședința din 7 mai 1946, Consiliul miniștrilor afacerilor externe a adoptat și decizia privind celelalte frontiere de stat ale României, stabilind că acestea vor fi cele care erau în ființă la 1 ianuarie 1941: frontiera româno-sovietică era aceea stabilită după 28 iunie 1940 și prin acordul sovieto-român; frontiera româno-germană din 29 iunie 1940; frontiera româno-bulgară rămînea în limitele celei fixate prin acordul româno-bulgar semnat la Craiova în septembrie 1940.

În cadrul Conferinței și în afara ei, guvernul ungar, guvern dominat de Partidul micilor agrarieni, a încercat prin memoriile și intervențiile delegației sale să obțină sprijinul Puterilor Aliate și Asociate în a redobândi măcar o parte din Transilvania. Astfel, în ședința plenară a Conferinței din 14 august 1946, șeful delegației ungare, considerind că frontiera ungaro-română nu constituie „obiectul unei reglementări definitive”, a pretins anexarea la Ungaria a unui teritoriu de 22 000 km pătrați. Aceste pretenții absurde au fost întimpinate cu adâncă revoltă de către opinia publică din România, considerându-le „ecoul unui glas care, spre binele poporului ungar însuși, îl credem amuțit pentru totdeauna”. În presă, în declarații și cuvântări publice ale militanților P.C.R. și ai celorlalte forțe politice democratice românești, s-a atras atenția asupra gravelor consecințe pe care le putea aduce acceptarea revendicărilor teritoriale ungare, arătându-se că „orice cedare de teritorii din corpul unitar al Transilvaniei nu rezolvă problema relațiilor și a conviețuirii pașnice între cele două popoare, ci creează antagonisme și mai mari în dauna democrației, a păcii și securității în centrul Europei”.

În ședința din 28 august 1946 a Comisiei politice și teritoriale pentru Tratatul de pace cu Ungaria, pretențiile teritoriale ungare au fost respinse, constatându-se că nimeni nu le susține. Profundit însă de neatenția unor delegații și de neînțelegerea reală a situației de către alte delegații, reprezentanții unguri au reușit să determine reluarea discuției. Așa s-a făcut că, la propunerea Australiei, s-a stabilit o procedură de lucru în comun a comisiilor politice și teritoriale pentru România și Ungaria și, ca urmare, între 31 august și 5 septembrie 1946, au avut loc ședințe de lucru în comun ale comisiilor amintite, la care delegații români și unguri au fost invitați să-și susțină punctele de vedere. Primul audiat a fost Pal Auer, ambasadorul ungar la

Paris, care, în esență, a repetat vechile cereri, reducându-le însă la circa 4 000 km pătrați de teritoriu românesc, incluzând orașele Oradea, Arad, Satu Mare, Salonta și Carei.

La 2 septembrie, șeful delegației române a făcut o expunere, bazată pe date istorice, etnice și economice, precum și pe concluziile comisiei internaționale care avusese sarcina să studieze problema frontierei româno-ungare, în vederea încheierii tratatelor de pace de la sfârșitul primului război mondial. Reprezentantul român a demonstrat caracterul profund eronat al tezelor emise de delegația ungară, arătând că frontiera ungaro-română stabilită de Tratatul de pace de la Trianon și de proiectul de tratat aflat în discuție „este o frontieră etnică”. Pentru această frontieră „s-au pronunțat, încă din 1919, experți americani care, după luni de studiu, au ajuns la concluzii identice cu cele ale diplomaților”, în sensul că ea exprima linia de „democrație etnografică dintre popoarele interesate” și care ținea seamă de configurația fizică a teritoriilor, de nevoile vieții economice normale și căile de comunicație.

După audierea celor două delegații, reprezentanții U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii și Franței și-au expus punctele de vedere. Delegatul britanic, Gladwyn Jebb, a declarat că miniștrii de externe ai marilor puteri s-au convins în mod absolut de netemeinicia revendicărilor ungare și s-au pronunțat pentru menținerea frontierei din 1938. Unul din argumentele importante aduse în discuție a fost acela că „administrația românească a Transilvaniei din ultimii 20 de ani a dus la ridicarea ei la un nivel economic înfloritor”, fapt pentru care delegatul britanic a sprijinit teza reprezentantului României, potrivit căreia „rectificarea de frontieră propusă de Ungaria ar constitui o rupătură a sistemului economic românesc”. Referindu-se la faptul că retrocedarea Transilvaniei de Nord României

reprezenta o mare valoare morală, reprezentantul Franței, generalul Georges Catroux a arătat că în acest fel se dă „o condamnare formală a sentinței de la Viena, act de violență criminală”. În același sens, delegatul sovietic, A.E. Bogomolov, a adăugat că, în Consiliul miniștrilor afacerilor externe a fost examinată cu deosebită atenție problema frontierei româno-ungare și, după serioase deliberări, a fost anulat diktatul de la Viena, hotărându-se restabilirea frontierei din 1938. În termeni asemănători s-a pronunțat și A. Harriman, care a menționat că guvernul american nu mai insistă asupra sugestiei făcute în septembrie 1945 privind modificarea frontierei româno-ungare și a declarat că „sprijină articolul 2, așa cum a fost el întocmit și aprobat de Consiliul miniștrilor de externe”.

În urma discuțiilor purtate, *ședința plenară a Conferinței de pace a aprobat, la 10 octombrie 1946, în unanimitate, anularea diktatului de la Viena*. În acest fel, din nou, un for internațional, la care participau, de astă dată, U.R.S.S., care nu semnase, și S.U.A., care nu ratificase Tratatul de la Trianon, recunoștea justetea clauzelor incluse în acest tratat privind frontiera româno-ungară.

Anularea diktatului fascist de la Viena constituie, în esență, o expresie a condamnării politicii bazate pe domnia forței, imoralității și injustiției în relațiile internaționale, pe învrăjbirea între state și națiuni. Din acest motiv, anularea diktatului a fost privită de opinia publică din România, ca și de aceea internațională, nu numai ca un act de justiție, ci și ca un dezichizator de noi posibilități în dezvoltarea relațiilor dintre cele două popoare vecine, al căror trecut de luptă pentru emancipare națională și progres social pleda pentru statornicirea unor raporturi statale bazate pe respectul reciproc, pe colaborare, prietenie și bună-vecinătate. ■

1940-1946

ODISEEA UNOR MARINARI ROMÂNI

MARIN STANCIU

La 16 martie 1940, tancul-petroler „Oltenia”¹ a ridicat ancora de la una din danele portului Constanța, pentru a efectua o cursă mai lungă în Marea Mediterană. Nici unul dintre membrii echipajului nu s-ar fi gândit atunci, în acea zi de 16 martie, că va pleca într-o cursă a cărei desfășurare, cu totul neobișnuită, va da naștere unui lung și chinuitor drum până la întoarcerea spre patrie².

Protejați...

și prizonieri

Cu vînt bun în pupa, „Oltenia” a străbătut în liniște Marea Neagră și s-a strecurat

¹ Proprietate a societății petroliere „Steaua Română”, care deținea mai multe depozite în portul Constanța, nava fusese construită în 1927, în șantierele navale de la Newcastle Upon Tyne (Anglia), avînd lungimea de 132,85 m, lățimea de 16,80 m și un deplasament de 13 500 t.

² Reconstituire realizată cu ajutorul documentelor Căpităniei portului Constanța, aflate în fondurile Arhivelor Statului din localitate. Este vorba despre un memoriu-protest al comandantului „Olteniei”, Alexandru Dragos, telegrame și note al căror conținut ne-a permis să restabilim principalele etape ale acestui lung și greu drum de întoarcere pe meleagurile natale.

cu prudență prin cele două strîmtori, Bosfor și Dardanele, ieșind în apele molcome ale Mării Egee. A lăsat în urmă insulele Chios și Limnos, a trecut pe la vest de Rodos și și-a schimbat direcția, fixîndu-și capul compas spre portul Tripoli din Liban (sub control francez). De aici, „Oltenia” a încărcat țitei pentru Franța, de la terminalul conductei societății „Irak Petroleum et co” și la începutul lunii iulie, navigînd printre distrugătoarele și crucișătoarele britanice care patrulau în Mediterana Orientală, s-a îndreptat către Port de Bou, situat în Golful Lionului, nu departe de frontiera franco-spaniolă.

La data la care nava plecase din portul Constanța, deși trecuseră aproape 7 luni de la declanșarea lui, cel de-al doilea război mondial se păstra încă, pe frontul franco-german, în faza sa „ciudată”, cum au denumit-o istoricii. Curînd, însă Danemarca, Norvegia, Olanda, Belgia, Luxemburg și Franța au fost coto-pite, Italia fascistă s-a alăturat agresiunii hitleriste împotriva celei de-a III-a republici franceze și conflictul a luat amploare, extinzîndu-se și pe continentul african. La aflarea știrilor despre capitularea Franței (22 iunie 1940), societatea „Steaua Română” a telegrafiat navei „Oltenia”, aflată în largul coastelor insulei Creta, cerîndu-i să solicite pro-

tecția amiralității britanice împotriva unor eventuale atacuri ale submarinelor italiene.

În urma apelului transmis de societatea „Steaua Română” prin stația de radio-coastă din Constanța, la 12 iulie, încadrat de nave de război britanice, vasul românesc a ancorat în portul egiptean Alexandria. După câteva zile de staționare, la ordinul Amiralității britanice, „Oltenia” a plecat sub escortă, într-un convoi format din mai multe nave, spre Port Said, iar de aici, prin Canalul de Suez, a ajuns la Suez. Din acest moment, echipajul a refuzat să mai rămână la bord, cerînd repatrierea. Discuțiile purtate cu autoritățile britanice n-au putut clarifica integral situația, doar cîțiva dintre marinarii români primind permisiunea să se întoarcă în țară. Comandantul, doi ofițeri și alți șapte membri ai echipajului au fost reținuți și obligați să-și reia posturile pentru o nouă deplasare a navei, la Abadan, în Golful Persic.

La 17 august 1940, cu gardă navală britanică, „Oltenia” a intrat în Marea Roșie și, ajunsă la Aden, a primit ordin să schimbe direcția de marș spre sud, către portul Mombasa (Kenia), unde a și ajuns la 7 septembrie 1940. Aici, echipajul și-a reînnoit cererea de repatriere, dar autoritățile britanice au respins-o din nou, dînd, totodată, dispoziție comandantului să pregătească nava pentru o nouă călătorie, spre sudul continentului african. La 18 septembrie, ordinul a fost însă contramandat și „Oltenia” a rămas în ancoră pînă la 16 octombrie, cînd a fost rechiziționată și trecută sub pavilion britanic.

După rechiziționarea navei, au urmat formalitățile de predare a vasului, acțiune încheiată pe la sfîrșitul lunii ianuarie 1941, după care echipajului i s-a oferit posibilitatea de a rămîne mai departe pe navă în noile condiții, sau de a se repatria. Toți au optat, firește, pentru repatriere.

Trecuse aproape un an de la plecarea, timp în care marinarii români nu mai putuseră stabili nici un contact cu țara. Cei zece au fost transportați cu o navă britanică în

India, la Bombay, pentru repatrierea lor prin Iran. Celor de pe „Oltenia” li s-a alăturat, tot pentru a fi repatriat, și echipajul navei „Steaua Română”, un alt vapor al societății cu același nume rechiziționat de asemenea de autoritățile britanice.

După șase ani

și mai bine...

Speranțele marinarilor nu s-au împlinit însă, deoarece autoritățile iraniene nu le-au acordat viza de trecere. Ulterior, grupul de marinari români s-a despărțit în două. Cei de pe „Steaua Română” au rămas în India și au fost internați într-un lagăr de prizonieri de război, după cum rezultă dintr-o telegramă expediată de Legația română din Stockholm către Ministerul de externe din București (Legația română din capitala suedeză fusese informată despre acest lucru de către Ministerul de externe suedez, care primise o telegramă în acest sens de la consulatul acestei țări din Calcutta).

Cu gîndul la o cît mai grabnică întoarcere în țară, marinarii de pe „Oltenia” au făcut calea întoarsă, prin Suez, în Egipt, și de aici la Port Said, unde li s-au întocmit formele de repatriere, cu trenul, prin Palestina, aflată atunci sub mandat britanic. Dar și autoritățile de aici le-au refuzat viza de tranzit și întoarcerea în țară a fost din nou amînată. Totuși, la 15 aprilie 1941, s-a hotărît plecarea lor spre țară cu un vapor egiptean care mergea spre Turcia. După controlul vamal, operațiune care preceda îmbarcarea, s-a primit un ordin telegrafic prin care repatrierea a fost din nou anulată, iar cei 10 marinari români trimiși la Cairo, sub escorta poliției egiptene. Ajunși aici, timp de câteva zile au fost lăsați în libertate și membrii echipajului au făcut noi demersuri, de astă dată pe lângă Legația română din Cairo. Eforturile lor au fost însă zadarnice...

După încă o lună și jumătate, la 9 iunie 1941, marinarii români au fost arestați și expulzați din Egipt în Pa-

lestina, iar aici internați într-un lagăr de prizonieri de lîngă Haifa. La insistențele comandantului echipajului ca marinarii să fie repatriați, întregul grup a fost dus la Ierusalim și prezentat în fața unei comisii britanice de anchetă, al cărei verdict a fost categoric *nu*; s-a dispus totodată transferarea marinarilor, în august 1941, în lagărul P.O.W. (prizonieri de război), compania 321, din Palestina.

S-au făcut demersuri, de astă dată pe lângă Consulatul Spaniei din Ierusalim, care reprezenta și interesele României. La începutul anului 1942, pentru prima dată li s-a adus la cunoștință că toți marinarii comerciali din țările inamice (între timp, între România și Marea Britanie intervenise stare de război) sînt considerați și tratați ca prizonieri de război.

După aproape încă doi ani, timp în care le-a fost interzisă orice corespondență cu țara, marinarii români au fost transferați, în aprilie 1944, într-un nou lagăr P.O.W. nr. 305 din Egipt, iar în septembrie același an, în altul de lîngă Biter Lache, cu numărul de ordine 380. Abia la începutul anului 1946, speranțele repatrierii au renăscut. Grupul celor 10 a fost îmbarcat în Egipt pentru a fi transportat la Taranto, împreună cu un lot de prizonieri italieni. Dar și în Italia, ca și în Palestina și Egipt, autoritățile militare britanice au declarat că nu știu nimic despre repatrierea marinarilor români și, pentru alte două săptămîni, i-au internat într-un lagăr de lîngă Taranto. Pînă la eliberare, grupul a mai poposit în lagărele de la Afrangola (lîngă Napoli) și Rimini, pentru ca abia la 9 iunie 1946, cei 10 să fie îmbarcați în tren și, prin Veneția și Trieste, au ajuns în Austria, la Klagenfurt, unde, în sfîrșit, au fost lăsați în libertate. Ajunși la Viena, au fost preluați de către reprezentanții Crucii Roșii din România. Odiseea celor 10 marinari de pe nava „Oltenia” s-a încheiat la Oradea, după șase ani și mai bine de la plecarea lor din portul Constanța. ■

ȚARA HAȚEGULUI

RADU POPA

Printre „țările” medievale din cuprinsul teritoriilor românești, Hațegul ocupă un loc de excepție din cel puțin trei motive: adăpostește fostele centre ale statului geto-dac și Daciei romane, constituie o triplă punte de legătură între marile provincii istorice pe care le-au reprezentat Transilvania, Banatul și Oltenia și păstrează cel mai important grup de vechi măturii de arhitectură și artă românească.

Prima atestare documentară a Țării Hațegului se află în celebra „Diplomă a cavalerilor ioași” din 1247 în care, printre altele, se precizează că „terra Harszoc cum pertinentibus suis” va fi exceptată de la regulim pe care coroana maghiară încerca atunci să-l impună „țării voievodului Litovoi”. Rezultă din această informație că înainte de 1247, Țara Hațegului și nordul Olteniei („terra Lytua”) constituiau împreună o structură politică feudală românească izvoită dintr-o evoluție unitară anterioară, unul dintre acele voievodate care se întindeau de o parte și de alta a munților.

Cît despre „pertinențele” (anexele) Țării Hațegului pomenite la 1247, documentele din secolul XIV ne permit cunoașterea lor. Este vorba de depresiunea de la izvoarele Jiurilor (Bazinul Petroșanilor), de colțul răsăritean al Banatului (satele de pe cursul superior al Bistrei), de cea mai mare parte a masivului Poiana Ruscă (regiunea Pădurenilor), de cursurile inferioare ale râurilor Strei și Cerna, pînă spre Mureș, precum și de satele de pe valea Orăștiei (Rîu Grădiștii).

Depresiunea Hațegului cu dealurile împădurite și munții ce o înconjură cuprinde o suprafață de cca. 1 300 km², care în secolele XIV-XV adăpotea aproape o sută de sate. Împreună cu „pertinențele” sale, suprafața Țării Hațegului se apropie de 3 000 km², iar numărul așezărilor se dublează — astfel că, și din acest punct de vedere, al suprafeței și al numărului de așezări, Țara Hațegului era

printre cele mai importante structuri teritoriale din trecutul românesc.

Numeroșii cercetători care s-au ocupat de investigarea acestei zone nu s-au pus încă de acord asupra existenței, în trecutul mai îndepărtat, al unui voievodat al Hațegului. Sînt însă foarte multe argumente ce pledează pentru existența în Hațeg a unui voievod care în secolul XII sau la începutul celui următor, în orice caz înainte de 1247, și-a mutat reședința și centrul de greutate al stăpînirilor sale în nordul Olteniei, printr-una dintre acele „descălecări” care în acest context a însemnat transferul din interiorul în exteriorul arcului carpatic al unui nucleu de organizare politico-militară românească. Demnitatea de „jude al [țării] Hațegului” pe care o întîlnim în primii ani ai secolului XIV, demnitate deținută de unul dintre fruntașii societății românești hațegane, nu poate fi decît ecoul tirziu al existenței unei instituții ce a avut inițial rosturi prevalent politico-militare.

Țara Hațegului cuprindea 9 sau 10 „jupanate” sau „cnezate de vale”, corespunzînd fostelor uniuni de obști săt_ești, compuse din 15-20 sate în cazul celor mari și din 5-6 sate în cazul celor mici. Centrele lor, unde rezida și principala familie cnezială din respectiva structură teritorială, se aflau la Rîu de Mori, Densuș, Rîu Bărbat, Rîu Alb, Grădiște (care în secolele XIII-XIV se numea Britonia și care, mai recent, și-a recăpătat vechiul nume de Sarmizegetusa¹), Streisangeorgiu, Sălașul de Sus, Silvaș și probabil la Vad. Un cnezat de vale de pe cursul inferior al Cernei pare să fi suferit modificări teritoriale în secolele XI-XII, prin retragerea spre munte a satelor românești, ca urmare a pătrunderii pe această vale a feudalității maghiare; în cele din urmă, centrul său s-a stabilit la Popești.

¹ Magazin istoric, nr. 8/1977.

Trebuie oricum spus că această stăpînire străină s-a limitat la cîteva aşezări pe cele două maluri ale cursului inferior al Cernei şi, în secolul XIII, prin aşezarea, impusă cu forţa, în punctele-cheie ale regiunii, a unor grupuri legate de autorităţile regale, cum au fost cele din ţirgul Haţegului şi de la Sîntă-măria Orlea, amîndouă la poalele cetăţii regale de la Subcetate.

Cele mai vechi consemnări demografice atestă că în Ţara Haţegului românii reprezentau în evul mediu peste 90% din populaţie. Pe de altă parte, studiile etnosociologice de la începutul secolului nostru au evidenţiat conservarea în Ţara Haţegului a unor procese productive şi a unor documente de civilizaţie tradiţională de excepţională importanţă pentru cunoaşterea şi reconstituirea vieţii obştilor româneşti de la începuturile evului mediu. Economia agropastorală cu vîrăturul turmelor pe hotărul satelor sau în munţii din vecinătate, pe păşuni situate cel mult la 1-2 zile distanţă de localităţile respective, agricultura practică pe terase pînă la altitudinea de 8-900 m în sistemul rotaţiei bi-aniuale, folosirea intensă a zonei de fîneţe pentru creşterea unui număr mare de vite, fără practicarea transumanţei, sînt coordonate esenţiale pentru cunoaşterea traiului satelor româneşti din această parte a României.

Integrarea Ţării Haţegului în rînduiriile impuse aici de coroana maghiară a întîmpinat dîrza rezistenţă a obştilor româneşti, rezistenţă care adesea a cunoscut episoade dramatice. Dacă evenimentele de la sfîrşitul secolului XIII se reflectă mai vag în documente, cele din secolul următor sînt explicit consemnate de izvoarele scrise. Pe la 1357-1358, foarte probabil într-un moment de conflict între Ţara Românească şi regatul vecin, în Ţara Haţegului a avut loc o revoltă înăbuşită sîngeros de Andrei Lackfi, voievodul de atunci al Transilvaniei. Atunci şi-au pierdut viaţa şi moşii Ioan cel Roşu din Britonia (Grădişte), împreună cu fratele său Andrei, Mihail zis Căndea din Rîu de Mori şi, poate tot atunci, Petru, fiul lui Corlat din Rîu Bărbat, a fost tăiat de paloşul călăului — ceea ce echivala cu recunoaşterea calităţii sale de nobil, întrucît oamenii de rînd suportau alt gen de suplicii. Despre un cneaz cu numele de Căndea care stăpînea satele de pe valea Luncanilor aflăm, de asemenea, că a fost ucis pentru „necredinţă”, fiii săi refugiindu-se peste munte în Ţara Românească, de unde, la 1377, încă mai întreprindeau incursiuni împotriva celor ce le ocupaseră vatra strămoşască din Ţara Haţegului.

Calităţile militare ale românilor haţegani — dintre care pe la 1400 s-a ridicat familia lui Iancu de Hunedoara, ce a jucat în secolul XV un rol excepţional în eforturile de stăvîlire a expansiunii otomane — explică existenţa, în această „ţară”, a unui important grup de cetăţi, ridicate ca fortificaţii familiale de către virfurile feudalităţii româneşti. S-au păstrat pînă azi şi au fost recent cercetate cetatea de la Răchitova, construită de cnezii de Densuş, cetatea Colţ de la Susani — Rîu de Mori, datorată familiei Căndea, aceea de la Mălăieşti, ridicată de cnezii de la Sălaşu de Sus; şi este foarte probabil ca temelii ale unor cetăţi încă neidentificate să se păstreze şi pe valea Rîului Alb, în vecinătatea Rîului Bărbat sau în aceea a Sarmizegetusei romane.

În acest din urmă loc, amfiteatrul roman a fost folosit ca fortificaţie în secolul IV de către populaţia daco-romană rămasă pe loc după retragerea administraţiei şi a armatei, dar dimensiunile mari ale edificiului fac foarte puţin probabilă folosirea lui şi în epoca ulterioară în scopuri militare. Este

Cititoria cnezială de la Rîu de Mori

posibil ca în secolele XII-XIII să fi fost utilizat în acest scop unul dintre turnurile de pe zidul de incintă al oraşului roman.

Mai bine decât cetăţile s-au păstrat capellele de curte¹ ale aceluiaşi cnezi, chiar dacă majoritatea lor au suferit transformări şi adăugiri în sec. XV-XVI, când au trecut în folosinţa obştilor săteşti. Capela de curte de la Streisingeorgiu, cercetată în 1975-1976, s-a dovedit a data din prima jumătate a sec. XII, fiind ridicată din blocuri de piatră scoase din ruine romane şi din cărămidă, pe locul unui mai vechi monument de lemn². Capela de curte de la Densuş — monument unic în contextul arhitecturii medievale româneşti — a fost, de asemenea, cercetată, dar asupra vechimii părţii centrale a lăcaşului mai stăruie semne de întrebare. De la sfîrşitul secolului XIII pare a fi capela de curte din Strei, situată în incinta unei *villa rustica* romane şi ridicată foarte probabil pe locul unei construcţii anterioare, din lemn. Aceştora li se adaugă numeroase altele necercetate sau păstrate doar ca temelii.

Un aspect specific Țării Haţegului îl constituie modul în care au fost utilizate unele monumente de arhitectură antică. Nu este vorba doar de re folosirea materialelor de construcţie scoase din ruine romane, ci chiar de utilizarea sau de refacerea unor clădiri romane, adaptate unor scopuri şi utilizări noi. Exemplul cel mai concludent îl constituie satul Grădişte sau Britonia, aflat pe locul Sarmizegetusei romane. Cercetările de aici au stabilit cu certitudine că aşezarea românească din secolele XIII-XIV se afla în colţul de nord-vest al oraşului roman, cu casele şi curţile dispuse pe cele două laturi ale fostelor străzi romane. Uliţele actuale ale

satului continuă, de altfel, să respecte traseul străzilor romane; la mică adîncime se mai găsesc lespezele de piatră şi rigolele vechi de 18 secole. Într-o asemenea situaţie, este greu de presupus că marile clădiri romane aflate în acea parte a oraşului să fi rămas fără utilizare în lungul răstimp ce s-a scurs pînă la dispariţia lor completă.

Un foarte important document redactat în anul 1360 la Haţeg conţine informaţii de mare interes pentru cunoaşterea societăţii româneşti din această parte a Transilvaniei. Din cuprinsul său — o înşiruire a numelui cnezilor cu teritoriile stăpînite de ei — avem o imagine complexă asupra Țării Haţegului. Cnezii poartă nume ca Barbu, Costea, Muşat, Cristea, Nicolae zis Căndea, Basarab cel Lung, Radu, Ioan cel Roşu şi stăpînesc sate răspîndite într-o densă reţea de aşezări în toate cnezatele sau jupanatele Haţegului. Din document reiese că satele mai importante şi, probabil, mai vechi se află la marginea Depresiunii Haţegului, sub Munţii Retezat şi sub dealurile dinspre valea Cernei, astfel încît Haţegul pare să reproducă, la scară mică, Transilvania înconjurată de salba „ţarilor” româneşti. Situaţia se datorează fără îndoială rolului foarte important pe care muntele — cu resursele şi adăposturile sale — l-a avut în viaţa obştilor săteşti ale românilor la începuturile evului mediu.

Deşi destul de intens cercetată, mai ales în ultimele decenii, de geografi, etnosociologi, istorici, arheologi, istorici de artă, şi lingvişti şi cu toate că există azi o bogată literatură de specialitate, Țara Haţegului mai rezervă multe perspective cercetărilor viitoare axate pe reconstituirea etapelor principale ale trecutului ei. Istoria sa se prezintă ca o carte permanent perfectibilă, o carte ce merită sub toate aspectele să fie scrisă. ■

¹ Biserici existente pe lîngă curţile feudale.

² Magazin istoric, nr. 9/1976.

PLANSELE NOASTRE

①②③④ Înfiinţată în urmă cu 120 ani, Biblioteca Academiei R.S. România, cuprinde în fondurile sale un mare număr de lucrări de deosebită valoare şi semnificaţie pentru cunoaşterea trecutului poporului nostru şi a modului în care istoria românilor s-a reflectat în conştiinţa lumii. În imagini, coperte de cărţi — azi adevărate rarităţi bibliofile — medalioane, gravuri, litografii şi stampe din fondurile Bibliotecii Academiei R.S. România, ilustrînd mari momente din istoria patriei: a) luptele dacilor împotriva romanilor (105-106 e.n.); b) bătăliile de la Posada (1330); c) Rovine (1395); d) Tîrgovişte (1595); e) Unirea Principatelor (1859); f) Războiul de independenţă (1877); g) Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a cărei veste era dusă pretutindeni în satele româneşti.

Macheta artistică a planşelor: arhitect Alexandra Țuţui

MACAZINU ISTORIKU

DENTIS

DACIA

NUO PONTIS

ART

A. IPED. ADPUN

Opus de Daciae et Romaniae Natione,

III

MILO. TILHUSON

1000 L.

EXCEPTE

Ex scriptis Romaniae Nationis

1845.

ELEMENTORUM
LINGUÆ DACO-ROMANÆ,

SIVE
VALACHICÆ

PARS PRIMA
DE ORTHOGRAPHIA

CAPUT I.

De Litteris Daco-Romanis, earumque
formis et usu.

§ 1.

Veteres Daco-Romanorum Litteræ ex-
dem sunt, quæ & Latiorum, seu an-
tiquorum Romanorum, a quibus originem
ducunt suam. Videbuntur.

Majuscula.

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N.

O. P. Q. R. S. T. U. X. Y. Z. J. V.

A

M.

ISTORIA ROMANILORU

DACTA SUPERIORE

A. PAPIS ILLARIU

TOMULU I
EDITIONA II

ISTORIA ROMANILORU DEX DACTA SUPERIORE
PEN LA A. 1898 ENCLINTE

Demetrio C. Slavica
VIENA
SE LITERAE ET C. ADIUVANTIA
1892

ISTORIA DELLE MODERNE RIVOLUZIONI DELLA VALACHIA

Con la Dedicazione del Popolo (Natura, Costumi,
Riti, e Religione degli Abitanti)

*Annessione la Tavola Topografica di quella
Provincia, dove si vede ciò che è restato
nella Valachia agli Austriaci nel
Congresso di Passarowitz*

COMPONETA DA ANTONMARIA DEL CHIARO
FIORENTINO

IN VENEZIA, MDCCXVIII

Per Antonio Bortoli.
In Spazio dell'Autore
Con l'autorità del Re, e l'approvazione del Governatore, e
della Giunta di D. T. Papa Clemente XII

TRANSILVANIAE OLIM-DACIAE-DICTAE DESCRIPTIO

a lo. Petro, et Paulo Manuicijs,
ex varijs

vetustis, & recentiorum Scriptorum
monumentis,

Cumque ex Geographia, & Historiis
Reverentibus

Reverentibus

ROMAE. MDCCXCVI

Superiorum permisso.

CORPUS SCRIPTURUM HISTORIAE BYZANTINAE

EDITIO EMENDATA ET COPIOSIOR.

KORREKTION

R. G. NIEBUHRIC F.

INSTITUT.

AUTORITATE

ACADEMIAE LITTERARUM REGIAE

BONNSICAE

CORPUS

NICETIA CHORISTA

BONNAE

IMPERII ED. WESPH.
MDCCCLXXV

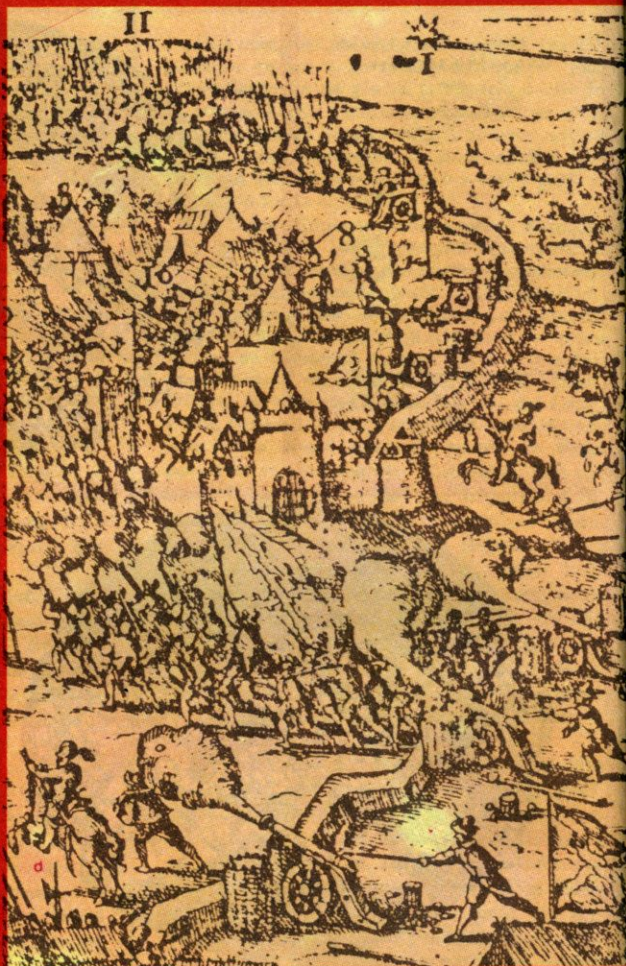
TRANSYLVANIE ET SES HABITANTS

PAR A. DE GERMES.

PARIS

AT COMPTOIR DES IMPRIMERIES-GRAND

ROUMANIA:

Border Land of the Christian and the Turk,

CONTEMPORARY HISTORY OF THE

EASTERN EUROPE AND WESTERN ASIA.

BY
JAMES O. NOYES, M.D.,
RECTOR OF THE AMERICAN SCHOOL.

NEW YORK:
RUDY & CARLETON, 310 BROADWAY
NEW-YORK.

Fig. 25. Plan of the city of Roumania, ... a 100. James O. Noyes,
New York, 1880. (Illustration of the city of Roumania, ... a 100.)

LES ORIGINES

DE

L'HISTOIRE ROUMAINE

PAR

A. UBIGINI

"Très rare et publié en la bibliothèque de l'Université
et par le Centre d'Études Roumaines"

PAR

Gauthier Vervaeke

PARIS

EDMUND LEROUX, ÉDITEUR
11, rue Soufflot, 11

(1907)

EUTROPII BREVARIUM HISTORIAE ROMANA

Cur

METAPHRASI GRAECA
PAEANII.

Ex Notis Inscriptis

ELIAE VINETI, HENRICI GLARFANI
LANAQUILLI & ANNAE LAURI.
THOMAE HEARNII.

Notis Inscriptis

FRID. SYLBURGHII & CHRIST. CELII.

Notis Inscriptis

SEXTI RUFII
Breviarius, cum Notis Inscriptis
CHRISTOPH. CELLARII
MESSALA CORVINI

De Prolegomenis Inscriptis, in 18. Annotis Inscriptis
in Consecrationem Inscriptis.

EX MSS. BIBL. LUGD. BAT.

Notis Inscriptis

SIGEBERTUS HAVERCAMPUS

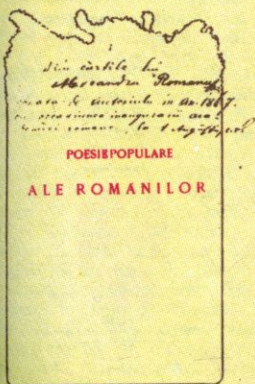
CHRISTOPH. AUGUSTI HEUMANNI

Notis Inscriptis

Cum Inscriptis Inscriptis.

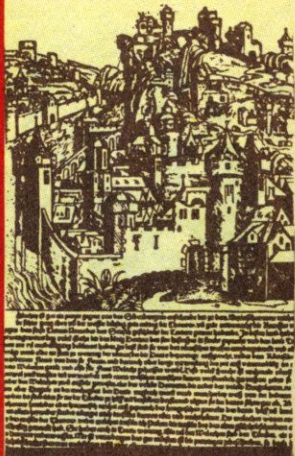
Notis Inscriptis

LESDUNI RATAFORUM

POESIB POPULARE

ALE ROMANILOR

e

IOANNIS HONTER CORONEN.

SIS RVDIMENTORVM CO-
SIS graphia libri duo. Quorū prior
Astronomia, posterior Geo-
graphia principia,
breuissime con-
plectitur.

Caeterum perri, stellae, annus,
Regnaq; am populis, perue libelle uari.
SEPTEMTRIO.

BYZANTINÆ

HISTORIÆ
SCRIPTORIBUS

EDITIO SECUNDA

Ad Iupatorem Electorū Imperialis

SUB PRECISISSIMIS

PHILIPPI V.

HISPANICORVM AC INDIARVM

REGIS CATHOLICI

AUSPICIIS

VENETIÆ

EX TYPOGRAPHIA BARTHOLOMÆI LAVARINA

M. DCC. LXX.

f

9

publié avec le patronage de l'ACADEMIE DES SCIENCES ET DES LETTRES

ANNE COMNÈNE
ALEXIADÈ

(HISTOIRE DE L'EMPEREUR ALEXIS I COMNÈNE
1081-1118)

TOME I
(livres I-XX)

TEXTES ÉTATS ET TRADUIT

PAR M. L. F. J. B.

DEUXIÈME ÉDITION

PARIS

ÉDITEUR D'OPÉRA - LES BELLER LITTÉRATURE

35, BOULEVARD DES FILLES-DU-CALVAIRE

Perioada cuprinsă între a doua jumătate a lunii martie și mijlocul lunii mai 1931, la care se referă aceste noi extrase din jurnalul lui R.R. Rosetti, a fost un interval extrem de agitat în viața social-politică și economică a țării. Puternic confruntat cu gravele probleme create de marea criză economică, guvernul național-tărănesc se îndreaptă spre faliment. Situația încasărilor statului este sub orice nivel. Președintele guvernului, G.G. Mironescu, apreciază că ele ating numai o treime din cifra fixată. Continuând astfel, e de părere M. Manoilescu (omul impus de rege în guvern și care deține portofoliul industriei și comerțului), curînd „se va ajunge la neplata leilor”. Tratatul febrile pentru contractarea unui nou împrumut în străinătate se încheie printr-o soluție care nu satisface nici pe departe așteptările. Deși condițiile pe care statul român trebuie să le accepte sînt foarte dezavantajoase, Parlamentul votează împrumutul.

La sfîrșitul lunii martie, soarta guvernului este ca și pecetluită. Regele se hotărăște să-i dea o mină de „ajutor”: îl sfătuiește pe prietenul său M. Manoilescu, căruia Parlamentul îi respinge un proiect de lege, să se folosească de aceasta ca pretext și să-și dea demisia. La rîndul său, regele nu-și dă agrementul pentru o altă numire în postul vacant și, la 4 aprilie, G.G. Mironescu se vede nevoit să prezinte demisia întregului cabinet.

Ca de obicei, încep consultările cu șefii tuturor grupărilor politice, dar tratativele sînt greoaie. Sînt complicate în mod conștient de către monarh, care ține morțiș ca viitorul cabinet să fie unul de „uniune națională”, de „concentrare”, pentru a apărea drept exponent al voinței unanime a tuturor factorilor politici în vederea rezolvării gravei situații prin care trece țara. În acest scop, Nicolae Titulescu, aflat la Londra ca ministru al României în capitala britanică, este chemat urgent la București. Reputatul diplomat acceptă însărcinarea și începe tratativele de rigoare. El se izbește însă de puternicele divergențe dintre P.N.Ț. și P.N.L., ca și de inflexibilitatea micilor grupări („lupști”, „avereșcani” sau „georgiști”), care pretind o reprezentare egală în noul cabinet. Cererea regelui ca Argetoianu să fie neapărat inclus în guvern este privită cu ostilitate de fruntașii politici. Există însă și alți factori care acționează din umbră, sabotînd formula cabinetului de „uniune națională”. În mod paradoxal, unul dintre ei este însuși Carol II și camarila din jurul său. Și o face cu deosebită eficacitate, incitîndu-i pe șefii de partide, opunîndu-i pe unii altora și determinîndu-i să se certe pe portofolii, ori încurajînd diizențele și micile grupări să nu accepte condiții de inferioritate față de marile partide. N. Titulescu — ale cărui încercări asidue de a-și îndeplini misiunea sînt sortite eșecului — renunță și, în cele din urmă, se ajunge la formația guvernamentală de așa-ziși tehnicieni, în fruntea căroră, la 18 aprilie, este numit Nicolae Iorga. Noul guvern este un aranjament de culise, lipsit de omogenitate și fără un program precis de guvernare.

RADU R. ROSETTI: PAGINI DE JURNAL

Monarhul, în schimb, reușește să-și impună în el cîțiva oameni de nădejde: C. Argetoianu (finanțe și, deocamdată, interimatul interiorului), Iuliu Hațieganu, generalul I. Rășcanu (ministri de stat) și Ion Pangal (subsecretar de stat).

Urmărind cu atenție aceste evenimente, jurnalul istoricului R.R. Rosetti conține comentarii bogate și consistente, motivate, poate, și de faptul că în textura generală a evenimentelor sînt angrenate în mod direct două personalități — Iorga și Titulescu — față de care autorul nutrește sentimente de stimă și deosebită prețuire. Merită subliniat îndeosebi aprecierea pe care o face cu privire la cauzele care au dus la eșuarea tratativelor lui Titulescu. Speră într-o politică mai realistă a cabinetului Iorga și această speranță trebuie pusă în legătură cu atmosfera grea pe care autorul o înfîlțește în ședințele diferitelor consilii de administrație la care participă. Între notele privind lectura unei cărți și cele despre o vizită de documentare pe teren, ori participarea la o ședință de comunicări la Academie, generalul R.R. Rosetti a lăsat și alte consemnări interesante despre istoria vieții politice din acei ani. Așa sînt, de pildă, pasajele referitoare la relațiile din interiorul partidului liberal, ca și al familiei Brătianu, după desprinderea lui Gh. Brătianu din acel partid. Jurnalul conține, de asemenea, multe referiri la acțiunile din umbră ale camarilei regale, ce întregesc imaginea acelei epoci atît de agitate din istoria politică românească a anilor '30-'33.

Dar să facem loc fragmentelor respective, precizând că în redarea lor am respectat originalul, cu excepția micilor intervenții dictate de normele ortografice în vigoare; întreruperile de text le-am marcat prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte. Unele persoane nu au note explicative în subsol, fie că sînt prea cunoscute, fie că explicațiile necesare au fost date în numerele precedente.¹

1931

13 martie. Terminat volumul II din memoriile lui Bülw. O fi fost greu de dus politica Germaniei cînd aveai un suveran ca Wilhelm II, dar prea își scoate meritele în relief Bülw. Și se vede că el a căutat pricină Franței în afacerea Marocului² și că, cu 15 ani înaintea marelui război, era de acord cu atacul bruscat prin Belgia³...

18 martie. La muzeu vine lt. colonel Jinga, însoțind de rege a face un proiect de uniformă a cavalerilor Ordinului Mihai Viteazul. Absurd! Nu se mai potrivește cu lumea de azi. Și apoi cum au să poarte în front ală uniformă ca unitatea din care fac parte?! Este a merge chiar contra concepției de uniformă! Și, în fine, marele maestru al ordinului = regele — are să aibă însemne speciale pe care să le poarte întotdeauna! Tocmai el care a dat bir cu fugiții în războiul pe care l-a terminat dezerțind la Odessa!?! Îi spun lui Jinga că eu n-am nimic de a face cu așa ceva, dar dacă vrea n-are decît să consulte colecțiile noastre...

Toate fraudele ce se descoperă în fiecare zi, legislația ce în pripă, dar cu tenacitate o votează guvernul, peripețiile și condițiile împrumutului⁴ învederează apetitul necurmat de îmbogățire și de stăpînire al neoburgheziei care se ridică acum din rîndurile țărînimii. Istoria se repetă, pe o scară mai mare și mai puțin

¹ Magazin istoric, nr. 11-12/1986.

² Referire la cele două momente de mare încordare a relațiilor franco-germane, din 1905 și 1914, cunoscute în istorie sub numele de cele două „crize marocane”. În primul caz, la 31 martie 1905, vizita împăratului german Wilhelm II la Tanger, ca semn al intențiilor expansioniste germane în Maroc, a provocat vii reacții la Paris; pentru moment, Conferința internațională de la Algeiras (15 ianuarie-7 aprilie 1906) a pus capăt stării de tensiune. În iulie 1914, canoniera germană „Panther” și-a făcut apariția în portul Agadir, ceea ce a dat semnalul izbucnirii celei de a doua „crize marocane”, încheiată în același an, prin acordul franco-german din 7 noiembrie, în urma căruia Franța a cedat Germaniei o parte a Congoului francez, iar Germania a recunoscut protectoratul francez în Marocul de sud.

³ Cum se știe, Conferința internațională de la Londra, din decembrie 1830-iunie 1831 (Anglia, Franța, Rusia, Austria și Prusia), recunoscută independența Belgiei și neutralitatea veșnică a noului stat. În ciuda acestuia fapt, planurile militaristilor germani privind invadarea Franței („Planul Schlieffen”, definitivat în decembrie 1905) nu țineau seama de acest lucru. De altfel, în primul război mondial, principala lovitură a trupelor germane pe frontul de vest a fost inițiată tocmai prin Belgia, căreia trupele germane i-au încălcat neutralitatea în noaptea de 3/4 august 1914.

⁴ Problema împrumutului „de dezvoltare”, semnat marti 10 martie 1931, la Paris, a produs vii nemulțumiri datorită condițiilor dezavantajoase impuse statului român de către finanțarii străini și apreciate ca atare chiar de presa vremii.

dezinteresat. Brătianu, C.A. Rosetti au voit dezvoltarea și propășirea României. Pentru a avea cadrele statului, pentru a avea un partid au încurajat crearea burgheziei cu elemente de la orașe; în mersul său acea burghezie nu a fost jenată de scripule. Azi, național-fărăniștii, spre a se perpetua la putere sau spre a reprezenta totdeauna o putere în stat, avînd și, după bine găsită formulă a lui Goga, apetituri milenare, s-au aruncat la asaltul puterii, făcînd legi anume, creînd instituții și jecmînînd cît pot spre a întări clasa pe care se bazează: neoburghezia sătească...

20 martie. În oraș e un curent de supărare contra Franței din cauza ultimului împrumut. La Academie mulți o spun că Franța e un uzur-ar. Elise Brătianu o spune cu alte cuvinte.

21 martie. Comemorarea lui Vintilă Brătianu. Patriarhul [Miron Cristea] spune cîteva vorbe. [Ioan], Bianu [a] citit foarte prost un discurs. D-rul Angelescu vorbește mai lung. Și azi, ca de obicei, se vorbește de toate calitățile lui Vintilă, de una — și cea mai atrăgătoare — bunătatea inimii sale nu se spune nici o vorbă.

Vorbesc apoi la radio despre viața ostășească sub Ștefan cel Mare.

De mult timp Elise Brătianu vrea să se debaraseze de G. Brătianu din comitetul Așezămîntului I.I.C. Brătianu și mi-a vorbit că trebuie să ne dăm toți (din comitet) demisia spre a se realege un comitet fără G. Brătianu. La asta i-am răspuns că trebuie mai întîi să se înțeleagă cu toți cei din comitet, apoi cu adunarea generală și că, în ce mă privește pe mine, eu o fac numai dacă Dinu Brătianu, care e șeful familiei Brătianu, o face. La care Elise îmi răspunde că Dinu ar vrea, dar ar vrea să i se forțeze mina și că Rosenthal ar fi găsit un cenciuleț lejer spre a se face. Vorbesc azi cu Dinu Brătianu în această chestiune. Îmi spune: 1) că Rosenthal i-a spus că legalmente nu se poate face; 2) că atît cît vor trăi, el și cei din generația lui, G. Brătianu, care de altfel nu vine niciodată la ședințele așezămîntelor, nu va putea face nimic, iar după ce vor muri ei nimic și nimeni nu va putea împiedica pe G. Brătianu — chiar de este izgonit acum — să reîntre în comitet și să-l conducă efectiv. Acest punct de vedere îmi pare foarte logic.

Elise Brătianu stă acum de vorbă cu Eliza Sturdza (nevasta colonelului Alex. Sturdza) pentru a-i dona ce a rămas din biblioteca lui D.A. Sturdza.

C. Diamandy⁵ îmi spune că nu primește nici o scrisoare care să nu-i fie deschisă la poștă.

22 martie. Adunarea generală a Societății clădirea românească. Este una din rarele societăți care dau același dividend ca anul trecut.

După-amiază vizitat expoziția celor găsite în săpăturile de la Histria. Interesant...

24 martie. Adunare generală a așezămîntului Ion I.C. Brătianu. Apoi adunare a comitetului în care Elise Brătianu, cu toate sfaturile ce i-am dat, propune eliminarea din așezămînt a lui

⁵ C. Diamandy, diplomat, fost ministru plenipotențiar la Paris.

Gheorghe Brătianu. Foarte lungă discuție în care Dinu Brătianu susține ceea ce mi-a spus deunăzi, iar Victor Antonescu¹ și Tancred Constantinescu se opun fășiș. Elise Brătianu, pe care o montează Fotino, insistă; finalmente, se hotărăște a se lăsa lucrurile baltă și a se convoca comitetul din nou pentru a copleși pe I.G. Duca, în locul lui Vintilă Brătianu...

29 martie. Terminat de citit *Les églises de la Moldavie du Nord* a lui Paul Henry. Foarte interesant și bine făcut studiu, care dovedește cu prisosință existența unei școli proprii arhitectonice în sec. XV și XVI și de pictură în sec. XVI. Că e născută din influențe străine — mai cu seamă bizantină și gotică — era deja știut, dar Henry arată că se poate ghici și influența străveche tracă. Nu citează totdeauna pe autorii de care se folosește.

30 martie. Vine să mă vadă Episcopescul, fost subșef de siguranță generală înainte și pe timpul războiului [din 1916-1918], să-mi ofere fotografiile luate pe timpul bombardamentului aerian al Capitalei². A stat la mine de la ora 16 la 19.20; și mi-a povestit multe despre epoca războiului, cea dinainte și cea de după război...

3 aprilie. Întrunire a consiliului de administrație al Concordiei... Se dă 12% dividend, rezervând și 33 000 000 pentru anul viitor, ceea ce în vremurile de azi este excelent. Bineînțeles că, în discuțiile ce au avut loc, guvernul și legislația lui au fost date [în] târbacă. Răuf, membru în consiliu, care este și deputat, și Iorgovici, cenzor, care e și senator, se apără zicând că nu știu dacă s-a votat și ce s-a votat.

4 aprilie. A căzut guvernul G.G. Mironescu, spre a face posibilă, zice comunicatul său, formarea unui guvern de concentrare. Este oare aceasta posibil, oare [s-a produs] încetarea relațiilor [încordate] dintre partide la noi? Și dacă se va face fi-vor componenții guvernului de bună-credință unul față de celălalt?

Un lucru este sigur, că acum Partidul Național-Tărănesc este foarte slăbit și desconsiderat. Poate că ar fi fost mai bine din partea regelui a-l face să cadă — tot atât de urgent — cu câteva săptămîni mai devreme, cînd nu votase unele din legile ce a votat...

6 aprilie. Aseară am terminat de citit memoriile lui Iorga. Nu sînt memorii, ci însemnări zilnice, dispărate, din care a suprimat unele. Puține fapte, mai ales repetarea tuturor zvonurilor. Grozavă asemănare cu memoriile lui Alex. Marghiloman.

A fost la mine E. Marvan (tipolitograf) pentru lucrarea lui M. Emeri³. A făcut o

șarjă à fond contra regelui, care înglobează pe ofișeri în datorii din cauza schimbării uniformelor și al cărui anturaj face afaceri...

7 aprilie. Lungă sedință a consiliului de administrație a Creditului carbonifer. Bejan⁴ explică faptul că nu avem beneficiu și prin criza generală și prin marile investiții ce s-au făcut și mai ales prin reaua repartiție a furniturilor de cărbuni la C.F.R. Dacă mi se pare just că Petroșanii sînt avantajafi, mi se pare că și la Creditul carbonifer s-a făcut greșala de a se conta pe un singur client, statul, și se fac încă două erori: se refuză a se face o înțelegere cu celelalte societăți de cărbuni în nevăcărîm de nedreptatea ce ni se face, în loc de a porni de la starea de fapt — oricît de nedreaptă ar fi — spre a se baza programul de lucru. Lungă discuție pe aceste teme cu Bejan și Carlier⁵. Lăscărșu Catargi injură pe cei de la Petroșani, ca și cum asta ar fi o soluție!...

După-amiază, la Liceul Cantemir. Două licitații, una pentru construcția subsolului unei aripi și una pentru reparații. Tîn de la 16 la 19.20. Interesant pentru starea de azi: 18 concurenți pentru prima, 12 pentru a doua, dovada lipsei de lucru. Aprige contestațiuni spre a se elimina unul pe altul. Reduceri mari sub prețurile deizului; cel ce le ia oferă 32,90% sub aceste prețuri. Numai din cauzele prețurilor reduse cred că sînt siguri că-i vom plăti la timp...

9 aprilie. Dimineața plec la Ploiești. Ziarele aduc declarațiile lui Titulescu. Vrea unirea partidelor, dar să nu fie la cheremul lor; situația economică este foarte gravă; trebuie a se face economii; vrea să fie ascultat. Pe de altă parte, G.G. Mironescu a spus ieri ziariștilor: e nevoie de unirea partidelor; acestea sînt necesare și cu orice chip trebuie a se proceda pe cale constituțională (deci nu dictatură). Vrut-a prin această din urmă declarație să spună: stai! regelui? La Ploiești mă așteaptă: colonelul Zagoariș și maiorul Sp. Opreșcu, cu automobilul său. Merg de parcurs cîmpul de bătălie de pe Bucovel (octombrie 1600)⁶ și găsesc încă o dată cît de întemeiată este lucrarea făcută de Zagoariș (13 zile din istoria lui Mihai Viteazul) asupra acestei bătălii...

15 aprilie... Mari eforturi pentru formarea ministerului de concentrare. Se poate vedea reușita, ceea ce ar fi bine. Titulescu arată tenacitate, regele de asemenea. Dificultățile par a veni de la averescani și de la micile grupări.

Am terminat de citit volumul III din memoriile lui Bülow. Se repetă mult și-și repetă mai ales supărarea de a nu mai fi cancelar.

16 aprilie. Deocamdată încercarea lui Titulescu de a forma un guvern de largă concen-

¹ Petre P. Bejan, inginer, deputat, subsecretar de stat la Ministerul de război (1935), apoi la Ministerul armamentului (1936), și în 1937 la Președinția Consiliului de Miniștri.

² Ferdinand Carlier era unul dintre membrii conducerii marii societăți belgiene Petrofina.

³ Se referă la bătălia din 20 octombrie 1600, în urma căreia polonii, obținind victoria, l-au pus ca domn în Țara Românească pe Simion Movilă.

trare națională nu a izbîndit din cauza micilor partide (Averescu, Lupu, G. Brătianu)...

18 aprilie. Tot nu avem guvern. Și dacă este adevărat că și regele a voit să impună pe Argetoianu în guvernul de așa-zise personalități, atunci jocul lui se demască din ce în ce mai mult...

Întîlnesc pe N. Rădescu (generalul)¹. Înjură acum pe țărăniști și în special pe Madgearu și pe M. Popovici cit poate!?! El, care fiind [atașat militar] la Londra, le-a dat atîta ajutor!

19 aprilie. Radio-ul a anunțat aseară formarea guvernului Iorga. Își vede visul împlinit! Să-l vedem acum la lucru.

Privind acum retrospectiv chipul cum s-a desfășurat criza — cel puțin așa cum au arădat ziarele — mi se pare că nu face nici o îndoială că regele nu a vrut un guvern de concentrare,

Titulescu, ieșind de la Palat, anunță ziaristilor că renunță la tentativa de a forma un „cabinet de concentrare”: „Nici o îndoială, comentează Rosetti, că regele nu a vrut un guvern de concentrare, de unire sau de coaliție. S-a făcut că-l vrea...”

de unire sau de coaliție. S-a făcut că-l vrea, dar s-a servit dinții de averescani, apoi de G. Brătianu spre a-l face imposibil. Ulterior, tot el a făcut să nu reușescă celelalte combinațiuni Titulescu. Cred că Titulescu a greșit voind cu orice chip a forma un guvern, regele s-a jucat cu el și la nereușita guvernului de largă concentrare trebuia a renunța spre a nu se com-

¹ Nicolae Rădescu (1876-1953), general și om politic, presedinte de onoare al organizației fasciste „Cruciada romanismului”. A fost un adversar înverșunat al lui Carol II. Consecvent cu orientările sale reacționare; în calitate de prim-ministru (1944-1945) a încercat să stăvilească dezvoltarea revoluției populare în România. Silît să demisioneze (28 februarie 1945), a părăsit țara, stabilindu-se în străinătate.

promite în micile combinații. Oricum, mi se pare clară voința regelui: 1) de a slăbi partidele politice — destrămarea liberalilor prin disidența lui G. Brătianu, încurajată și susținută de rege —, uzarea național-țărăniștilor la putere — încurajarea micilor partide; 2) de a guverna fără ele.

Că partidele noastre politice au multe păcate este adevărat, că politicienii noștri sint mutter aller kritik² este adevărat, dar cu ce să-i înlocuiești?

...Merg la Călugăreni, ca să studiez la fața locului, din nou, locul bătăliei din 1595. Mă întorc pe la Singureni, Stîlpu. Plimbare frumoasă...

24 aprilie. La Academie lume multă, ca să vadă pe Iorga prim-ministru făcînd o comunicare — cu totul anodină. Sc. Lambrino³ citește un extrem de interesant memoriu asupra noilor pietre și mai ales a unei inscripții de la Histria care lămurește stări din secolul II [i.e.n].

A murit destoinic luptător care a fost colonelul (generalul) Hagici⁴, care a comandat divizia iugoslavă, în toamna 1916, în Dobrogea. Cu noi a fost totdeauna de o lealitate perfectă, iar unitatea lui a fost cea mai solidă unitate care lupta în Dobrogea. În mulțimea de îngrijorări ce aveam ca șef al biroului operațiilor la M[arele] C[artier] G[eneral], sectorul apărut de divizia lui Hagici era totdeauna un punct luminos.

La ședința Consiliului Muzeului [Militar], Bărzotescu îmi spune că a văzut pe generalul Condesescu⁵, fost ministru de război, care e foarte amărît, fiind lăsat pe dinafară. Dacă cineva a rămas credincios regelui, a fost el și acum i se dă cu piciorul!

25 aprilie. Guvernul Iorga dă impresia că vrea să facă binele. E îmbucurător, după atmosfera cu care ne învățase precedenta guvernare național-țărăniștă. Mers la muzeu cu generalul Sion spre a vedea ce reparații se pot face. Sion foc pe rege, care n-a știut, zice el, decît să schimbe uniforme⁶ și se lasă condus, în ceea ce privește armata, de N. Condescu, fost colonel și acum adjutant al său și de Puiu Dumitrescu [secretar particular al regelui], fiul colonelului Costică Dumitrescu, pe care vrea

² Mama tuturor criticilor, aici în sensul de izvorul, pricina tuturor criticilor.

³ Scaurlat Lambrino (1891-1964), epigraf și istoric al antichității greco-romane; studii universitare la București și Paris, profesor la Universitatea din București (1927-1944); a condus Școala română din Roma (1941-1947); profesor la Facultatea de litere din Lisabona. Membru corespondent al Academiei Române (1934), membru al Academiei Pontificale Romane, al Academiei Germane de Arheologie și al Academiei de Științe din Lisabona. A efectuat săpături la Histria.

⁴ Generalul Hagici (1868-1934) a fost comandant al Diviziei I de voluntari sîrbi, care în 1916 a luptat în Dobrogea, alături de români și ruși, împotriva trupelor germano-bulgaro-turcești. După război, a fost atașat militar la București și apoi ministru de război în mai multe guverne ale țării sale.

⁵ Nicolae M. Condescu (1880-1938), general, adjutant-regal, scriitor, membru de onoare al Academiei Române (1938), ministru de război în mai multe cabinete, în perioada aprilie 1930-aprilie 1931.

să-l aducă în capul Jandarmeriei, că Ștefănescu-Amza [ministru al armatei] este un pungaș ordinar...

27 aprilie. Întâlnit pe Vladimir Ghiha, sosit azi dimineață din Roma, cu fratele său Dumitru¹. Zice că acesta n-a primit postul de ministru al afacerilor străine decât „a son corps défendant” [împotriva voinței sale] și după mari insistențe și presiuni.

D-rul Danielopol² îmi spune că I.G. Duca nu este șeful ce trebuie partidului liberal. Nu este pregătit, căci pînă acuma s-a îndeletnicit numai cu intrigă pentru a deveni șeful partidului. El a certat pe Vintilă Brătianu cu Titulescu și Argetoianu. Nu cunoaște bine cestiunile, este superficial și fricos...

29 aprilie. P. Drăgănescu Brateș, care este casier al Societății anglo-române, vine dimineața la mine și-mi spune că, dat fiind zvonurile ce circulă despre solvabilitatea Băncii Generale Românești, să retragem banii de acolo, ceea ce aprob imediat. Previn pe G. Balș³ care-și are banii acolo.

Stelian Popescu [directorul ziarului Universul] îmi spune că Averescu l-a întâlnit și i-a spus că a avut dreptate cînd i-a spus anul trecut să nu contribuie la venirea regelui Carol înapoi în țară...

1 mai. Plecat aseară din București, sosesc dimineața la Aiud, unde iau o trăsură și merg de parcurs cîmpul de bătălie de la Mirăslău⁴. Bătălia se reconstituie ușor la fața locului, căci terenul o arată... Mai mult ca sigur că pe acele vremuri drumul mare trecea pe sub dealuri și prin satul Mirăslău, nu pe unde trece azi șoseaua.

După-amiază plec la Sibiu, unde ajung spre seară.

2 mai. Dis-de-dimineață, parcurs cîmpul de bătălie de la Șelimbăr⁵, apoi de la 8 la 10.30 lucrat la Biblioteca Brukenthal, unde persona-

lui nu numai că este amabil, dar își dă multă osteneală spre a mă ajuta în cercetări.

De la 11 la 12 întrunire a comitetului filialei Crucii Roșii. Doamnele prezente par a avea bună-voință, dar sînt toate cam în vîrstă. Plec la 12.50. prin Făgăraș, la Brașov. Zi minunată în care Carpații Făgărașului, acoperiți cu zăpadă de la o anumită înălțime, sînt de toată frumusețea.

La Brașov mă plimb prin oraș și pe la librării și anticari.

3 mai. Fac înconjurul fortificațiilor vechiului Brașov. Caut, dar nu pot, din cauza slujbei bisericești, a vedea mai în detaliu covoarele din Biserica Neagră⁶, pe care le-am văzut acum 31 ani. Nu găsesc informațiile ce caut asupra

În timpul crizei de guvern din aprilie 1931, un grup de ziariști cer amănunte politice șefului partidului liberal I.G. Duca

morii de hîrtie (fabricii de hîrtie) din secolul XVIII.

Plec după-amiază și sosit cu bine seara în București...

4 mai. Întîlnesc pe generalul Florescu Banu, noul director general al Poștelor, cu care stau de vorbă despre cele ce se pot face la Poștă; îi atrag atenția asupra defectuozității cartării corespondenței și asupra felului fanterist cum

(Continuare în p. 57)

⁶ Biserica Neagră din Brașov este posesoarea unei celebre colecții de peste 100 covoare (una din cele mai mari de acest gen din Europa). Covoarele provin din centre renumite: Brussa, Usak și Ghiordes (Asia Mică) și au fost foarte bine conservate.

¹ D. Ghiha, ministru de externe în guvernul condus de N. Iorga.

² Daniel Danielopolu (1884-1955), fiziolog și clinician, academician, profesor universitar la București, creatorul primelor laboratoare fiziologice pe lângă clinicele medicale din România. Om cu vederi democratice, progresiste, patriot, D. Danielopolu s-a aflat între inițiatorii memoriului universitarilor și academicienilor români din aprilie 1944, prin care cereau scoaterea țării din alianța cu cel de-al III-lea Reich (Magazin istoric, nr. 7/1984).

³ Gh. I. Balș (1868-1934), inginer, arhitect, unul din cei mai de seamă istorici ai artei vechi; a efectuat călătoriile de studii în Bulgaria, Serbia, Grecia, Turcia și Rusia, membru al Comisiei monumentelor istorice și al Academiei Române (1923). Este autorul unor lucrări ce și-au păstrat valoarea și astăzi: *Histoire de l'art roumain ancien* (1922), *Bisericele lui Ștefan cel Mare* (1926).

⁴ Aici, la 18 septembrie 1600, Mihai Viteazul a fost învins de oastea generalului imperial Basta, aliat cu nobilimea maghiară din Transilvania.

⁵ La Șelimbăr, în ziua de 18/28 octombrie 1599, oastea lui Mihai Viteazul a înfrînt armatele lui Andrei Bathory și în urma acestei victorii, Mihai a intrat în Alba Iulia (21 octombrie/1 noiembrie), făcînd primul pas spre realizarea primei uniri a celor trei țări române.

1941-1942.

PRIN KLIN

SPRE MOSCOVA

Mareșal P. A. ROTMISTROV

„Cînd sînt întrebare care din evenimentele războiului trecut mi-a rămas cel mai puternic întipărit în memorie, răspund întotdeauna: bătălia pentru Moscova¹”, scrie mareșalul sovietic G.K. Jukov, în Amintiri și reflecții, lucrare apărută la 28 ani de la momentul respectiv. Înfruntarea armată desfășurată din toamna anului 1941 pînă în ianuarie 1942 și avînd ca scop apărarea capitalei sovietice de ofensiva trupelor germane ocupă un loc distinct în istoria Marelui război al popoarelor Uniunii Sovietice pentru apărarea patriei.

După cum se știe, la 22 iunie 1941, încălcînd prevederile tratatului sovieto-german din 23 august 1939, Germania hitleristă a declanșat agresiunea împotriva Uniunii Sovietice. Desfășurarea forțelor naziste la frontierele vestice ale U.R.S.S., o economie pusă de mai mult timp pe picior de război și factorul surpriză au făcut ca, la începutul războiului, blindatele și aviația germană să provoace mari pierderi trupelor sovietice, străpungînd, pe toată lungimea frontului, dispozitivul lor de apărare. În circa trei săptămîni, Wehrmachtul a pătruns în teritoriul sovietic pe o adîncime de 300-600 km.

Potrivit planului Barbarossa², Grupul german de armate „Centru” trebuia să nimicească trupele sovietice din Bielorusia, continuînd apoi ofensiva, pentru a cuceri capitala U.R.S.S. Inițial, pe direcția Moscova, raportul de forțe era: în fața a 34 divizii infanterie, 9 divizii tancuri, 6 divizii infanterie motorizată, o divizie cavalerie și o brigadă infanterie motorizată germane se aflau 24 divizii infanterie, 12 divizii tancuri, 6 divizii mecanizate, 2 divizii cavalerie și unități de grăniceri sovietice. Dar,

¹⁻² Magazin istoric, nr. 1/1970; 5/1973.

Avioane sovietice patrulînd deasupra Moscovei

în cluda unor succese parțiale, trupele germane au fost oprite la o distanță de circa 300 km de capitala U.R.S.S. În acel moment, șefii nazisti au adus planului Barbarossa primele „corecturi”, hotărînd mutarea centrului de greutate al acțiunilor la extremitățile de nord și de sud ale frontului, Hitler considerînd prioritare ocuparea regiunilor din sud — ceea ce i-ar fi adus importante avantaje economice — și a Leningradului. Cît privește operațiile pe direcția Moscova, ele trebuiau reluate ulterior. Führerul se gîdea să coroboreze rezultatele ce le aștepta de la aripa de sud a frontului german cu ofensiva pe care o pregătea Rommel în nordul Africii, cele două săgeți urmînd a se întîlni în cîmpurile petrolifere ale U.R.S.S. și Iranului (idee ce va reveni, de altfel, și în anul 1942, cînd se va dovedi la fel de nerealizabilă, datorită puternicelor rezistențe și contraofensive sovietice și britanice).

În condițiile unei primejdii mortale pentru capitala țării, înaltul comandament sovietic a transferat în sectorul central forțe importante din alte regiuni ale țării. Oprirea ofensivei hitleriste la aripa de nord, spre Leningrad, și întîrzierea rezultatelor la sud au determinat conducerea superioară nazistă să revină la intențiile inițiale. Drept urmare, Grupului de armate „Centru” i-au fost returnate marile unități luate în iulie-august. La 2 octombrie 1941, data începerii bătăliei pentru Moscova, feldmareșalul von Bock, comandantul grupului „Centru”, avea în subordine peste 1 000 000 militari. Înaltul comandament sovietic destinase pentru respingerea ofensivei inamicului 1 250 000 oameni, care făceau parte din trei fronturi: de Apus, de Rezervă și Briansk. Lor li se adăugau forțele aflate în apărarea imediată a Moscovei.

Operația împotriva Moscovei, pe care strategii nazisti au botezat-o „Taifun”, a început prin încercarea unei duble învătuiri, pe la nord și pe la sud, a dispozitivului sovietic de apărare. După o serie de succese pe direcțiile de pătrundere — în care trupele hitleriste au reușit să cucerească orașul Kalinin și să taie calea ferată Moscova-Leningrad — la sfîrșitul lunii octombrie, armatele germane au fost silit să treacă în apărare. Pînă la 15 noiembrie, cînd nazistii au reluat atacul, înaltul comandament sovietic a întărit efectivele din zona Capitalei cu trupe proaspete, aduse din regiunile centrale ale țării.

Și a doua etapă a operației „Taifun” a eșuat, deși grupul blindat de la nord se apropiase la 25-30 km de Moscova. Unitățile sovietice au reușit să-l oprească înaintarea și să-l provoace pierderi grele. Nici gruparea de izbire de la sud nu și-a putut îndeplini misiunea. Grupul „Centru” a trecut din nou în apărare.

Pe fondul unor acțiuni sovietice de amploare, de la extremitățile de nord și sud ale frontului, în sectorul central — arată istoricul german Kurt von Tippelskirch, în lucrarea sa *Istoria celui de-al doilea război mondial* (1959), „asupra armatelor germane — solicitate mult peste puterile ei, neadaptată și nepregătită pentru un război de mișcare pe timp de iarnă — s-a năpustit o contraofensivă care, sporind permanent ca elan și amploare, a făcut să se clatine părți largi ale frontului, fiind gata-gata să ducă la o catastrofă cu consecințe imprevizibile”. În decembrie 1941, 16 armate sovietice de arme întrunite și două grupuri operative de front, au dezlănțuit un puternic atac în cursul căruia „au eliberat peste 11 000 localități, între care mari orașe, precum Kalinin și Kaluga, înlăturînd pericolul încercuirii orașului Tula. Trupele sovietice — se subliniază în lucrarea *Istoria marelui război pentru apărarea patriei. 1941-1945* — au respins inamicul pe o distanță de 100-250 km vest de Moscova”.

În ianuarie anul următor, contraofensiva de la Moscova s-a transformat într-o ofensivă de mari proporții — pe un front de 1 000 km —, la capătul căreia forțele germane au fost respinse spre vest pe o adîncime de 100-400 km.

Planul lui Hitler a eșuat și în Africa de Nord, deoarece ofensiva britanică din noiembrie-decembrie 1941 a împins frontul german la peste 1 000 km vest. Cele două săgeți zămislite de mintea megalomană a dictatorului nazist nu s-au întîlnit niciodată. După bătălia Moscovei, care a reprezentat prima înfrîngere a armatei de uscat germane în Europa, premierul britanic W. Churchill își exprima, într-o telegramă adresată lui I.V. Stalin, la 11 februarie 1942, „admirația pe care o resimțim cu toții față de necontenitele și strălucitele succese ale armatelor dv. în lupta împotriva cîmpitorului german”.

Cea mai importantă etapă a contraofensivei de la Moscova a constituit-o cucerirea orașului Klin, de pe linia Moscova-Kalinin, operație despre care își deapănă amintirile — în paginile care urmează — mareșalul Uniunii Sovietice P.A. Rotmistrov¹.

Mihai RETEGAN

¹ În 1941, în timpul evenimentelor, Pavel Alekseevici Rotmistrov avea 40 ani. Se afla pe atunci la comanda Brigăzii 3 tancuri din cadrul Armatei 30, condusă de generalul D.D. Lelienko (*Magazin istoric*, nr. 1-3/1980).

În anii următori ai Marelui război pentru apărarea patriei, Rotmistrov a luptat în cadrul fronturilor de la Stalingrad, Voronej, 2 Ucrainean, 3 Bielorus, participînd la bătăliile de pe căile de acces spre Moscova, la Stalingrad, Kursk și la fortarea Niprului, iar din august 1944 pînă la sfîrșitul conflagrației a deținut funcția de locțiitor al comandantului trupelor blindate și mecanizate ale armatei roșii. Cartea sa de memorii, din care am extras — într-o formă prescurtată și cu titlul și subtitlurile revistei noastre — fragmentul următor, a apărut la Moscova în 1984 și se intitulă *Garda blindată. Este a doua sa lucrare. Prima. Timpul și concurența*, a apărut în 1972. După sfîrșitul războiului, mareșalul Rotmistrov (grad la care a fost avansat în 1962) s-a consacrat învățămîntului militar, respectiv predării strategiei și artei operative.

Două ore înaintea zorilor

La 1 decembrie 1941, Armata 30, din care făcea parte și brigada mea de tancuri, și-a organizat apărarea pe aliniamentul fluviu Volga — partea de nord a Mării Moscova [lacul de acumulare de lângă Moscova] — nord-est Rogacevo. Situația operativă — era avantajoasă. Ea trebuia exploatată cu o eficacitate maximă. Marele cartier general a întărit armata cu patru divizii de pușcași din Siberia și Ural și cu Divizia 82 cavalerie. De asemenea, unitățile și marile unități care acționaseră în cadrul ei pînă atunci au fost în mare măsură completate.

La 4 decembrie, am fost chemat la Statul major al Armatei 30, împreună cu comisarul și șeful de stat major al brigăzii. Comandantul armatei, generalul-maior D.D. Leļuşenko, ne-a informat succint despre situația creată pe Frontul de vest, apoi a dat citire directivei comandantului frontului și ordinului comandantului armatei pentru ofensivă. Potrivit directivei, emise cu o zi înainte, Armata 30, în cooperare cu Armata 1 de izbire, urma ca, în dimineața zilei de 5 decembrie, să treacă la o ofensivă decisivă, executînd lovitură principală spre localitatea Klin (ocupată de hitleriști din 23 noiembrie), pe care trebuia să o învâluie pe la nord.

Imediat ce am primit misiunea, am trecut-o pe hartă, pe aliniamente. Comandantul armatei ne-a avertizat că ofensiva va fi declanșată cu două ore înainte de a se lumina de ziua, adică la orele 06.00, fără pregătire de artilerie. Se miza pe faptul că inamicul nu se aștepta aici la o ofensivă sovietică (fapt confirmat de prizonieri), deoarece considera că trupele sovietice fuseseră serios slăbite în luptele anterioare de apărare, extrem de grele și singeroase. În aceste condiții, la adăpostul întinericului, pe un cîmp acoperit de zăpadă, fără a fi precedat de pregătirea de artilerie, atacul asigura realizarea surprizei.

Ne-am înșopiat la comanda-mentul brigăzii bine dispuși.

— În fine, a venit și rîndul nostru! — a spus cu emoție în glas comisarul de brigadă Șatalov. Noaptea, pe întineric, vom tăbări pe fasciști și-i vom bate fără milă.

— Dar atacul de noapte implică și anumite greutăți, a remarcat șeful de stat major. Pe întineric, viteza tancurilor scade. Comandanții și mecanicii conductorii de tancuri vor observa mai greu obstacolele, vor menține mai greu direcția fără să se abată din drum.

— Da, am fost eu de acord. Trebuie să ținem seama de toate acestea. Și, mai ales, avem nevoie de o recunoaștere amănunțită, trebuie să ne fixăm reperele, pentru a nu pierde direcția și a evita intrarea tancurilor în vîlcelele troienite de zăpadă.

— Orice ați spune, noaptea ne va fi un ajutor, și-a dezvoltat ideea Șatalov. Hitleriștii nu vor putea stabili ușor de cite tancuri dispunem. Și cum nu avem multe...

Avea dreptate. După cum am aflat ulterior, inamicul avea de patru ori mai multe tancuri decît noi. Ajuns la punctul meu de comandă, le-am comunicat tuturor că Armata 30 trece la ofensivă. Am ordonat comandantului regimentului de tancuri, locotenent-colonelului A.V. Egorov, să execute recunoașterea cu comandanții de batalioane și de companii și seara să-mi raporteze. Iarna, ziua e scurtă. De aceea am căutat să nu-i rețin mult timp pe comandanți. I-am lăsat să beneficieze de lumină, pentru pregătirea mințioasă a ofensivei.

Se înnoptase. Gerul depășea minus 20 grade, dar nu ne speria. Oamenii aveau echipament călduros: scurte îmblănite, pîslari și căciuli cu clape. Îl așteptam pe A.V. Egorov să se înăpoeze din recunoaștere. Între timp, a sosit șeful transmisiunilor armatei, care ne-a comunicat ordinul de amnare cu o zi a ofensivei: din 5 în 6 decembrie. Întîrzierea se datora faptului că trupele care soseau nu reușeau să se concentreze la timp în raioanele de plecare.

La 06.00 fix a fost dat semnalul de atac. Era întineric, cerul înnorat, gerul aspru. Mai aveam cît puțin două ore pînă

să dea zorile. Lupta era însă în toi: se auzeau bubuitul tunurilor de pe tancuri, răpăitul mitralierelor și exploziile grenadelor. Apoi, dintr-o dată, liniște. Egorov mi-a raportat că tancurile nimeriseră într-un sector minat și un tanc ușor sărise în aer.

— Nu vă mai frecați pe loc, l-am mustrat pe comandantul de regiment. Dați ocol satului, pînă ce nu vă repează artileria antitanc...

Odată cu lumina zilei, împotrivirea inamicului a crescut. Hitleriștii au transformat toate localitățile în noduri de rezistență, saturate cu un mare număr de mijloace de foc. Cu toate acestea, trupele noastre înaintau. Într-un ritm lent însă. Brigada noastră a ajutat Divizia 365 pușcași la cucerirea localităților Trehdenevo și Borscevo, apoi, printr-un atac prin surprindere, dinspre nord, a cucerit localitatea Zabolotie.

Apropiindu-se de Zabolotie, detașamentul înaintat al brigăzii a dat de un sector minat. Autoblinda ceretării a intrat pe un podeț care trecea peste un pîrîu și a sărit în aer. Regimentul de tancuri, care urma detașamentul de cercetare, s-a oprit. De la punctul meu de comandă l-am întrebat pe A.V. Egorov ce s-a întîmplat, de ce nu înaintează. Mi-a răspuns că drumul este minat și că nu are în regiment pionieri cu detectoare de mine. Alarmat de situația creată, m-am deplasat imediat la fața locului și i-am ordonat lui Egorov să vină și el acolo. Cînd am ajuns la podeț, ne-am convins amîndoi că atît pe drum, cît și pe marginile lui erau plantate mine. Împreună cu un grup de pistolari m-am deplasat, prin zăpadă, în afara drumului, spre o pădure. Acolo nu existau mine. Am hotărît imediat ca forțele principale ale brigăzii să se îndrepte spre Zabolotie prin ocire. Ordinul a fost executat. Tancurile, în special T 34, au trecut cu ușurință prin păduricea tînă, atacîndul pe inamic dintr-o direcție neașteptată. Hitleriștii n-aveau de ce să mineze pădurea. Socoteau că nu vom trece prin ea.

Total s-a terminat cu bine. Pădurea ne-a permis să con-

centrăm pe ascuns brigada la nord de Zabolotie și să lovim inamicul prin surprindere. Împreună cu A.V. Egorov și cu locțiitorul acestuia, maiorul P. F. Vișneakov, am condus lupta de la liziera pădurii.

Un aliat credincios: timpul

În cursul zilelor de 6 și 7 decembrie, trupele Armatei 30 au înfrânt rezistența disperată a inamicului, eliberând 15 așezări. În retragere, dacă timpul le permitea, hitleriștii îi alungau din casele lor pe locuitorii, îi prădau, le luau vitele și toate rezervele de alimente și ardeau tot ce puteau arde. În satul Trehdenevo, de pildă, tanchiștii noștri au capturat 12 camioane germane, încărcate la refuz cu bunuri jefuite, inclusiv îmbrăcăminte pentru femei, încălțăminte caldă și plăpumi.

În acele zile, în întreaga fișie a Armatei 30 s-au încins lupte îndrăznețe, cele mai înverșunate fiind purtate pentru localitatea Rogacevo. Acțiunile ofensivei s-au desfășurat pe o vreme extrem de neprielnică: ninsoare abundentă, geruri aspre și viscol. Ele îngreuiau înaintarea unităților noastre de pușcași, a artileriei și chiar a tancurilor ușoare. În același timp însă, condițiile nefavorabile au limitat considerabil și manevra unităților de tancuri inamice.

După cucerirea satului Berzino, ne-am deschis drumul spre Iamuga, importantă localitate pe șoseaua Moscova-Leningrad, situată la nord de orașul Klin. Înțelegeam foarte bine că, prin cucerirea ei, vom intercepta calea de retragere a grupării inamice din Klin spre nord-vest și vom dezorganiza legătura acesteia cu trupele care acționau împotriva flancului drept al Armatei 30. Generalul D.D. Le-liușenko, care-și dădea seama de importanța localității Iamuga cel puțin la fel de bine ca mine, ne-a ordonat să continuăm ofensiva. M-am deplasat la punctul de comandă al Diviziei 365 pușcași, pentru a-l informa pe comandantul acesteia, colonelul Șciukin, despre misiunea primită de bri-

Ostași sovietici trec la contraofensivă

gadă, a coordona modul nostru de cooperare și, mai ales, pentru a-i cere să-i sprijine pe tanchiști cu focul artileriei diviziei.

L-am găsit pe Șciukin la o masă improvizată din scinduri, aplecat pe hartă, îngândurat, ciocnind ritmic cu creionul în masă. În jurul lui stătea un grup de ofițeri. Comandantul diviziei n-a observat când am intrat.

— Liniște! Ceapă¹ cugetă!, am spus în glumă, salutându-l pe cei prezenți.

— Gînd la gînd! a exclamat Șciukin, cu un zîmbet de bucurie pe față. Tocmai vroiam să vin la tine, dar văd că tu ai fost mai rapid. Am discutat cu comandantul armatei. Ne dirijează spre Klin. Precizăm misiunile de mine ale subordonaților mei.

După ce m-a ascultat, Șciukin m-a asigurat de sprijinul artileriei sale pentru Brigada 8 tancuri, în timpul ofensivei ei spre Iamuga.

— Pavel Alekseevici, avem aceeași misiune: să-i încolțim pe fasciști din toate direcțiile.

¹ Autorul se referă la cunoscutul erou al războiului civil din Rusia, V.I. Ceapăev (1887-1919), a cărui personalitate a constituit tema unei nuvele și a unui film.

Și asta o să și facem: voi o să-i loviți dinspre nord-est, noi o să-i luăm pe la sud-est.

Pe harta lui, Șciukin avea marcate deja direcțiile de atac ale fiecărui regiment. Mi-am luat rămas bun de la el și m-am întors la punctul meu de comandă. Se lăsa seara. Nori grei de zăpadă se țrau pe cer. Gerul se întetise. Un vîntuleț pătrunzător dinspre nord-est vîntura zăpada, acoperind drumul. Noaptea s-a pornit o ninsoare puternică, vîntul s-a întetit, a început să bată în rafale, s-a dezlănțuit viscolul. Nu ne-am supărat pe timp. Doar era aliatul nostru, ne ajuta să ne concentrăm trupele în punctele de pornire la ofensivă, atenua zgomotul produs de tancuri, iar perdeaua de ninsoare ne ascundea de privirile inamicului. Cu o oră înainte să se reverse zorile, m-am deplasat la punctul de comandă al comandantului regimentului de tancuri al brigăzii, instalat la liziera unui desig de brazi. Am ajuns la pădure, am cotit pe un drumeag ce tăia pădurea și ne-am, trezit lîngă tancul comandantului de regiment, locotenent-colonelul Egorov. Alexandr Ivanovici vorbea prin radio:

— Lăsați în pace! Nu tra-
geți! Patrulare la fel!

Observându-mă, m-a salu-
tat și mi-a spus zîmbind:

— Totul este în ordine! Sin-
tem cu toții pe locuri.

L-am întrebat pe cine tre-
buiau să lase în pace, cui i-a
adresat ordinul și cum tre-
cuse noaptea.

— Pe șoseaua spre Iamuga,
patrulată de motocicliști ger-
mani, se deplasau cîteva ca-
mioane inamice. Am ordonat
să fie lăsate să treacă pentru
a nu atrage atenția inamicului
înainte de vreme...

Se apropia dimineața unei
zile plumburii de iarnă, lu-
minînd slab căciuliile de ză-
padă ale copacilor. Viscoul se
domolise. După ce au terminat
pregătirea mașinilor pentru
atac, tanchiștii s-au liniștit și
ei. Ostași grupelor de desant
din batalionul de infanterie
moto al maiorului Șestak se
hîrjoneau între ei ca să se
încălzească, în așteptarea co-
menzii de îmbarcare pe blind-
dajul tancurilor. În fine, co-
mandantul de batalion mi-a
raportat că subunitatea este
gata de atac. A răsunat prima
salvă de artilerie, apoi a doua.
Ecoul lor a umplut pădurea.
Apoi s-au pornit „Katiușele”.
După ele, a început atacul.
Hitleriștii opuneau o rezistență
furibundă. Își aduseseră for-
țele principale.

După cum am aflat mai târ-
ziu, ei nu se așteptaseră să fie
lovii dinspre nord, deoarece
în ajun observaseră concentra-
rea trupelor noastre la est
și sud. Probabil și faptul că
lăsasem autocamioanele ger-
mane să treacă nestînjinite
spre Iamuga, cum ordonase
Egorov, înslasă vigilența in-
amicului. Atacul nostru l-a
luat printr-o totală surprin-
dere. Abandonîndu-și arma-
mentul, morții și răniții, nem-
ții s-au retras în grabă spre
Klin, nereușind să mai dea
foc caselor, așa cum făceau
de obicei. În prima jumătate
a zilei, Iamuga era a noastră.

„Sărbătoare și pe ulița noastră”

Armata 30 avea acum mi-
siunea ca, în cooperare cu uni-
tățile din flancul drept al

Armatei 1 de izbire, să desă-
vîrșească încercuirea și zdro-
birea hitleriștilor din Klin.
Comandamentul fascist voia
să păstreze acest oraș cu orice
preț, deoarece aici se apărau,
de fapt, forțele principale ale
grupării germane din raionul
Klin-Solnecinogorsk. Căile de
acces spre oraș și orașul pro-
priu-zis fuseseră întărite prin
lucrări genistice — tranșee, ca-
zemate din lemn și pămînt,
cîmpuri de mine și baraje din
sîrmă ghimpată pe mai multe
rînduri. Hitleriștii amenajase-
ră toate casele din piatră
pentru apărarea circulară. Din
aer, orașul era acoperit cu
însemnate forțe ale aviației
naziste, care, cînd timpul ofe-
rea condiții de zbor, bombar-
dau localitățile din împrejurimi,
eliberate deja de trupele so-
vietice.

După ce a analizat situația,
comandantul Armatei 30, ge-
neralul D.D. Leliușenko, a
hotărît să închidă cercul din
jurul Klinului. Pentru asta,
trebuia interceptată șoseaua
din segmentul Klin-Visokovsk,
unde comandamentul hitlerist
adusesse întăriri din alte sec-
toare ale frontului. Conform
ordinului comandantului ar-
matei, s-a constituit o grupare
mobilă, la a cărei comandă
am fost numit eu.

Unitățile ce mi-au fost su-
bordonate au declanșat ofen-
siva în dimineața zilei de 13
decembrie. Lă început, totul
a mers bine. Deodată însă,
situația în sectorul Regimen-
tului 1211 de pușcași s-a com-
plicat. Sprijinită de artilerie
și de numeroase tancuri, in-
fanteria moto inamică din acest
sector a reușit să dea înapoi
subunitățile noastre de puș-
cași. Tanchiștii s-au grăbit să
le sară în ajutor. S-a încins
o luptă aprigă. Ardeau și
tancuri germane, și de-ale
noastre. Aici a murit coman-
dantul de batalion căpitanul
L.M. Moțarski. Cînd i-a luat
foc tancul, l-a dirijat spre dis-
pozitivul tancurilor inamice,
distruînd unul dintre ele,
printr-o lovitură de berbec.
Pe hitleriști i-am putut opri
abia după ce au sosit Bata-
lionul 1 tancuri și Batalionul
de infanterie moto din bri-
gada noastră.

În cursul zilei, gruparea mo-
bilă a dus lupte grele pentru
a ajunge la șoseaua Klin-Viso-
kovsk. Inamicul opunea o re-
zistență dîră. Cu toate ace-
sta, înaintam. Încet, dar înai-
ntam. Primul batalion care a
atins șoseaua și s-a desfășurat
cu frontul spre sud-est a fost
al căpitanului Gumeniuk. Sea-
ra, am comentat cu însufle-
țire la statul major al brigăzii
comunicatul Biroului sovietic
de informații transmis la ra-
dio, care ne aducea la cunoș-
tință eșecul planului hitlerist
de cucerire a Moscovei. „Pe
data de 6 decembrie 1941, —
se arăta în comunicat —, tru-
pele frontului nostru de vest,
după ce au hărțuit inamicul
în luptele anterioare, au tre-
cut la contraofensivă împotri-
va grupărilor lui de izbire de
pe flancuri. Ca rezultat al
acestui început de ofensivă,
au fost zdrobite ambele gru-
pări și obligate să se retragă
în grabă, părăsindu-și tehnica,
armamentul și suferind pier-
deri grele...”

— În fine, e sărbătoare și
pe ulița noastră! a exclamat
cu bucurie comisarul brigăzii
noastre, Șatalov.

Pentru a-și face drum spre
vest și nord-vest, tancurile
fasciștilor, însoțite de infan-
terie moto și sprijinite puternic
de artilerie, au executat lovi-
turi puternice de întîmpinare
din Klin și Visokovsk. A
urmat o confruntare pe viață
și pe moarte. Hitleriștii le-a
ținut piept Regimentul 2 moto
și Brigada 8, care avea numai
cîteva tancuri în funcțiune.
Dar tanchiștii au luptat cu
eroism, iar infanteriștii moto
au cooperat cu ei cu multă
pricepere. Numai la Persutino
au fost uciși 600 soldați și
oțieri fasciști, distruse 30 ma-
șini auto, o baterie de aruncă-
toare de mine și 4 tancuri.

Pe la amiaza zilei de 15
decembrie, trupele Armatei 30,
pătrunse cu o zi înainte în
orașul Klin, în cooperare cu
Armata 1 de izbire, au desă-
vîrșit nimicirea grupării in-
amice. A fost o victorie con-
vingătoare și însuflețitoare. Nu
mai în ultima zi a bătăliei,
Armata 30 a nimicit aproape
3 000 soldați și oțieri fasciști. ■

În românește de
col. (r) Victor ILCENCO

A treia serie de întrebări

1. „Evocăm cu îndreptățită mândrie — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele republicii —, istoria eroică, de secole, a poporului român, în decursul căreia a ars mereu vie flacăra luptei pentru libertate și nealiniere, pentru scuturarea jugului exploatării și asupririi, pentru afirmarea deplină și neîngrădită a geniului său creator, pentru asigurarea progresului și civilizației patriei noastre”.

În semn de înaltă cinstită și recunoștință pentru trecutul de luptă al înaintașilor, pe tot cuprinsul țării noastre au fost ridicate, cu precădere în ultimele două decenii, monumente închinată unor momente și personalități reprezentative, din gloriosul trecut al poporului român, emoționante cronici în bronz, în piatră și marmură ale voinței poporului nostru de a trăi în libertate, de a fi stăpîn în patria sa.

În imagine un monument ridicat în memoria eroilor din războiul antihitlerist.

În ce localitate se înalță acest monument?

- a) Păuliș
- b) Arad
- c) Oradea

2. Amintirea luptelor eroice ale dacilor, sub conducerea viteazului rege Decebal, pentru apărarea libertății și neatinării pămînturilor lor, a fost transmisă peste veacuri, fiind consemnată în multe scrieri istorice. Astfel, în 1833, E.L. Blutte, consulul britanic în Principate, scria că sub Decebal, „unul dintre cei mai capabili și viteji războinici ai vremii sale”, în anul 87 e.n., „dacii au fost din nou reușiți într-un singur stat mare”.

În vederea apărării țării sale de atacurile romanilor, Decebal, consemnează același autor „a trimis emisari în toate părțile spre a obține aliați”, printre care și la regele parților.

La care rege part au mers solii lui Decebal?

- a) Pacorus
- b) Tiridate
- c) Vologese I

4. Acționînd pentru apărarea independenței și suveranității sale naționale, în anii interbelici România s-a situat pe poziții antirevizioniste, susținînd necesitatea respectării tratatelor. „Scopul politicii noastre externe — arăta în decembrie 1936 ministrul de externe român de atunci — este păstrarea patrimoniului pe care l-am dobîndit prin jertfele înaintașilor noștri și acelea — mai grele încă — ale generației care a luptat în tranșeele marelui război. Acest patrimoniu ne-a fost recunoscut în mod solemn și odată pentru totdeauna de toate marile puteri ale lumii. Nimeni nu poate să ne conteste dreptul de a stăpîni teritoriile locuite de neamul nostru încă atunci cînd statele actuale nu se înjghebaseră încă”.

Din care ziar de epocă am reprodus acest citat?

- a) Facla
- b) Zorile
- c) Lupta

3. Blaj, 3/15 mai 1848. Din piepturile a 40 000 români reușiți într-o impresionantă adunare în acest oraș, răsună unanima dorință: „Noi vrem să ne unim cu țara”.

Cum a fost denumită, în amintirea aceluia memorabil eveniment, cîmpia pe care s-a ținut impresionanta adunare?

- a) Cîmpia Dreptății
- b) Cîmpia Libertății
- c) Cîmpia Dezrobirii

CONCURSUL
magazin istoric

30
din 30

EDIȚIA a II-a 1986

5. Războiul pentru independența coloniilor engleze din America de Nord, declanșat în 1775, a impus organizarea unei intense activități diplomatice a coloniilor în scopul culegerii de informații din Europa, stabilirii de contacte cu guvernele străine, în vederea obținerii unor ajutoare militare și a încheierii unor alianțe politice și militare.

Pentru coordonarea acestor acțiuni, la 10 mai 1775 s-a format Comitetul pentru corespondența secretă cu prietenii coloniilor nord-americane din Marea Britanie, Irlanda și alte părți ale lumii, avîndu-l în frunte pe cel despre care Nicolae Iorga spunea că a fost „omul celor mai îndrăznețe concepții... și al celei mai modeste vieți”.

Cine a fost conducătorul acestui comitet?

- John Adams
- Arthur Lee
- Benjamin Franklin

6. Detaliu dintr-un basorelief în care sînt evocate luptele locuitorilor din Tirol,

purtate în vara și toamna anului 1809, sub conducerea lui Andreas Hofer, împotriva ocupației străine, pentru libertate și independență.

Impotriva căror armate de ocupație se ridicaseră tirolezii la luptă?

- italiene
- germane
- napoleoneene

7. Intrarea României în Războiul de independență a fost salutăată cu deosebit entuziasm de masele populare de la orașe și sate, atît din România cît și din celelalte provincii românești aflate, în 1877, sub dominație străină.

Astfel, exprimînd solidaritatea românilor transilvăneni cu frații lor de peste Carpați angajați cu eroism și dragoste de țară în bătăliile de pe fronturile independenței, o publicație transilvăneană aprecia că intrarea românilor în războiul din 1877 demonstra tuturor că „există un stat la Dunăre care voeste să fie liber și independent pentru totdeauna”.

obligîndu-l să renunțe la obiectivul său strategic ce viza ocuparea întregii României, a servirea țării și distrugerea forțelor ei militare.

Aceste operații de anvergură au fost precedate de o importantă operă de reorganizare a armatei române, ale cărei forțe combatante se compuneau în primăvara lui 1917 din: 15 divizii de infanterie, 4 de cavalerie, 1 brigadă de grăniceri, unități de artilerie grea, de munte și antiaeriană.

La ce cifră se ridica efectivul trupelor române pregătite pentru a se angaja în luptele din vara lui 1917?

- 700 000
- 650 000
- 600 000

9. La 26 iunie 1945, la San Francisco, în cadrul unei ceremonii începute la ora trei după-amiază, reprezentanții unor state de pe toate continentele semnau Carta Națiunilor Unite, punînd bazele unei organizații internaționale care își asumase hotărîrea, menționată în preambulul documentului, de a izbăvi „generațiile viitoare de flagelul războiului care, în cursul unei vieți de om, a provocat de două ori omenirii suferințe nespuse”.

Cite state erau reprezentate în acea zi la constituirea O.N.U.?

- 51
- 48
- 45

10. Primul tribunal internațional penal din istorie, cel de la Nürnberg, unde au fost judecați marii criminali de război naziști, a formulat în *Verdictul* pronunțat la încheierea dezbaterilor — unul dintre cele mai tulburătoare documente ale istoriei contemporane — un profund rechizitoriu la adresa războiului.

„Războiul — se spune în *Verdict* — este o calamitate ale cărei consecințe nu se limitează numai la statele beligerante, ci afectează întreaga lume. A declanșa un război de agresiune nu este, așadar, numai o crimă de ordin internațional; este crima internațională supremă, nedeedebindu-se de alte crime de război decît prin faptul că...”

Cum continuă citatul?

- este capitală
- le confine pe toate
- este îndreptată împotriva întregii omeniri

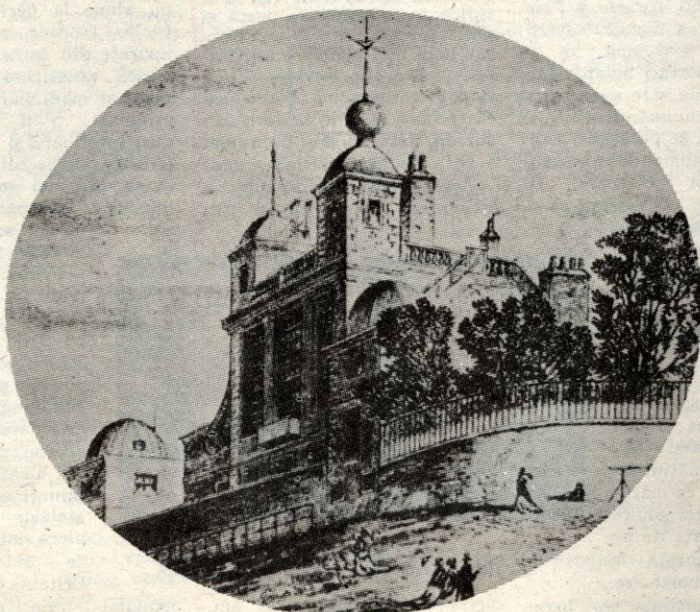
Precizați numele acestei publicații.

- Foale pentru minte inimă și literatură
- Familia
- Gazeta Transilvaniei

8. În marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, din iulie-august 1917, armata română a probat excepționale calități combative, a aplicat lovituri puternice inamicului,

TALON
de
participare

ISTORIE LA GREENWICH

În curtea exterioară a Observatorului din Greenwich există o rază desenată pe pământ, ce indică locul pe unde trece meridianul (longitudinea) zero. Sînt rari vizitatorii care nu se fotografiază chiar deasupra celei de linii sau chiar... cu un picior într-o emisferă și cu altul în cealaltă. Din momentul în care omul părăsește meridianul, îndreptîndu-se spre est sau spre vest, trebuie să-și regleze imediat ceasul conform orei noului meridian pe care se află sau, altfel spus, conform poziției Pămîntului în acel moment în spațiu. Tocmai pentru a evita acest inconvenient s-a introdus, în urmă cu un secol, convenția fuselor orare, conform căreia globul pămîntesc este „divizat”, începînd cu meridianul Greenwich, în 24 felii sau fuse orare, fiecare dintre ele avînd aceeași oră de la nord la sud.

Fondat de Carol II al Angliei în 1675, cu scopul de a perfecționa arta navigației, Observatorul din Greenwich adăpostește o variată colecție de mostre și obiecte istorice, care înglobează în ele trei secole de astronomie. Cînd Carol II s-a urcat pe tronul Angliei, în 1660, Curtea regală s-a înconjurat de oameni cu preocupări științifice înalte: Robert Boyle, părintele chimiei moderne, Christopher Wren, astronom și arhitect de seamă, Sir Robert Moray, chimist de talent etc. Reunirile periodice ale acestor oameni de știință, în

timpul cărora se încingeau aprinse dezbateri, aveau să dea naștere lui Royal Society, cea mai celebră instituție academică britanică¹.

La 15 iulie 1662, Societatea primea primul său statut, în care se declara că este privită cu bunăvoință orice formă de învățătură, dar mai cu seamă studiile filozofice, în special cele care prin experiențe practice încearcă să contureze o nouă filozofie sau contribuie la perfecționarea vechilor cunoștințe. Statutul se referea apoi la membrii Societății, „ale căror studii vor contribui, prin competența experimentărilor, la promovarea științelor naturale și la dezvoltarea artelor utile”. Nici un membru al Societății nu trebuia să privească drept sacră teoria nici unui profesor. El trebuia să verifice orice declarație prin experiențe.

În 1671, Societatea coopta un tînăr de 29 ani: se fizicianul Isaac Newton, a cărui asociere s-a dovedit extrem de binefăcătoare pentru instituție. Vreme de 24 ani (1703-1727), el avea să fie președintele ei, în acel ani Societatea afirmîndu-se în lume deopotrivă ca o organizație științifică de frunte și ca o deschizătoare de drum într-un nou ev științific. Societatea regală păstrează și astăzi în arhive primul telescop reflectorizant făcut de mîinile lui Newton.

¹ Magazin istoric, nr. 3/1974.

Nu numai dragostea de știință l-a determinat pe Carol II să acorde privilegiul Societății regale — sublinia într-un număr recent revista spaniolă *Historia y Vida*. Monarhul avea nevoie de hărți, pentru ca marinarii lui să ajungă în porturi îndepărtate. Deci scopurile sale aveau și o orientare practică: încerca să rezolve ceea ce pe atunci constituia problema determinării longitudinilor pe mare. În 1647, înainte ca Newton să-și manifeste geniul său (avea pe atunci numai cinci ani), suveranul englez a respins propunerile unui francez, Le Sieur de Saint-Pierre, de a folosi Luna pentru determinarea longitudinii. Orbita ei părea destul de complicată. Experții l-au sfătuit atunci peregrinări ca măsurătorile astronomice să fie efectuate de pe o navă ancorată la un chei. Foarte re-

pede însă metoda s-a dovedit puțin indicată în schițarea hărților, atât cerești cât și maritime. Erau necesare — a hotărât comisia întrunită pentru a cerceta problema — hărți ale stelelor și un tablou lunar, care să cuprindă o perioadă de nouăsprezece ani.

Încercător în talentul lui Sir Christopher Wren (1632-1723), matematician, astronom și arhitect de renume, Carol II l-a însărcinat să-i deseneze un observator. Apoi a numit ca prim astronom regal pe tânărul John Flamsteed (1646-1719). A hotărât, totodată, să construiască Observatorul regal într-un parc aflat la capătul Greenwichului, oraș de la marginea Londrei, pe Tamisa, unde se afla o colină foarte potrivită acestei destinații. Suveranul a ordonat ca suma de 500 lire afectată construirii Observatorului să fie sporită prin vânzarea pulberii vechi pentru explozii.

De asemenea, el a cerut să fie utilizate lemnul unui portal demolat din Turnul Londrei și cărămizile de la un fort din Tolbury. Așa că Observatorul din Greenwich avea să se ridice cu o sumă modestă și din... demolări. N-au existat bani nici pentru cumpărarea de aparate. Suveranul britanic i-a spus lui Flamsteed că trebuia să și le asigure singur din salariul său, de numai o sută de lire sterline anual.

Activitatea astronomului a întîmpinat deci serioase pie-

steed a efectuat observații deosebit de importante, pe care următorii astronomi regali aveau să le sporească și să le modifice, pînă cînd ele au ajuns la perfecțiunea actuală. Treptat, s-au adăugat aparate din ce în ce mai moderne, necesitînd spațiu mai mare și modificări în clădirea originală. S-au dăruit ziduri interioare și s-au deschis ferestre, aspectul exterior — ca să nu-l mai socotim pe cel interior — al palatului-observator schimbîndu-se mereu.

Prima sarcină căreia i s-a dedicat Flamsteed a fost aceea de a găsi un sistem, cît mai sigur posibil pentru a calcula longitudinile. Soluționarea fericită a acestei probleme, ca și alcătuirea unei minuoase hărți a stelelor din emisfera sudică, a situat de îndată Marea Britanie pe un loc

mondial prioritar în domeniul astronomiei. Calculul exact al longitudinilor și această hartă au determinat în ultimă instanță hotărîrea întregii comunități științifice de a considera Greenwichul drept meridianul 0 sau primul meridian. Franța, de pildă, pînă în 1911, avea hărți de navigație care socoteau Parisul drept meridian zero. În acel an însă ea a adoptat sistemul longitudinilor avînd ca prim meridian pe cel de la Observatorul de la Greenwich. Și, foarte curînd, toate țările globului au adoptat sistemul britanic. În 1919, pentru referințe internaționale în astronomie s-a introdus ora universală de reper, și anume ora meridianului ce trecea prin Greenwich (G.M.T)¹.

¹ La sfîrșitul anului 1985, agențiile de presă au anunțat că Greenwichul își va pierde privilegiul de a indica ora exactă, din cauza restricțiilor bugetare, care nu-l mai permit să asigure întreținerea sau înlocuirea orologiilor atomice utili-

John Flamsteed și Isaac Newton, doi dintre marii astronomi care au pus bazele Observatorului de la Greenwich

dici. Timp de peste 25 ani, el a adunat totuși cele mai ample și cele mai exacte observații de pînă atunci. Ceea ce a dus, cu timpul, la un violent conflict științific și omnesc cu Isaac Newton (1642-1727), care dorea ca cercetările lui Flamsteed să servească la verificarea teoriei lui asupra atracției universale. Astronomul, care-și socotea calculele proprietatea sa exclusivă, a refuzat să i le pună la dispoziție. Conflictul avea să-l frămînte mulți ani, pînă la moarte, pe celebrul descoperitor al legii atracției universale.

În colțul sud-estic al grădinii reședinței primului astronom al Curții regale britanice, s-a construit un observator, destinat descoperirii longitudinii, care să asigure o navigație bună. Observatorul inițial consta dintr-un cadran solar mural și un sextant. Cu aceste aparate, John Flam-

Lui John Flamsteed i-au succedat Edmund Halley (1656-1742), celebrul descoperitor al cometei ce-i poartă numele¹, și James Bradley (1693-1762). Apoi alții, fiecare ducând mai departe cercetările fructuoase ale predecesorilor lui. Astfel, foarte curând Observatorul regal din Greenwich s-a transformat într-un centru de cercetări de reputație internațională.

În 1818, Observatorul londonez a trecut în subordinea Amiralității. Șaptesprezece ani mai târziu, Sir George Biddell Airy (1801-1892), al șaptelea astronom regal, a extins studiile astronomice și a inițiat cercetări asupra magnetismului terestru. După cîțiva ani, a întocmit o importantă serie de registre meteorologice, efectuînd, în același timp, observații telescopice metodice asupra soarelui. În plus, Airy a îmbunătățit înregistrarea tehnică a Observatorului și a finalizat un program de analiză a strălucirii stelelor, ceea ce a condus la noi date privind substanța lor chimică naturală și mișcarea lor, sporind și mai mult faima Observatorului regal din Greenwich. După al doilea război mondial, din cauza poluării industriale a Londrei, ceea ce făcea ca și cele mai simple observații să se efectueze extrem de dificil, Observatorul de la Greenwich a fost transferat treptat, pînă în 1958, în vechiul castel medieval din Herstmonceux, în comitatul Sussex, al cărui cer senin ușurează munca astronomilor și îi asigură o mai mare precizie. Vechiul Observator de la Greenwich a trecut în istorie transformîndu-se în muzeu, în cadrul lui „National Maritime Museum”.

**Florentina DOLGHIN,
Ana VĂDEANU**

zate pentru ora G.M.T. (Greenwich Meridian Time), indicată cu o precizie ce poate depăși o milionime dintr-o secundă. Tuburile speciale conținînd molecule de cesiu, componentă însemnată a acestor orologii, trebuiau schimbate pînă la sfîrșitul anului 1985, dar Observatorul nu a dispus de suma necesară acestor operațiuni (circa 120 000 lire sterline). Tot la Greenwich s-a relevat că indicarea orei exacte va reveni acum Biroului internațional de măsuri și greutate aflat la Paris.

¹ Magazin istoric, nr. 2/1986.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **Nicolae Bălcescu — ROMÂNII SUPT MIHAI VOEVOD VITEAZUL. OPERE III** (ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane, volum îngrijit de Daniela Poenaru).

Editura Academiei, București, 1986, 368 pp., 44 lei: clasică monografie consacrată de marele istoric și luptător democrat-revoluționar de la 1848 voievodului ce a pus „piatra de temelie a unității naționale”.

● **Al. Rosetti — ISTORIA LIMBII ROMÂNE. VOL. I: DE LA ORIGINI PÎNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVII-LEA. EDIȚIE DEFINITIVĂ.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 935 pp., 92 lei: opus magnum al savanților nonagenari; monumentală sinteză ce tratează istoricul constituirii și evoluției limbii române, „limbă bogată și curată, prin care originalitatea culturii românești dăinuie în eternitate, alături de marile împliniri istorice ale acestei țări și ale acestui popor” (Magazin istoric, nr. 9/1986).

● **Ștefan Pascu — VOIEVODATUL TRANSILVANIEI. VOL. III.** Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 675 pp., 55 lei: continuarea amplei fresce dedicate acestui străvechi pămînt românesc, consacrată problematicii structurilor și instituțiilor social-economice, politice și juridice, între mijlocul sec. XIV și cel al sec. XVII (vezi și Magazin istoric, nr. 5-9/1986).

● **Andrei Vela — CIVILIZAȚIA INDUSTRIALĂ ÎN CONFRUNTARE CU SINE ÎNSĂȘI.**

Editura politică, București, 1986, 336 pp., 29 lei: lucrarea abordează cîteva din aspectele esențiale ale procesului contemporan de revoluționare a forțelor de producție din principalele state capitaliste.

● **POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI. DICTIONAR CRONOLOGIC** (autori: Mircea Babeș, Ion Calafeteanu, Cristian Popișteanu, Șerban Rădulescu-Zoner, Valeriu Stan, Nicolae Stoicescu; coordonatori: Ion Calafeteanu, Cristian Popișteanu).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 416 pp., 64 lei: prima lucrare de sinteză despre continuitatea marilor orientări ale politicii externe românești, din antichitate pînă în prezent.

● **Dr. Nicolae Stoicescu — BĂȚĂLIA DE LA ROVINE (17 MAI 1395).**

Editura militară, București, 1986, 95 pp., 4 lei: studiu monografic consacrat victoriei lui Mircea cel Mare, de la a căruia urcare pe tron am aniversat, de curînd, 600 ani.

● **Dumitru Berclu, Adina Berclu-Drăghicescu — RĂZBOIUL DINTRE GEȚI ȘI PERȘI. 514 î.e.n.**

Editura militară, București, 1986, 86 pp., 4,50 lei: reconstituirea epocii și evenimentelor petrecute în lumea geto-dacă de acum 2 500 ani.

● **Corneliu Bogdan, Eugen Preda — SFERELE DE INFLUENȚĂ.** Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 324 pp., 20,50 lei: analiză istoricului constituirii sferelor de influență și a pericolului crescînd pe care îl reprezintă ele pentru pacea omenirii.

● **C.G. COSTA-FORU. DIN VIAȚA ȘI OPERA UNUI MARE DEMOCRAT ROMÂN** (antologie de Florea Nedelcu și Florian Tănăsescu).

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 272 pp., 16,50 lei: selecție științifică din publicistica intelectualului democrat, împreună cu prezentarea vieții și activității sale (1856-1935).

● **Mircea Iorgulescu — SPRE ALT ISTRATI.**

Editura Minerva, București, 1986, 250 pp., 10 lei: partea II dintr-o originală abordare a vieții și opereii scriitorului, în lumina unor noi revelații documentare.

CAMPANIA CEA MAI LUNGĂ

LOUIS ALLEN

La „Imperial War Museum” din Londra este expusă o pictură de L. Cole, intitulată Bătălia de la cotul Sittangului. Cîțiva soldați înaintază anevoale printr-o apă mocirloasă care le ajunge pînă la coapse, către un orizont mlăștinos, spart — ici-colo — de o mină de case acoperite cu stuf sau frunze de bambus, ce par să nu fi fost încă, printr-o minune, măturate de ape. Peste toate, un cer vinețiu, întunecat, o lumină sumbră, stranie, prevestind doar nenorociri. Pinza sugerează persuasiv condițiile înspăimîntătoare în care s-a purtat — aproape jumătate de timp din cei patru ani cît a durat — „campania cea mai lungă”, cum a fost denumit războiul din Birmania de către Louis Allen, semnatarul paginilor ce urmează, pe care le reproducem, într-o formă prescurtată, din lucrarea sa Burma. The Longest War. 1941-45¹.

În acest război, cum scrie autorul menționat, „configurația terenului și clima erau la fel de periculoase ca dușmanul... Soldații mărșăluiau prin zăpadă ori prin noroiul pro-

vocat de ploile aduse de muson, astfel încît, pe măsură ce înaintau, le putrezeau cizmele”. Unul dintre participanții la expedițiile din Birmania (despre care se va vorbi în episodul care urmează), generalul de brigadă Bernard Fergusson (mai tîrziu, lord Ballantrae), descria o asemenea experiență: „Nu pot folosi alt cuvînt decît «coșmar». Mugetul apelor, catri-nul nopții, nisipurile mișcătoare ce te absorb-beau cînd nu te așteptai erau cumplite. Curentul însă constituia ceva de-a dreptul diabolic. În locurile ei cele mai adînci, apa avea între patru și șase picioare (1 picior = 0,3048m) sau poate mai mult. Eu am peste șase picioare înălțime și apa îmi trecea cu mult peste piept. Curentul trebuie să fi avut o viteză de patru-cinci noduri (1 nod = 0,514 m/s). Îți mătura pămîntul de sub picioare și, în același timp, te lovea cu putere în piept. Era suficient să-ți pierzi doar o clipă poziția verticală, ca să dispari smuls de torent pentru totdeauna”.

Soldații ambelor părți combatante au avut de îndurat aceste condiții. Cel puțin în prima parte a războiului însă, britanicii au fost mai greu încercați. Japonezii erau mai obișnuți cu clima, cu musonul, se pregătiseră temeinic pentru invazii de proporții. Într-un timp rela-

¹ Magazin istoric, nr. 12/1986.

În imagine: luptători special instruiți ai generalului englez Wingate (în p. 49) se pregătesc de lansare în spatele liniilor nipone.

tiv scurt el au cucerit întreaga Asie de sud-est. Cum am văzut în numărul trecut al revistei noastre, ocupînd Birmania, în mai 1942, militariștii niponi urmăreau să întrerupă ultimele linii de comunicații ale Chinei cu exteriorul, să amenințe India și să-și apere deuseul creat în Oceanul Indian, după cucerirea Singapurului, la 15 februarie 1942. În martie, japonezii au intrat în Rangoon, la 2 mai au cucerit Mandalayul. În același timp, au respins două divizii britanice și 50 000 oameni spre frontiera cu India. Englezii, lipsiți atît de armament, cît și de armate suficiente, s-au retras repede din Birmania, înfrînți. Dincolo de această țară era subcontinentul indian, la care aspirau militariștii niponi, minai de o enormă și dementă dorință de cucerire a întregii Asii.

Ca pretutindeni unde ajunseseră trupele lor, reușiseră să-și formeze o pletoră de sprijinitori. O aveau pregătită și în statul indian, vecin cu Birmania. Dacă acesta ar fi fost cucerit și britanicii ar fi fost obligați să se retragă cît mai departe, japonezii i-ar fi putut întîlni în Persia pe germani. Și atunci...

Dar visele aberante de dominație mondială nutrite de puterile fasciste nu s-au materializat. Din înfringeri, britanicii au învățat lupta în condițiile climatei insuportabile, chiar și în vremea musonului. Pierderile lor au fost mari, dar de partea japonezilor ele aveau să fie și mai mari.

Cucerirea, relativ ușoară, a Birmaniei de către niponi a reprezentat ultima înaintare majoră a armatelor Japoniei militariste spre vest. Totodată, i-a făcut pe japonezi să-i subestimeze pe britanici, să le disprețuiască corpul de comandă, să nu înțeleagă formidabila lor

capacitate de a se redresa. Infatuarea avea să le fie fatală.

În septembrie 1943, Aliații au reacționat, creînd Comandamentul interaliat al Asiei de sud-est (SEAC), a cărui conducere a fost încredințată lordului Louis Mountbatten. El dispunea de armata chineză, Armata 14 anglo-indiană și grupurile de commando americane ale generalului Joseph Stilwell. Americanii erau interesați în a menține China în război, pentru a-și asigura bazele continentale, de pe care avioanele americane să pornească spre Japonia. La rîndul lui, Churchill avea motive bine întemeiate să dorească o recucerire cît mai grabnică a Birmaniei, deoarece ea îi oferea bazele aeriene necesare (Akyab și Rangoon), pentru un atac asupra Malaysiei, apoi asupra Sumatrei, aflate în mîna japonezilor.

Operațiile de recucerire a Birmaniei de către Aliați au început în toamna anului 1943, la Ledo, și s-au desfășurat pe etape. Ele purtau denumirea codificată Anakym, ceea ce însemna înaintarea concentrică spre Mandalay: englezii dinspre Assam, chinezii și americanii dinspre Ledo și Yun-nan. În vara lui 1944, Aliații au recucerit aerodromul de la Kyt-Kim. Astfel legătura cu armata chineză s-a restabilit. Japonezii au încercat să pătrundă în Assam și să întrerupă, în orașul Imphal (Iunie 1944), calea ferată Calcutta-Ledo. În noiembrie 1944, englezii au recucerit insula Akyab. Despre aceste operații, cît și despre implicarea în desfășurarea lor a întreprinzătorului general britanic Orde Wingate, ne relatează în continuare Louis Allen, el însuși fost ofițer de informații în Asia de sud-est în timpul celui de-al doilea război mondial².

Operația Sarong

Orde Charles Wingate era ofițer de artilerie³. Avea 40 ani cînd i s-a încredințat prima sa misiune în Birmania, care se numea, codificat, operația „Longcloth” (sarong, în traducere adică, un fel de fustă lungă și strîmtă, purtată în Malaysia în mod tradițional,

¹ Magazin istoric, nr. 2/1967.
² Subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

³ Spirit contestatar, om de mare cultură, generalul Orde Wingate a fost unul dintre cei mai inventivi ofițeri britanici din timpul celui de-al doilea război mondial. Cunoscut pentru concepțiile sale privind folosirea trupelor „neregulate” indigene în pătrunderea adînc în spatele frontului inamic, cu scopul de a-i distruge acestuia căile de comunicație și a-i hărțui, generalul demonstrase eficacitatea metodelor sale în Etiopia (Magazin istoric, nr. 10/1986), unde contribuise esențial în fruntea voluntarilor săi, la eliberarea țării, în 1941. Dar abia în Birmania el a avut ocazia să pună în practică, cu succes, concepțiile sale novatoare, selecționînd și antrenînd soldați pentru războiul în junglă.

deopotrivă de bărbați și de femei). Ea a început la 13 februarie 1943, în vreme ce generalul Lloyd, aflat în Arakan din ianuarie, se lupta zadarnic în peninsula Mayu, la Donbaik — și a durat pînă în mai același an, cînd Armata de est și Corpul XV britanice au acceptat înfrîngerea.

Wingate servise în Palestina, unde obținuse un succes notabil împotriva revoltei arabe din 1936⁴. Pe noul front de luptă, el era adeptul mișcării. Într-o țară ca Birmania, mai mare decît Franța, în care japonezii nu aveau, pe atunci, decît patru divizii și cîteva brigăzi — cele mai multe ocupate cu apărarea frontierelor de o posibilă invazie — existau mari întinderi relativ neprotejate, slab apărate. Generalul Sir Archibald Wavell, șeful Comandamentului unic în Extremul Orient, A.B.D.A., credea în Wingate. I-ar fi încredințat chiar o brigadă pentru o primă tentativă de pătrundere în spatele liniilor japoneze. Dar, din păcate, n-a dispus decît de un batalion.

Un batalion britanic care cu greu putea fi mai prost nimerit pentru misiunea ce

⁴ Între anii 1936-1939, în Palestina a avut loc o război generală antiengleză a populației arabe, transformată în război de gherilă.

urma. Soldații lui apăraseră pînă atunci linia de coastă în Anglia, apoi fuseseră trimiși în India. Erau cu toții oameni de oraș, proveneau din Liverpool, Glasgow și Manchester. Mare parte erau căsătoriti și trecuseră de 30 ani. Mulți se considerau bolnavi. Wingate a decis însă că orice pornire spre exagerarea simptomelor maladei trebuia sever frînată. De comun acord cu medicii militari, a dispus să reducă procentajul bolnavilor, care atingeau cifra de 70 la sută. A te declara bolnav fără motiv constituia o fără-delege aspru pedepsită. Ofițerii urmau să inspecteze oamenii și la latrine, să vadă dacă plîngerile lor de dizenterie erau justificate. Cînd instrucția a luat sfîrșit, numai trei la sută dintre soldați au mai raportat că sînt bolnavi.

Forța de invazie urma să fie formată din opt coloane. Fiecare coloană, comandată de un maior, avea 15 cai și 100 catfri, mitraliere de calibrul mijlociu și armele uzuale ale infanteriei. Transporturile grele se făceau cu catfri, aprovizionarea — prin desanturi din avion, fiecare coloană avînd atașată o grupă din Royal Air Force, care semnaliza zonele favorabile desantului. Rațiile erau insuficiente. Oamenilor le lipseau lucruri elementare, adesea sufereau îngrozitor de sete, li chinuiau insectele și lipitorile. Ceea ce a impus o disciplină medicală de fier: orice bolnav din jungla birmană era abandonat, ca și răniții. Fie era luat prizonier, fie murea.

13 februarie 1943. Expediția a început cu traversarea rîului Chindwin. Ea urma să distrugă, în mai multe puncte, linia ferată dintre Mandalay și Myitkyina, să taie căile de aprovizionare a două divizii japoneze din nordul Birmaniei, să-l hărțuie pe inamic, să organizeze sabotaje și să producă pagube. Dar, în cîteva săptămîni, japonezii au scos din luptă trei coloane britanice. Celelalte au reușit însă să înainteze. Ele au aruncat în aer cîteva poduri. Bineînțeles, japonezii nu au rămas spectatori pasivi la aceste acțiuni. Una dintre cele mai bune divizii ale armatei japoneze, Divizia 18, condusă de

generalul Mutaguchi Renya (purttînd numele de cod Kiku, Crizantema, floarea imperiei), era staționată chiar în zona în care avansa coloana britanică condusă de Wingate. Coloanele britanice au fost constrînse să se separe în grupuri mici, așa încît înaintarea sistematică a devenit imposibilă. Pe la sfîrșitul lui martie, tot ce au mai putut face britanicii a fost să se îndrepte spre vest, să scape, urmăriți de unitățile nipone. Dependența forțelor lui Wingate de aprovizionarea aeriană s-a întors împotriva lor, deoarece operația de desantare aeriană se executa doar pentru grupuri mari. Japonezii socoteau că, pe măsură ce li dispersau pe britanici, aprovizionarea lor aeriană devenea tot mai deficitară. Dar ceea ce niponii nu puteau ști la vremea aceea era că Wingate își schimba permanent planurile, îmbunătățindu-și situația.

Din multe puncte de vedere, expediția lui Wingate a fost un succes. Dar ea a costat scump. Din 3.000 ofițeri și soldați, care trecuseră rîul Chindwin în februarie, doar 2.182 s-au întors în India, în prima săptămîină a lunii iunie. Fuseseră pierduți aproape toți catfrierii și cea mai mare parte a echipamentului, cu excepția armelor personale. Din cei aproape 1.000 oameni lipsă, circa 450 fuseseră uciși în lupte, iar 430 căzuseră prizonieri. „Valoarea strategică a acestei campanii a fost zero”, scria un istoric indian. Tot ce a reușit a fost scoaterea din uz, pentru patru săptămîni, a liniei ferate Mandalay-Myitkyina. Premierul britanic aprecia mai ales efectul de propagandă al acțiunii. La 24 iulie 1943, el a emis o directivă în acest sens: „Este un lucru cert că în haosul de ineficiență și moleșală care a caracterizat operațiile noastre pe frontul indian, acest om (Wingate — n.n.), cu forța și realizările sale; se evidențiază în mod deosebit; problemele de vechime nu trebuie de fel să frîneze avansarea personalităților reale în posturile pe care le merită în condiții de război”. Churchill, care îl socotea pe Wingate

eficient și norocos, avea să-l facă mai tirziu general.

„HA-GO” eșuează

Dar mai exista o persoană asupra căreia prima expediție a lui Wingate a făcut o impresie și mai puternică decît asupra lui Churchill: generalul japonez Mutaguchi Renya, de la Divizia 18 din Birmania de nord. Mutaguchi disprețuia armata britanică pe care o învinsese la Singapore, în februarie 1942. Dar acum constata că nu-i mai putea sta împotriva. În vara lui 1942, cînd japonezii încheiaseră ocuparea Birmaniei, un colonel din statul major al Armatei de sud propusese ca niponii să nu-și oprească ofensiva, ci să înainteze în statul Assam, din India. Consultat, Statul major imperial de la Tokio a plănuit, în acest scop, Operația 21, dar în octombrie pregătirile pentru declanșarea ei au fost abandonate. După începerea operației Longcloth, japonezii au ajuns însă la concluzia că o nouă linie de preîntîmpinare a invaziei Aliaților trebuia împinsă spre vest de rîul Chindwin. Ceea ce însemna India. Cum putea fi asigurat succesul unei invazii nipone în India? Dacă Mutaguchi înainta destul în Assam, distrugînd baza britanică de la Imphal, se putea crea o rampă de lansare pentru ca liderul bengali Subhas Chandra Bose, care colabora cu japonezii, să se ridice împotriva britanicilor. Din Bengal, flacăra revoltei s-ar fi extins, India devenind nesigură, ca bază, pentru orice ofensivă împotriva japonezilor. Or, aceasta ar fi scos Marea Britanie din război, i-ar fi forțat pe americani, izolați, să facă pace, iar Germania și Japonia și-ar fi dat mîna în Persia.

Asemenea proiecte ale inamicului erau intuite însă de generalul Wavell, șeful Comandamentului unic în Extremul Orient. Britanicii au început să se organizeze și ei serios pentru războiul din Asia. Comandamentul interaliat al

¹ Transformat într-o puternică bază navală britanică între cele două războaie mondiale, Singapore (supranumit „Gibraltarul Orientului”) a fost ocupat de trupe japoneze între anii 1942 și 1945.

Asiei de sud-est (SEAC) a fost creat pentru a sprijini o invazie navală.

La 7 ianuarie 1944, Mutaguchi a primit „liber” de la Tokio, sub forma Ordinului Cartierului general imperial nr. 1776: „Pentru apărarea Birmaniei, comandantul-șef al Armatei de sud va nimici inamicul la momentul potrivit și va ocupa și asigura o zonă strategică în nord-estul Indiei, în zona Imphal”. Dincolo de limitele impuse de sintagmele „pentru apărarea Birmaniei” și „în zona Imphal”, Mutaguchi a înțeles că i s-a dat acordul. Putea trece la invazia în India. Operația Imphal avea să fie codificată „U-GO” sau Operația C.

În vremea aceasta, pentru a apăra zona birmană Arakan de o invazie maritimă britanică, japonezii au conceput operația „HA-GO”, adică operația Z. Ea urma să-i oblige pe englezi să transporte rezerve considerabile în Arakan, lăsând descoperit, în acest fel, frontul de la Imphal, pradă ușoară pentru ofensiva lui Mutaguchi. HA-GO trebuia declanșată la 4 februarie 1944, iar U-GO la începutul lui martie.

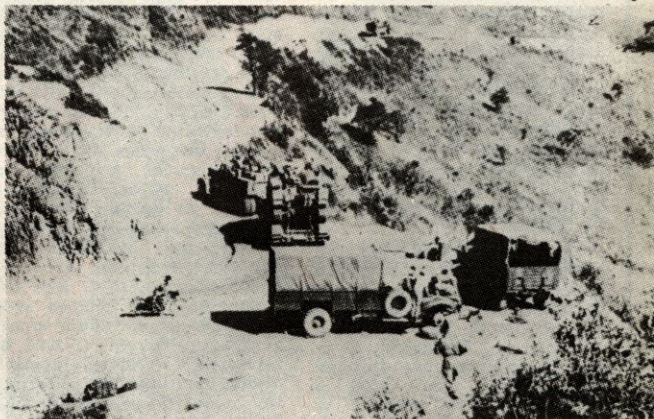
Înceșterea din Arakan a avut loc în jurul zonei administrate de Corpul XV britanic, cunoscută mai târziu în istorie ca Admin Box sau, mai simplu, The Box. Ofensiva niponă a fost sprijinită zilnic de zeci de avioane, inclusiv de noile aparate Tojo, mai ușor manevrabile. În The Box nu erau numai depozite de muniții, ci și un spital, un magazin pentru ofițeri, un punct medical de prim ajutor, o companie de catiri pentru transport, petrol. După mai multe atacuri japoneze date în zonă mai ales noaptea (tactica favorită a niponilor), The Box era înșesată de oameni, vehicule și provizii retrase din alte locuri, constituind pentru japonezi o țintă ușoară și „grasă”.

Trupele colonelului Tanahashi, cel ai cărui oameni îl luaseră prizonier pe Cavendish, au înregistrat însă pierderi imense, în toate ciocnirile cu britanicii din acel februarie 1944. La 11 februarie, el dispunea de 2 190 oameni; la 21 februarie — de 400. A

două zi, Tanahashi a tăiat legăturile radio cu șeful său, generalul Sakurai Tokutaro și, în ciuda ordinelor acestuia să atace, s-a retras. La 26 februarie, generalul nipon, a schițat motivele eșecului. Operația a început bine, oamenii au înaintat rapid, au înconjurat Divizia 7 britanică, dar nu au reușit să o distrugă din cauza comunicațiilor și informațiilor insuficiente și a imposibilității de a menține deschise căile de aprovizionare. Deși un partizan al atacurilor nocturne, Sakurai a admis că întinericul era uneori atât de dens, încât înaintarea devenea practic imposibilă. Oamenii săi ar fi

„Pisicile negre”
și „tigrii albi”

La Imphal nu a fost o bătălie, ci o suită întreagă de bătălii, care au durat cinci luni și s-au extins de la malurile râului Chindwin până dincolo de Kohima, mult în interiorul Assamului. Imphal este capitala statului Manipur, provincia indiană cea mai estică, aflată la hotarul dintre India și Birmania. Situată la 400 mile de Calcutta și la 70 mile de frontiera cu Birmania, așezarea era formată dintr-un grup de sate înconjurată de

Forțe britanice se concentrează în zona Palei, de unde armata japoneză, decimată, se va retrage

avut nevoie de mai multă instrucție pentru lupta de aproape cu grenade și pentru tratarea mai eficientă a rănilor. Mai târziu, un istoric japonez constata că factorul decisiv al eșecului l-a constituit geometria câmpului de luptă. Oricum, „HA-GO” eșuase.

În ce-i privește, englezii au socotit bătălia de la Admin Box punctul de cotitură în războiul lor împotriva Japoniei. După cum spunea generalul William Slim, aflat la comanda trupelor britanice și birmane, „pentru prima oară o forță britanică a ținut piept și a înfrânt decisiv un atac japonez important”.

crânguri de bananieri și bambuși. Locuitorii hinduși se aflau în 1944 sub conducerea unui maharajah. Imphalul era situat în cimpia cu același nume, lungă de 30 mile, lată de 20, la 2 600 picioare deasupra nivelului mării, înconjurată de munți acoperiți cu junglă. Pentru vinători, zona reprezenta un veritabil paradis; dar pentru o vastă campanie militară — ultimul loc din lume pe care l-ar fi ales cineva. Totuși, în 1944, aici au sosit japonezi, britanici, indieni și gurkha, ca să se ucidă unii pe alții, cu miile.

Divizia 33 niponă plănuise să distrugă Divizia 17 indiană. Luptele dintre ele, purtate în trei runde, au rămas cunos-

cute drept cele dintre „tigrii albi” și „pisicile negre”. Divizia 33 se autobotează „tigrii albi”, un tigrul alb figurind pe unele dintre steagurile sale, și era condusă de generalul Yanagida. „Pisica neagră” era emblema Diviziei 17 indiană, condusă de generalul D.T. „Punch” Cowen.

În prima fază a luptelor, Yanagida a înaintat încet. „Nici nu se pune problema să înaintăm spre Imphal printr-un singur atac — a decis el. Inamicul ne așteaptă. Ar fi o nebulie să avansăm fără muniții suficiente, fără provizii și fără o cercetare adecvată”. „Excelență — i-a replicat maiorul Iwachi Fujiwara — comandamentul armatei gândește altfel. Divizia 15 înaintază cu hotărâre spre Imphal dinspre nord, Divizia 31 se apropie de Kohima. Dv. conduceți principala divizie de asalt. Dacă nu înaintați, obligați diviziile 15 și 31 să riște”. Fujiwara știa însă că decizia lui Yanagida ținea seama de temerile unor ofițeri obosiți în luptele purtate cu Divizia 17 indiană.

În aprilie și mai 1944, s-a desfășurat a doua rundă a înfruntării dintre „pisicile negre” și „tigrii albi”. Britanicii au înregistrat pierderi mari, dar au oprit înaintarea Diviziei 33 nipone spre Imphal. Japonezii au ajuns până la 10 mile (1 milă terestră = 1 609,344 m) depărtare de țintă, dar acolo au fost opriți. În a treia bătălie cu japonzii, britanicii au suferit pierderi considerabile. Japonzii mai multe chiar. Până la 30 iunie, din Divizia 33 pieriseră 7 000 oameni în lupte, iar alți 5 000 de boli, cu alte cuvinte 70 la sută din forțele diviziei. Totuși, oamenii rămași, epuizați, continuau să săvârșească acte de luptă disperate. Generalul britanic William Slim va scrie mai târziu: „Se pot da puține exemple de forțe atât de reduse, distruse și extenuate — ca în cazul Diviziei 33 nipone —, care să fi pornit la atacuri atât de furioase... Curajul și îndrăzneala soldaților japonezi care s-au lansat în aceste încercări nu pot fi puse la îndoială”. Într-o altă serie de îndelungi lupte desfășurate și mai aproape de Imphal,

s-au confruntat Divizia 20 indiană, condusă de generalul Douglas Gracey, și forțele generalului Yamamoto Tsunoru, care alcătuiau coloana din dreapta a Diviziei 33.

Pe frontul de la nord de Imphal, bătălia decisivă s-a dat lângă micul orașel Kohima. Aici a avut loc mai întâi o confruntare singeroasă pentru satul Sangshak, în martie 1944, apoi, în luna următoare, japonzii au asediat Kohima. Luptele de la Kohima s-au desfășurat și ele în trei faze. În ultima au izbucnit disensiuni între generalul Sato Kotoku, comandantul Diviziei 31, și Mutaguchi. Sato, convins că Mutaguchi se folosea de campania spre Imphal pentru a-și hrăni visele megalomane, nu voia să-și vadă oamenii murind pe altarul ambițiilor acestuia. El își îndeplinea însă cu lealitate îndatoririle. Mai mult, în mod public, a făcut demonstrația că împărtășește dorința de succes. La 17 aprilie, Mutaguchi i-a ordonat lui Sato să captureze Kohima până la 29 aprilie. Generalul nu se așteptase la un asemenea ordin și nici nu vedea cum l-ar putea îndeplini. Era conștient că trebuia să facă tot ce putea. Dacă începea să-și deplaseze oamenii, cum le asigura aprovizionarea? Dacă își cheltuiau vremea căutând hrană, cum mai puteau lupta? De unde primeau muniția? Și de ce insistă Mutaguchi ca 29 aprilie — ziua de naștere a împăratului — să fie data ultimă a capturării orașului Imphal? Alt exemplu al setei sale nepotolite de publicitate, pentru care era gata să-și sacrifice trupele. Sato, în schimb, nu era deloc dispus să le sacrifice. Așa că a recurs mai întâi la tehnica *mokusatsu*, tratarea ordinului cu o tăcere disprețuitoare. Apoi, când cererea a fost repetată, a spus că mișcarea era imposibilă. În cele din urmă, ordinul a fost anulat.

Refuzul lui Sato de a coopera cu diviziile 15 și 31 împotriva orașului Imphal, dinspre nord și est, și insistența sa de a se întoarce spre sud, după provizii, însemnau, de fapt, că unul dintre ultimele planuri ale lui Mutaguchi de

a captura orașul se prăbușea. Luptele s-au concentrat în zona Palei, în lunile iunie și iulie. Armata japoneză, decimată, a trebuit să se retragă. Fără arme, cu un băț într-o mână și o gamelă de orez în cealaltă, japonzii se împleticeau prin ploaia torențială. Răniții erau duși spre Chindwin pe șanii trase de cai, iar alții — legați pe brancarde mustind de apă. Cei răniți mai serios zăceau la marginea cărărilor. Durerea pricinuită de rănilor netratate, foamea cumplită, sfîșietoarele dureri provocate de malarie și dizenterie îi împingeau inexorabil pe mulți dintre ei să ceară soldaților în trecere o grenadă, cu care să-și pună capăt zilelor.

Unii erau atât de slăbiți, încât nu mai aveau putere să ceară nimic. Zăceau cu viermii putrefacției mișunindu-le în ochi, în nas și gură. Răniții care se puteau deplasa erau atât de epuizați, încât nu-și mai puteau da jos viermii albi, adunați în părul încâlcit. Păreau niște bătrâni albiți clătinându-se, gata să se prăbușească pe cărările junglei, urmăriți de strigătele agonice ale altora: „Soldat... dă-mi o grenadă... O grenadă, soldat!”.

Dar soldați nu mai existau. Cum scrie istoricul japonez Kojima Noboru, „Armata 15 nu mai era un corp de soldați, ci o ceată de oameni epuizați”. În timp ce coborau spre Valea Kabaw, infestată de bacili de dizenterie, tifos și malarie, generalii niponi încercau să mențină aparența unei mișcări organizate. Kawada, înlocuitorul lui Sato, încerca permanent să-și încurajeze ofițerii și soldații.

La Sittang, pe cînd japonzii așteptau să fie trecuți peste Chindwin, avioanele britanice s-au năpustit asupra lor. Pe malurile râului au rămas mormane de cadavre. Avioanelor britanice le-au urmat stoluri amenințătoare de vulturi.

„U-GO” luase sfîrșit. ■

(Va urma)

Prezentare și adaptare de
Stelian ȚURLEA

Monede românești rare

într-un catalog spaniol

Care este cea mai rară¹ monedă emisă în România? Dar cea mai frumoasă? Cui se datorează macheta ei? Întrebări de un interes larg, nu numai pentru numismați, ci pentru o mai cuprinzătoare categorie de iubitori ai trecutului.

Acestor întrebări le răspunde și catalogul *Modern Romanian Coins 1867-1966* (Monedele moderne ale românilor 1867-1966), apărut în anul 1974 sub egida Asociației culturale hispano-române din Salamanca și datorat lui Aurelio Rauta, profesor la catedra de limbi române a Universității din Salamanca, pasionat numismat, vicepreședinte al Societății ibero-americe de studii numismatice. Lucrarea cuprinde tipurile de monede emise de țara noastră în perioada din aprilie 1867, când a fost adoptat sistemul monetar național, și până în anii socialismului.

Catalogul este tipărit în condiții grafice deosebite, cu ilustrații color și alb-negru de o excepțională calitate, autorul având la îndemână piese de colecție în cea mai bună stare de conservare, pentru care a cercetat și colecții particulare din străinătate (ca acelea ale lui Arnold Marmor și Anderberg); a participat, de asemenea, la o serie de licitații (Farouk 1954, Glende-

ning 1963, Henry Cristensen 1966 și 1967, Karla Schenk), la care s-au vândut monede emise sau machete monetare românești.

Lucrarea cuprinde trei părți. În prima sint prezentate monedele de aur, capitolul deschizându-se cu o piesă rară (emisă în numai două sute exemplare) și de o valoare deosebită prin semnificația sa politică și istorică: moneda de 20 lei aur, pe care se vede data de emisie — 1868 și efigia și titulatura domnitorului; este un simbol al statutului de independență și suveranitate al statului român. Ca urmare a protestelor din partea Austriei, Rusiei și a Turciei această piesă nu a fost pusă în circulație. După inaugurarea Monetăriei Statului din București, la 24 februarie 1870, au fost emise oficial primele monede naționale de aur și argint, pe care Turcia, ca putere suzerană, pusă în fața unui fapt împlinit, a trebuit să le accepte.

Această primă parte a catalogului cuprinde atît mone-

(Continuare în p. 56)

Monede românești de aur și argint de-a lungul anilor. De sus în jos: cea dintîi monedă românească de 20 lei (1868) bătută în 200 exemplare (R.R.R.); 2 lei — 1901 (R.R.R.); 100 lei — 1922 considerată de specialiști cea mai frumoasă monedă românească, macheta P.M. Dammann (R.R.R.); 50 bani — 1921 cea dintîi monedă după desăvîrșirea unității naționale (C.); 5 lei — 1885 (R.R.R.); macheta monedei de 5 lei de nichel 1922; monedă comemorativă supranumită galbenul mare — 1939 (R.R.R.); monedă comemorativă, graor E.W. Becker (R.R.R.)

¹ Conform clasificării numismatice internaționale, monedele se împart în cinci categorii: a) monede comune (Common) — notate în cataloage cu C.; b) monede deosebite (Scarce) — notate S.; c) monede rare (Rare) — notate R.; d) monede foarte rare (Very Rare) — notate R.R.; e) monede extrem de rare (Extremely Rare) — notate R.R.R. — n.r.

ASA VA PLACE ISTORIA ?

CUM ÎNVĂTAU ȘCOLARII

ÎN EGIPTUL ANTIC

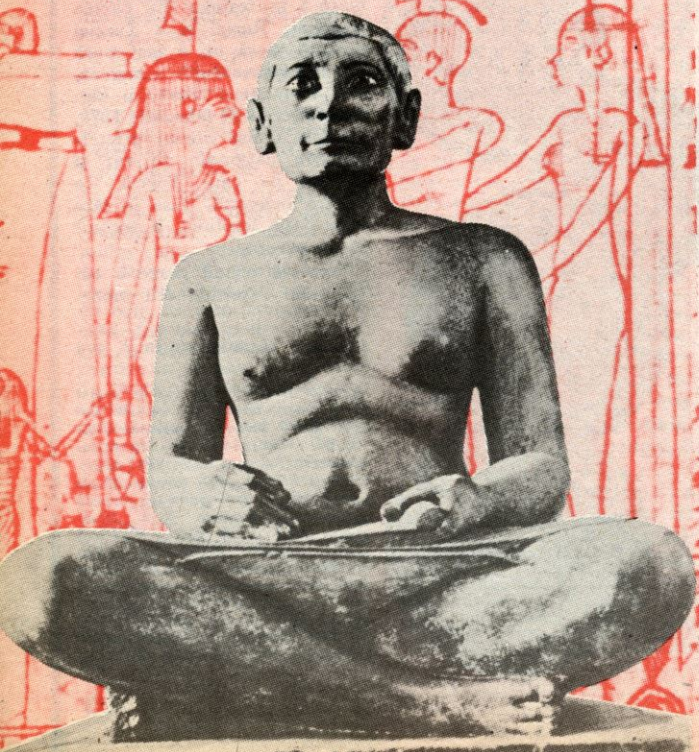
CHRISTIANE DESROCHES-NOBLECOURT

Pentru civilizația faraonilor, scribul rămâne o imagine tipică. Birourile statului egiptean și arhivele templelor gemeau de dosare: rapoarte și note de serviciu, liste de personal, situații cadastrale și registre fiscale, borderouri relative la plata de sclavi în grine, procese-verbale ce consemnau distribuirea pietrelor pentru zidări sau lemnului pentru arsenale, ciorne și copii de scrisori, plângeri ale supușilor, muștrări ale superiorilor... Toată această literatură, proprie unei civilizații dezvoltate, era redactată de scribi. Era o cinste să exerciți profesia de scrib, „prima dintre toate meseriile”, iar scribii erau conștienți de această realitate. Faimosul Scrib de la Luvru reprezintă un înalt demnitar din dinastia V (mileniul III î.e.n.).

În spatele contopistului se profila uneori literatul. Dragostea sa pentru operele spiritului îi datorăm noi cunoașterea literaturii egiptene. Funcționarul tezaurului regal Ennene ne-a lăsat mai multe manuscrise literare, frumos calligrafiate. Meseria oferea, de altfel, avantaje nenumărate, era mai profitabilă decât oricare alta. Scribul nu avea împozit de plătit, nici prestații grele de efectuat.

Scribii, acești „cărțurari” ai vechiului Egipt, care proveneau din toate clasele sociale, își începeau instruirea la fel, indiferent de proveniența lor. Egiptenii distingeau diferite forme de instrucție, cea mai răspândită având drept cadru familia. Istoricul roman Diodor din Sicilia povestește că părinții transmiteau copiilor elementele meseriei lor. Totuși, regii încredințau prințesele și prinții de singe preceptorilor, iar meseriașii și birocrații își dădeau și ei, la rîndul lor, copiii la ucenicie. Existau și școli, iar documentele ne permit să reconstituim astăzi ceea ce am numi „învățămîntul primar” în Egiptul antic, respectiv viața elevului în primele clase, sistemul de educație al cărui produs era el. Este vorba, în primul rînd, de învățămîntul destinat celor ce se pregăteau să practice

Scribul, funcționarul Egiptului antic (statuie aflată la Luvru) și un text din acea vreme: papyrus

meseria de scrib și, în general, să lucreze în administrație¹.

F.D.

Papirusul săracului

Școala era dependentă în mod obișnuit de Templul orașului. Palatul regal găzduia însă și el, în incinta sa, clădiri în care preceptorii cu experiență comunicau, timp de mai mulți ani, cunoștințele lor prinților regali, copiilor unor înalți funcționari, fiilor monarhilor străini crescuți la Curte.

În timpul învățămîntului primar, elevul² și, mai rar, eleva³ trebuiau să învețe sute de semne hieroglifice repartizate pe categorii, cu pronunția și semnificația lor. Școlarul se instruia apoi în scrierea hieratică, o scriere cursivă, care permitea o notare rapidă. El avea datoria să se familiarizeze cu toate cuvintele limbii literare, reproducînd diferitele lexiciuri specializate. După aceea, elevul începea să copieze fraze scurte, mici texte sau semnele de legătură ale așa-numitelor „litere duble”, cuvinte lipite unele de altele, care prezentau mari dificultăți la lectură.

Aceste prime lucrări reclama un efort stăruitor din partea tînărului egiptean, obișnuit cu limba vorbită a vremii. El trebuia să folosească o limbă literară destul de veche, presărată, în Imperiul nou (1552-1070 î.e.n.) cu cuvinte străine și cu o ortografie insolită. Pe parcursul studiilor sale „primare”, elevul nu avea voie să folosească papirusul, material rar și scump. El se exercsa pe cioburi de teracotă, recuperate din grămeziile de gunoarie, sau pe așchii de calcar, numite de arheologi ostraca (din grecescul *ostrakon* — cochilie, ciob). Se folosea, de asemenea, de o paletă cu două ceșcuțe, în care păstra rezerve de culoare roșie și neagră, făcute din funingine și

argilă roșie de desert, amestecate cu gumă de lipit. Pe paletele „scribilor-desenatori”, ceșcuțele cu rezervele de culoare erau mai numeroase.

Mai ales în timpul Imperiului nou, această paletă de lemn sau de fildeș forma, pe o bună parte din lungimea sa, un penar și conținea, într-o despăcătură protejată de un capac glisant, mai multe „calame” (pene de scris), tăiate oblic la un capăt. Scribul înmuia pana în ceșcuța cu apă și, înainte de a dilua cerneala, răspindea cîteva picături, în semn de libație pentru Imhotep, bătrînul scriitor, patronul lui⁴. Un fel de burete prins de paletă cu un fir permitea să fie ștearsă — dacă era cazul — suprafața ostracei sau a papirusului. Se pare că elevii mai foloseau și un cuțitaș de răzuît, făcut dintr-un bastonaș foarte fin de gresie.

La sfîrșitul primului ciclu de studii, școlarul știa să copieze corect pasajele textelor morale, ale Cărților de înțelepciune⁵. El își data fiecare exercițiu, așa cum fac și școlarii zilelor noastre. Exercițiile erau gradate: începeau cu copierea a două rînduri, apoi a patru pînă la cinci rînduri și jumătate. Elevii învățau să citească psalmodînd

¹ Imhotep, înțeleptul divinizat, a fost sfetnicul regelui Djoser (cître 2800 î.e.n.); este reprezentat printr-un bărbat șezînd, teapăn și auster, desăfurînd un papirus așezat pe genunchi. Este considerat patronul îndepărtat al constructorilor. Cele cîteva picături pe care le vărsau scribii din ceșcuța lor erau un omagiu adus de discipoli. Mai tirziu, i s-a dedicat un cult, în calitate de zeu vindecător, și o capelă devenită un sanatoriu, către care s-au îndreptat bolnavi din întregul Egipt.

² Cărțile de înțelepciune reprezintă cel mai prețuit și cel mai vechi gen literar din Egipt. Textele erau de obicei sfaturi ale tatălui către fiu, pentru că învățămîntul se sprijinea pe experiență și transmiterea tradiției. Aceste scrieri didactice trasau „drumul vieții”, pe care omul trebuia să-l urmeze ca să aibă o existență fericită. Ele abordau subiectele cele mai diferite, de la regulile de politețe pînă la mintuirea sufletului, printre virtuțile special prețuite fiind omnia, supunerea, prudența, înținuata rezervată („înțeleptul se numea în egipteană „cel tăcut”).

³ Cea mai veche carte de înțelepciune, scrisă de Imhotep nu a ajuns pînă la noi. S-a păstrat cea a vizirului Ptahhotep, datînd din vremea Imperiului vechi.

în cor textele alese. Scrierea se învăța prin exerciții de copiere și dictare. Matematicile ocupau puțin loc în economia disciplinelor predate. În imperiul nou se studiau cîteva autori clasici, înțelepți vechi de 1000-1500 ani, a căror limbă nu mai era vorbită. Antologii de scriitori și de modele de rapoarte serveau la formarea practică a scribilor; acestea antologii conțineau și bucăți didactice, cu rolul de a stimula zelul elevului: „Scrib, nu fi leneș, vei fi repede ingenuncheat; nu te deda plăcerilor, altfel vei fi un ratat. Scrie cu mîna ta, citește cu gura ta... Maimuțele sînt învățate să danseze, iar caii sînt dresați”.

În majoritatea cazurilor, copiii erau externi. Dimineața și-o consacrau studiilor, după-amiaza se ocupau de educația fizică (atletism, acrobație, natație). Cărțile de înțelepciune ale moralistilor nu prescriau să fie cultivat corpul tot atît cît și spiritul dar, fără să ridice sportul la rang de doctrină, vechiul Egipt a știut să aprecieze forța și suplețea, după cum se constată din statuile rămase. După unii autori, retribuirea „institutorului” consta din două căni cu bere și trei plini pe zi. Metodele de învățămînt se pare că se bazau pe un empirism de netăgăduit: pentru cea mai mare parte a educatorilor, copilul era asemenea unui animal tînăr, pe care trebuia să știi să-l stăpînești și să-l dresezi⁶.

Casele vieții

Existau și internate, cel puțin în unele școli sacerdotale. Marele preot al zeului Amon, Bakenkhonsou, ne informează că fiind la școala templului nu și-a văzut trei luni de zile părinții. După studiile sale „primare”, a început ciclul doi de învățămînt. Copilul frecventa casele cîteva ani și, spre vîrsta de 10 ani, intra în ucenicie. Examele nu sînt atestate înainte de epoca ptolomeică (306-30 î.e.n.). Elevul trebuia să fie de la început con-

⁵ „Urechea băiatului este pe dosul său, el ascultă cînd îl bați”, așa fixau Cărțile de înțelepciune preceptele pedagogice.

¹ Reproducem articolul care urmează din revista franceză *Historia* nr. 465 (septembrie 1985).

² Fetele, de regulă, nu mergeau la școală.

vins de importanța pe care o prezenta pentru el cariera de scrib.

În cea de-a doua parte a învățământului, tinerii aprofundau cunoașterea textelor clasice. Ei copiau, de asemenea, cărțile de papirusuri, care se prezentau sub formă de sul, alcătuit de obicei din douăzeci de foi lipite. Scriau cam trei pagini de text pe zi. Cel mai lung papirus, papirusul Harris, măsura 40,5 m, dar lungimea normală a unui sul trebuia să fi fost de opt metri; multe dintre ele erau chiar mai scurte. Această carte sul apare în dinastia I (mileniul IV-III î.e.n.). Se foloseau, dar mult mai rar, și tablele de lemn. Pe ele școlarul marca data și titlul scrierii, cu cerneală roșie. Adesea elevii scriau după dictarea profesorului: acesta corijea greșelile, tot cu cerneală roșie.

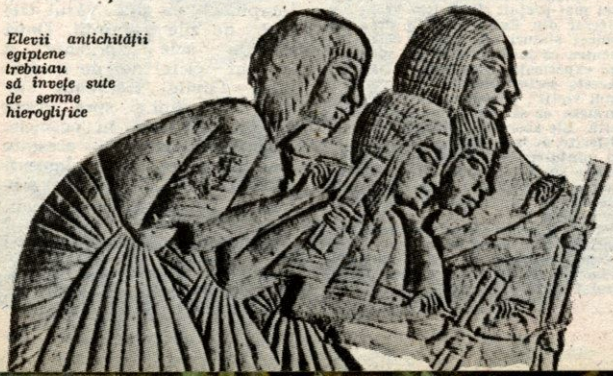
Desigur că nu toți tinerii ajungeau în cursul secundar. Mulți se opreau la sfârșitul cursului primar și, în funcție de profesiunea spre care se orientau, deveneau *stagiați* în administrație, unde făceau un fel de ucenicie tehnică. Este cert că în școala pe care, pentru comoditatea termenului, noi o numim „secundară”, nu se învățau numai literele. Mărturie stau problemele (am putea spune chiar „probele”) puse de scribul Hori unui student foarte pătruns de știința pe care credea că o posedă; acesta trebuia, de exemplu, să indice numărul de oameni care este necesar ca să transporte un obelisec de 55 metri: să calculeze proporțiile unei rampe pe care ar putea să îl ridice. Examinatorul întreba, de asemenea, cum trebuia organizată o expediție militară și încheia cu între-

bări foarte precise privind geografia Siriei. Aceste elemente ne dau, și ele, o idee despre cunoștințele ce trebuiau deținute la sfârșitul programului secundar. Printre subiectele obligatorii figura o compoziție de laudă a profesorului, pe care elevul se străduia să o facă cât se poate mai flatantă: „Tu parcurgi rapid textele din Cărți, știința ta este un munte în greutate și în volum, o bibliotecă ascunsă pe care n-o vedem”.

Dacă probele erau trecute cu succes, candidatul era admis printre *scribii care au primit trusa de scris*. Această trusă conținea accesoriile necesare scrisului, printre ele figurind o cutie cu calame suplimentare și un săculeț de piele, în care absolutul își punea rezerva de cerneală și ceșcuța. Cei mai remarcabili absolvenți, înzestrați pentru cercetare și studiu, erau dirijați către „Casele vieții”, adevărate centre culturale sacerdotale. S-au găsit ruine ale unor asemenea instituții în cel puțin trei orașe: Tell Amarna, Abydos și Edfou; probabil că astfel de case au existat în toate marile centre urbane. Unii egiptologi presupun că ele erau ateliere de copisti, un fel de mari edituri de cărți religioase, alții — universități. O ultimă opinie — și aceasta pare a fi cea mai îndreptățită — susține că erau sediile unor colegii de savanți, a căror activitate se extindea pe mai multe domenii: teologie, mitologie, medicină, matematică, astronomie, astrologie, interpretarea viseilor. Cert rămâne faptul că titlul de scrib al Casei vieții corespundea cu cel de învățat, cărturar, savant. ■

În românește de Beatrice KISELEFF

Elevii anticității egiptene trebuiau să învețe sute de semne hieroglifice

MONEDE ROMÂNEȘTI RARE ÎNTR-UN CATALOG SPANIOL

(Urmare din p. 53)

de de aur ce au circulat în perioada 1870-1914, cât și pe cele comemorative emise în anii 1922-1944. Unele dintre acestea din urmă au valoare marcată în lei, dar ele nu au circulat niciodată.

Până în 1890, fabricarea celor mai multe monede de aur s-a făcut în țară. După această dată monedele au fost comandate în străinătate: la Bruxelles și Hamburg pînă în 1914, apoi în Elveția, la firma Leloque, la Paris, Bruxelles și Viena iar după 1935, odată cu reînființarea Monetăriei Naționale, din nou la București. Cea mai frumoasă piesă de aur din perioada studiată este considerată moneda de 100 lei, gravată de P.M. Dammann, în anul 1922, la Monetăria Regală din Londra.

Partea a doua a lucrării este dedicată monedelor de argint, cupru, nichel, aluminu sau din alte metale ce au circulat în România de la apariția monedei naționale în anul 1867 pînă la emisiunile curente ale Republicii Socialiste România; în partea a treia a lucrării sînt descrise diferite proiecte sau probe de monede.

Pe lîngă comentariile de ordin numismatic, pentru piesele mai deosebite, autorul face și referiri competente de ordin istoric. Se precizează, totodată, cantitatea de monede emise, în diferitele perioade istorice, raritatea pieselor, monetăriile care au lucrat pentru statul român și numele celor care au gravat stanțele monedelor în decursul anilor. ■

Dr. Constanța ȘTIRBU,
Muzeul de istorie al
R. S. România

(Urmare din p. 37)

Isaac Casaubon (1559-1614), savant francez, „phoenixul” erudiților, cum era supranumit, a fost invitat de un corifeu de-al său la Sorbona, prestigioasă instituție fiindu-i prezentată în termeni foarte elogiosi:

— Aici e locul unde cei mai inteligenți oameni ai lumii se adună de sute de ani și discută...

— Serios?! Și la ce concluzii au ajuns?, a întrebat savantul.

Filozoful și istoricul englez David Hume (1711-1776), autor, între altele, și al unei istorii a Angliei, a primit spre bătrînețe o pensie mult mai substanțială decât sumele pe care le încasase pînă atunci din editarea operelor sale. Întrebat de ce nu continuă să scrie *Istoria Angliei* pînă la evenimentele contemporane lui, Hume a răspuns:

— Am patru motive temeinice: sînt prea bătrîn, prea gras, prea leneș și prea bogat...

Un tânăr ofițer din regimentul din Orleans a fost trimis la Ludovic XIV (1643-1715) pentru a-i duce vestea unei victorii. După ce l-a ascultat, regele l-a întrebat:

— Cu ce să te răsplătesc pentru vestea îmbucurătoare pe care mi-ai adus-o?

— Acordați-mi „Crucea Sf. Ludovic”, a răspuns ofițerul fără ezitare.

— Da, dar ești prea tânăr pentru aceasta...

— E drept, Sire, dar în regimentul nostru din Orleans este aproape imposibil să-ajungi la bătrînețe!

După bătălia de la Tsushima (27-28 mai 1905), în cursul căreia flota japoneză comandată de amiralul Togo a provocat o grea înfrîngere flotei ruse, înalții demnitari țariști s-au gîndit să încerce a ridica moralul oștirii prin instituirea unei medalii cu următoarea inscripție: „Să vă răsplătească Domnul”. Țarul Nicolae II (1894-1917) nu a fost de acord cu acest proiect, scriind pe el următoarea rezoluție: „La timpul său”.

Neînțelegînd sensul rezoluției, inițiatorii au bătut medalia cu următoarea inscripție: „Să vă răsplătească Domnul, la timpul său”.

Într-una din zile, filozoful grec Diogene (413-323 î.e.n.) nu mai conțenea lăudînd pe un cîntăreț la harpă, deși acesta era total lipsit de talent. Mirați, cei de față l-au întrebat de ce laudă atîta pe un om lipsit de talent.

— Îl laud pentru că totuși este un om cinstit: deși n-are talent, a avut curajul să încerce să cînte la harpă în loc să se apuce de furat.

cei din vagoanele de ambulanță poștală lasă corespondența în mod fantezist în orice gară.

Întîlnesc apoi pe amiralul Scodrea, cu care umblu puțin și care-mi spune: 1) că i s-a cerut să reducă din buget; 2) că noile contratorpiloare n-au nici tuburi lanstorpilor nici aparate de centralizarea conducerii focului; vasul bază a costat mult pentru că n-am avut bani să-l aducem, iar submarinul nu este gata din vina noastră; 3) la Dunăre nu mai are proiectile, căci cele întrebuițate pentru tragerile anuale nu au fost înlocuite; 4) Consiliul superior al apărării țării i-a aprobat programul, dar nu sînt bani.

Îl sfătuiesc a vorbi cu Argetoianu¹, care are noțiunea de stat și pricepe nevoia apărării: îi mai spun să vorbească și cu Iorga, dar nu acum, ci după alegeri. Îmi vorbește de greutatea de a învîda ofițerii să navighe. Îi spun că dacă nu are bani ar putea să întrebuițeze bărci cu pînză și cu rame și anume să oblige pe fiecare locotenent ca, în fiecare an, să facă cel puțin cîte o raită mai lungă cu o barcă pe mare sau pe Dunăre...

6 mai. I. Nistor îmi spune că partidul liberal este la grea cumpănă. Regele susține fapții pe G. Brătianu. Li se oferă 80 locuri la Cameră; dacă refuză se vor da georgiștilor circa 60 în loc de 30 și cum liberalii n-ar intra decît puțini, georgiștii ar deveni partidul liberal cel mai numeros. Dacă primesc, au dificultăți în partid, căci e greu să alege pe cei 30 feriți.

Păreră mea personală este că ar trebui să primească și odată intrați în Parlament să-și arate acolo valoarea...

12 mai... E.O. Ballif la dejun. Spune că regele a făcut o mare greșală dînd la o parte pe N. Condeescu de la ministerul armatei căci i-a fost cu totul devotat. Ballif crede că una din cauzele acestei îndepărtări este că Condeescu a refuzat — și pe drept cuvînt — să iscălească decretul pentru înaintarea col. Dumitrescu, tatăl lui Puia Dumitrescu, secretarul regelui, la gradul de general. Despre Amza are părere rea. În discuție susține că nu regele vrea să distrugă partidele, ci că ele s-au uzat. Viguros atac în contra național-fărăniștilor. Crede că Titulescu a avut mare nevoie de a forma guvernul, căci nu putea face alegerile, cum nu va putea nici asta [guvernul Iorga], căruia îi dă termen pînă la 15 iunie. ■

(Va urma)

**Selecția textului, introducerea și note:
Cristian POPIȘTEANU,
Marian ȘTEFAN,
Ioana URSU**

¹ În cabinetul condus de Nicolae Iorga, C. Argetoianu deținea portofoliul finanțelor.

IANUARIE
1937

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI.

ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● În editura Sococ, sub îngrijirea lui I. Rădulescu-Pogoneanu, au apărut în volum Însemnările zilnice ale lui Titu Maiorescu¹: „Început la fragedă vîrstă de 15 ani, Jurnalul acesta — scrie Dimineața din 9 ianuarie — ne dezvăluie viața criticului olimpien și a marelui om de stat. Viață care, contrar aparențelor n-a fost senină ci, mai ales la începuturile ei, profund sbrucumătă”. La rîndul său, Adevărul, din 5 ianuarie, spiclește din Jurnal cîteva fragmente despre tinerețea lui Titu Maiorescu: „81 decembrie 1857 [autorul avea aproape 18 ani atunci]. Anul se apropie de sfîrșitul său: o oră 10 jum. noaptea. Ar vrea să străbat lute cu gîndul anul care a trecut, dar sînt într-insul elemente așa de furtive și de cludate. Pentru direcțiunea mea științifică, a fost de cea mai mare însemnătate cunoștința cu o privire generală asupra filozofiei și cu logica. Ea m-a adus să năzuiesc spre cea mai bună formulare a cugețării, spre o exprimare fără greșeli, securită, adevărată, spre o ferire de acele cuvinte umflate și goale, pe care tinerii sînt așa de apelați să le întrebuințeze. Am cunoscut și psihologia. În acest an [1857] am învățat și italianește — cel puțin pricep limba — și englezește — într-asta merg bine; mult mai bine frunzește”. Un alt moment descris este cel de la cumpăna dintre 1872 și 1873, petrecut la Mîrciești cu Vasile Alecsandri: „Petrecut noaptea de 31 decembrie-1 ianuarie [stil vechi] 1873 la Alecsandri la Mîrciești. În salon,

Ianuarie 1937... Ca de obicei, la început de an nou, presa bucureșteană scrutează viitorul. Problema cardinală care preocupă opinia publică românească și care își găsește, firesc, reflectarea în paginile ziarelor este aceea privind pacea și războiul. Va fi anul care a început un an al păcii și colaborării între popoare? Întrebarea este cu atît mai firescă cu cît, ca urmare a politicii statelor fasciste, revanșarde, nori tot mai negri se adună pe cerul Europei. „Un vînt amenințător suflă peste vechea și splendida civilizație a Europei — scrie *Gazeta Capitalei*, din 18 ianuarie. Acest vînt se întetește tot mai mult, avînd aerul de a se transforma într-un uragan înspăimîntător care să dărîme opera de progres a omenirii, pentru care s-au sacrificat atîtea generații. Războiul de azi nu mai este nici cel de ieri — remarcă în continuare ziarul —, precum nici ca cele din secolele trecute. Omul a cucerit puteri uriașe pe care punîndu-le în serviciul răului se distruge pe el însuși”².

Dezvăluind pregătirile de război făcute de Germania hitleristă, publicația amintită continuă: „Printre țările amenințate de a fi atinse de oribila aripă a războiului este și țara noastră. România ca și Aliații săi nu voiește războiul, n-are altă țintă decît păstrarea păcii”. „Pace sau război e grija noastră de toate zilele, întrebarea cu care ne deșteptăm, lămurirea pe care o căutăm în ziare înainte de a porni la muncă”, scrie, la rîndul său, ziarul *Argus* din 27 ianuarie, redînd largi extrase dintr-o conferință ținută de Grigore Gafencu.

Cei 78 ani de la Unirea din 1859 oferă presei bucureștene prilejul de a evoca lupta de veacuri dusă de poporul nostru pentru realizarea marelui său ideal. Într-un articol apărut în *Adevărul* din 23 ianuarie, de exemplu, istoricul George Potra scrie: „Visul de unire nu datează de ieri, de alaltăieri, ci cu mult înainte, din vremuri vechi. Putem să începem cu Mircea cel Bătrîn, care stăpînea și se intitula Domn de la munte pînă la mare. Ștefan cel Mare, în afară de Moldova... stăpînea o parte din Ardeal: Ciceiu și Cetatea de Baltă, bucurîndu-se, în același timp, de multă simpatie și în ținuturi pe care nu le stăpînea efectiv; Petru Rareș a năzuit să unească cele trei principate: Moldova, Muntenia și Transilvania. Acela care va aduce la îndeplinire această năzuință va fi Mihai Viteazul, dar din cauza vitregiei vremurilor această unire n-a durat mult timp”.

² Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziarele sau din însemnările respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice, actuale scrierea din original.

¹ *Magazin istoric*, nr. 7-9/1986; în Editura Minerva, Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domicia Filimon au inițiat publicarea (primul volum a apărut în 1974) integrală a *Jurnalului* și *Epistolarului* lui Maiorescu din care au apărut pînă acum 6 volume.

Doi reprezentanți
ai artei
populare românești
la Londra,
unde
— cum ne informează
Realitatea Ilustrată —
interpreții români
s-au bucurat
de un remarcabil
succes

Ministrul
Statelor Unite
la București,
L. Harrison,
împreună cu familia,
fotografiată
în costume
naționale românești

Același ziar, într-un comentariu apărut în numărul de a doua zi relevă: „Sînt momente în istorie, cînd toate chestiile personale și de partid tac. Atunci se ridică din adîncul poporului un singur glas înfiorat. Printr-un astfel de moment a trecut neamul românesc în 1859”. Relevînd entuziasmul cu care a fost primită alegerea lui Cuza la 5 și 24 ianuarie 1859, ziarul subliniază că „Unirea din 1918 s-a făcut în alte condiții — dar în același entuziasm”, care a vibrat pe tot cuprinsul pămîntului românesc. „Nici un considerent național sau de clasă, ori de categorie socială n-a mai stat în picioare. Neamul de pretutindeni și din toate vremurile și-a afirmat voința de a trăi”.

„Desăvîrșirea acestui început — scrie la rîndul ei *Dimineața* din 25 ianuarie — realizat la 24 ianuarie 1859, trebuia să aibă loc după o altă perioadă de timp. Gerația de la 1850 și-a dat tributul său prin această sfortare; generația de la 1917 a făcut o jertfă supremă, aducînd toată suflarea românească în aceleași granițe. Nu împrejurări arbitrare, nu alcătuirii silnice și trecătoare au prezidat la statornicirea definitivă a statului român modern, ci o realitate: voința unui întreg popor de a se elibera, de a fi el însuși”.

Ilustrațiunea Română din 27 ianuarie face un scurt istoric al unuia din cele mai reprezentative instituții culturale bucureștene, Biblioteca Academiei Române. Se împlinesc în acest an — scrie publicația amintită — șapte decenii de cînd a luat ființă Societatea literară română, care s-a transformat în Societatea academică română, pentru ca, la 1879, să devină Academia Română de azi. În ședința solemnă din 1867 în care s-a constituit Societatea literară, episcopul Dionisie de Buzău s-a ridicat și „în aplauzele selectei asistențe” — cum relatează numărul apărut a doua zi din *Românul* lui C.A. Rosetti — a declarat că donează 73 de volume pentru înființarea unei biblioteci. De la cele 73 de volume a luat naștere faimoasa bibliotecă a Academiei Române, „care — apreciază publicația amintită — e una din cele mai importante din Europa”. Se adăpostesc aici aproximativ 400 000 volume, care au o valoare imensă pentru întreaga civilizație a neamului nostru. „Toate publicațiile care au apărut în cursul acestor 70 de ani, în cel mai depărtat unghi al țării se găsesc adunate cu grijă aici. Dintr-un raft, Baiculescu, conducătorul bibliotecii, scoate primul volum înregistrat de Biblioteca Academiei la înființarea ei în 1867. Volumul face parte din donația cărturarului ardelean Timotei Cipariu și se numește *Arhivu pentru filologia și istoria* apărut la Blaj în 1867. Într-un alt raft se află cel mai proaspăt volum sosit:

Cronică măruntă

masa sa de seris, pe ea 2 vase de flori, cu flori simple, proaspete. În perete e o litografie după tabloul lui Arthur Grother (poezia lui). Apoi un tablou al tatălui său în costumul bătrînesc, cu antieru, cu o decorație; la stînga lui, Jean [Iancu] în uniformă, la dreapta Basil [Vasile] în civil, așa de bine făcuți, încît îl recunoști. Bătrînul ține în mînă un sul, pe care e scris: „dubiților mei fili, Vasile și Iancu să urmați povășturilor ce vă semnez. Să fiți credincioși patrii și neîmpotriviți orărmurii; treble de astăzi să nu le lăsați pe a doua zi; pe săraci să-i mîlîți”.

● „Ducile și japinele din Tara Românească au făcut în urmă cu 120 de ani o adevărată revoluțiune”, — ne informează *Ilustrațiunea Română*, din 6 ianuarie. Obiectul împotrivirii era un „pitac [decret] al lui Vodă Caragea, inspirat de filia lui, domnița Ralu”. Acest „Pitac domnesc” a fost citit în toate colțurile din București la 9 ianuarie 1817 și porunea: „Afară de domnițe [Ruxandra, Ralu și Smarandă] și de belzadele [Constanțin] nici o altă persoană din propindadă nu are voie să mai poarte strale și cumasuri de mătăsărie albă”. Ofensa adusă astfel soților și fiicelor de boieri a provocat zarva amintită.

● La „Bursa valorilor teatrale” — unde schimbările sînt foarte bruste — George Vraca este astăzi „unul dintre cei mai cotați actori, relatează *Realitatea* ilustrată din 20 ianuarie. Își menține faima de ani de zile și nu numai că n-a început să obosească, dar aproape în fiecare stagiune face ceea ce în limba [atenc] se numește un „bronzo”, adică o creație. Astăzi Vraca este unul din cei mai valoroși actori de compoziție ai noștri. Și-și mai menține faima printr-o probitate profesională,

**IANUARIE
1937**

Celebrul bas
Feodor Sallapin,
primul din stînga,
a concertat
în luna ianuarie 1937
la Bucureşti.
Fotografia îl înfăţişează
pe artist
poziind fiului său
Boris Sallapin,
care-l face portretul

Cronică mărunta

din ce în ce mai rară în ultimul timp, ea şi printr-o viaţă foarte puţin spectaculoasă în afară de scenă: lucrul acesta l-a priceput Vraca, după cum l-au priceput Demetriade, Grigore Manolescu, Notara, Bulandra.

● Ziarele anunţă că vestitul bas rus Feodor Sallapin, aflat în turneu în ţara noastră de un concert în sala „Vox”; iar marele violonist şi compozitor austriac Fritz Kreisler (stabilit în Statele Unite), în sala „Aro”.

● Ieri s-a stins din viaţă la sanatoriul Filantropia talentatul scriitor Anton Holban. „Prin dispariţia lui — scrie Eugen Jebeleanu în *Dimineaţa* din 18 ianuarie — literatura românească pierde pe unul dintre cei mai autentici şi mai sensibili reprezentanţi ai ei. Moartea lui — la 36 de ani — uluieşte. Despărţirile lui erau totdeauna febrile, neaşteptate. Dar despărţirea de astăzi, ne îndoliază sufletul pentru totdeauna”.

● De curind a apărut în editura muzicală vineză Universal Edition Rapsodia Română de Franz Liszt, o lucrare — pentru pian — postumă a marelui muzician. Lucrarea vede de abia acum lumina zilei graţie lui Octavian Beu, un destoinel meeloman şi cercetător, care a găsit manuscrisul acum cîţiva ani în Biblioteca de stat din Viena.

● Istoria parfumului este tot atît de veche ca şi istoria civilizaţiei, informează ziarul *Dimineaţa*. Acum patru milenii femeia egipteană avea la dispoziţie 15 feluri de diferite parfumuri. În Vechea Eladă, ca şi la Roma, uleiurile şi alifante parfumate nu lipseau — în casela avute — de pe nîl o masă de toaletă. Dar nu numai sexul slab a fost amator de parfumuri. Tînărul

Biblia ilustrată, tipărită într-o frumoasă ediţie de mitropolitul Nicodim (1934-1939), al Moldovei. Între *Arhiva* lui Cipariu şi *Biblia* lui Nicodim se interpun 70 ani şi 400 000 de volume; întregul istoric al unui focar de cultură”.

Datinile poporului nostru în sărbătorile de iarnă, cu pitorescul şi frumuseţea lor, sînt evocate de Mihail Sadoveanu în numărul de început de an al ziarului *Adevărul*. „Cea mai frumoasă şi mai veche dătină — subliniază scriitorul — mi se pare mie «Pluguşorul». Începutul anului nou, odinioară, era începutul primăverii cînd iese sămăntorul ca să încredinţeze pămîntului sămînţa. În recitativul «Pluguşorului», care în Moldova s-a păstrat intact în multe variante, se înşiră povestea bobului de grîu, care din sînul pămîntului, sub acţiunea căldurii şi umezelii, iese la lumină, creşte, înfloareşte, şi dă însutită roadă”.

După mai bine de trei săptămîni de vacanţă, Camera şi Senatul îşi reiau activitatea. Prilej pentru numeroase ziare de a relua comentariile privind perspectivele guvernului Tătărescu de a-şi continua mandatul. „Ceea ce se poate spune astăzi — scrie *Lupta* cu data de 19 ianuarie —, cînd corpurile legiuitoare îşi reiau activitatea, este că actualul guvern va vota bugetul şi că, deci, va rămîne la cîrmă pînă la terminarea sesiunii ordinare a Parlamentului, adică pînă la 15 aprilie. De fapt, atît guvernul cît şi opoziţia ar voi să treacă «ultima etapă» într-o atmosferă de linişte şi reculegere”.

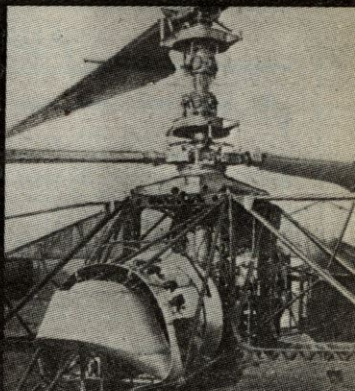
La rîndul său, revista *Încotro?* din 10 ianuarie notează că întrebarea care preocupă opinia publică, şi în special opoziţia, este: cui va fi încredinţată, în 1937, guvernarea? Iată o formulă, menită să împace pe cît mai mulţi şi să aducă omul potrivit la locul potrivit, pe care o sugerează un umorist al publicaţiei amintite: „P. Bejan va fi la Arte (concurenţi au fost destui), însă nu-l întrec nimeni că-i artist — în felul lui; d. Iorga ca ministru de Învăţămînt privat, cu Giurescu şi Arghezi ca subsecretari de stat; dl. Trancu la Domenii se impune hotărît, fiindcă a muncit cu verbul pînă ce a răguşit; d. Bocu la Finanţe, nu vă fie cu bănat, chiar, de altfel, unchiul Iuliu [Maniu] îl sokoate indicat; Iamandi Viticultura; Arabella la Război, consul la Addis-Abeba, Titulescu dac-o vrea...”

Şi fiindcă ne-am referit la glumele politice, să spicuiem şi una tot din revista *Încotro?*, cu data de 31 ianuarie: „d. Gr. Iunian, şeful Partidului Radical Tărănesc, nu urmăreşte cu gluma numai pe adversari. Cîteodată rezervă săgeţile cele mai ascuţite şi cele

Marele actor
George Vraca
în... diferite
ipostaze

Aeroplanul
viltorului
aşa cum
şi-l imaginau
profeţii
în anul 1937

mai dragi... prietenilor. Iar aceştia nu se supără pentru că aşa e «conu Grigoriţă». Astfel, la Cameră, episcopul de Argeş discută de zor cu Armand Călinescu, când, iată, d. Iunian:

— Degeaba! Eu cred că pînă la urmă tot nu... se spovedeşte. Doi metri mai departe, pe culoarele Camerei, Grigore Iunian se isbeşte de deputatul O. Han, mare sculptor, dar proaspăt... naţional ţărănist. Şeful partidului radical îl întreabă:

— Dar tu, dragă Han, cu ce ramură eşti în partid?

La care sculptorul răspunde: — Eu nu sînt cu ramurile, eu sînt cu copacul!*

Mihail Sadoveanu face următoarele mărturisiri în *Adevărul* din 15 ianuarie: „Am obiceiul să distrug scrisorile, ciornele şi notele, ca să nu fie bătaie de cap mai tîrziu pentru oamenii curioşi. Dintr-o discreţie firească, n-am comunicat publicului despre predecesorii mei răzci extrem de puţin. E bine, poate, să se ştie: bunicul meu după tată, Mihail Sadoveanu, a trăit începutul vieţii lui în Oltenia, în Gorj, unde şi acum ştiu că am neamuri, pe care nu le cunosc. Bunica mea era moşneacă de la Locusteni, judeţul Dolj, şi se chema de acasă Sterica Bizoianu. Aceşti doi boierăşi au părăsit Ţara Oltului în vremea Zaveriei (1821) şi s-au statornicit la Iaşi. Tatăl meu s-a născut în capitala Moldovei la 1834 şi a trăit un timp ca avocat, la Paşcani, unde am văzut eu lumina lumii. Părinţii mamei mele au fost ţărani din Valea Moldovei (Verşeni), urmaşi de răzeşi, despoiaţi de ocină. Mama mea, Profira Ursaki, ţărăncă în toată structura ei sufletească, a murit foarte tînră. Am trăit treizeci de ani în marginea oraşelor, fie la Fălticeni, fie la Iaşi — continuă marele prozator — în strînsă legătură cu peisagiul autohton şi cu poporul. Răposatul Spiru Haret, la 1907, mi-a încredinţat misiunea să organizez cercurile culturale ale învăţătorilor, care se dezvoltau în importante adunări sătoseşti. Am văzut cu acest prilej o parte din ţară. Ca vînat, pescar, prisăcar şi pomicultor, am rămas tot în rînduiala rurală. M-a interesat pretutindeni omul cel vechi al pămîntului. L-am găsit pretutindeni unitar, în cîntece şi datini, în aspiraţii. În bunătatea-i înţeleaptă, ţăranul de departe rămînea frate cu cel pe care l-am văzut întîi la apa Moldovei.

Bucuria şi mîngîierea acestui popor au fost un cîntec şi o legendă în curgerea atîtor veacuri triste. Bucuria mea a fost să le găsesc“.

Rubrică de: Ioana URŞU, Ioan LĂCUSTĂ

Selecţia fotografiilor:
Radu Ion POPESCU

Cronică măruntă

Alechiade le cunoştea şi el foarte bine. Nero a cheltuit la o singură serată patru milioane sesterţi pentru o esenţă de transfer. Alexandru cel Mare îşi stropoa mozaicul palatului cu uleiuri lumiresmate. Napoleon avea o adevărată patimă pentru apa de colonie pe care o întrebuinţa în cantităţi mari. Astfel, în timpul campaniei din Prusia, în 1806, el a întrebuinţat 162 sticle cu apă de colonie. În schimb, se spune, că americanul Martin Wamburen a căzut la alegerile prezidenţiale din 1849 pentru că alegătorii nu tolerau preferinţa lui pentru parfumuri.

● Pînă în secolul XVIII, băştiele erau confecţionate în diferite forme: rotunde, ovale, în trei coluri etc. Într-o zi, regina Maria Antoaneta a declarat că din toate formele pe care le aveau băştiele, cea mai practică s-a dovedit cea pătrată. Cîrind după aceea, la 2 ianuarie 1785, Ludovic XVI a emis un decret regal care prevedea că „toate băştiele confecţionate în regat trebuiesc croite astfel ca lungimea lor să fie tot atît de mare ca şi lăţimea“.

● „Walt Disney notează Universal — împlineste 35 ani. Tatăl lui Mickey Mouse va fi sărbătorit tot atît cît şi nădrăvanul soricel care, împlinind acum vreo două luni opt ani de existenţă, a primit felicitări din lumea întreagă. Căci, pentru milioane de copii şi chiar pentru nenumăraţi oameni mari, Mickey nu e numai o fleţune; el e o realitate, e o filinţă fantastică, e un spiriduş venit din lumea poveştilor ca să trăiască un timp pe prozaicul nostru pămînt, unde are frumoaşa misiune de a răspîndi veselia, de a trezi în suflete sentimente de mult adormite, care ne fac mai sinceri şi mai buni“.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

La fel ca și în anii precedenți, momentul sărbătoresc al trecerii în Noul an 1987 a fost marcat pentru revista noastră și printr-o bogată corespondență sosită pe adresa redacției și prin care cititorii din toate colțurile țării, precum și din străinătate, de virste și profesii diferite, mărturisindu-și interesul și pasiunea lor pentru istorie, au ținut să adreseze urările lor de „La mulți ani” Magazinului istoric și colaboratorilor săi.

„Ei au dat, totodată, glas sentimentelor lor statornice de fidelitate și prețuire față de revista care, în acest an 1987, împlinește 20 ani de la apariția primului număr, în aprilie 1967.

Le mulțumim călduros tuturor dorindu-le multă sănătate, fericire și noi succese în activitatea ce o desfășoară, asigurându-i că și în acest an ne vom strădui să răspundem exigențelor publicului nostru cititor.

JURNAL DE FRONT

Colonel (r) MARINEL DUMITRU, din Iași, ne-a trimis câteva pagini despre luptele purtate de trupele de vânători de munte (Divizia 2 și Grupul 4 vânători de munte) pentru eliberarea teritoriului național răpit prin odiosul Diktat de la Viena. Corespondențul nostru precizează că a avut ca material documentar jurnalele de război ale celor două unități, din care reproducem acest pasaj:

1 octombrie-16 octombrie 1944. Divizia 2 vânători de munte, inclusiv Batalionul 8 vânători de munte au participat la eliberarea orașului Cluj, după care au continuat ofensiva în condițiile grele de teren, întâmpinând numeroase obstacole, cimpuri de mine amenajate de către inamicul aflat în retragere. Vânătorii de munte au fost opriri din însăși în fața unei noi apărări inamice bine organizată în zona localității Hălăucești. Trupele noastre, beneficiind de sprijinul eficace al artileriei forțelor sovietice vecine, au înfrânt inamicul și ofensiva a putut fi reluată, astfel că, până în seara zilei de 16 octombrie, batalionul 8 vânători de munte a ajuns în dispozitiv.

La 17 octombrie, trupele Diviziei 2 vânători de munte au trecut frontiera de stat româno-ungară, alături de forțele armate sovietice, continuând acțiunile de luptă pentru eliberarea teritoriului Ungariei de sub ocupația fascistă.

La 25 octombrie și alte forțe armate române care au eliberat orașul Carei, ultima localitate mai mare de pe teritoriul României, au trecut, de asemenea, pe teritoriul Ungariei; cu aceasta s-a încheiat eliberarea întregului teritoriu al patriei noastre de sub ocupația germano-horthystă.

CARTE 1936

Colonel (r) EDUARD DRAGOMIRESCU-BUZNE, din București, în vîrstă de 84 ani: Am fost plăcut impresionat de faptul că la rubrica în București, acum 50 ani, din nr. 9/1986 al Magazinului istoric (la care sînt abonați, avînd în ceașga colecție a revistei) am amintit despre lucrarea Considerațiunile critice asupra principalelor operațiuni militare ale lui Mihail Viteazul, pe care am publicat-o în 1936 în colaborare cu generalul Ion Cugsa, pe atunci sublocotenent. În acea vreme lucrarea noastră s-a bucurat de interes, fiind apreciată favorabil de P.P. Panaitescu, de generalul R.R. Rosetti, ca și de Nicolae Iorga.

APEL

Pe marginea rubricii în București, acum 50 ani ne-a scris și AUREL DUMITRU, un alt bucurestean: Citeșc cu mult interes această rubrică. În completarea celor scrise în nr. 7/1986, vă semnează un Apel publicat de Comitetul național român pentru pace în ziarul Zorile din 21 iulie 1936.

Publicăm astfel o nouă mărturie a atitudinii antifasciste, antirăzboinice a opiniei publice românești, a cererilor largi democratice din țara noastră.

„Avînd în vedere că primejdia războiului crește din zi în zi, că biocul statelor revizioniste și războinice în frunte cu Germania și Japonia devine tot mai agresiv, călînd tratatele în vigoare (ocuparea Renaniei), atîcînd statele dezarmate (Abisinia, China), urmărind dezafințarea unui nou război mondial.

Ținta țărilor războinice și revizioniste fiind împărțirea nouă a Europei, pericolul unui război pentru România este evident. Grupul țărilor revizioniste urmărește dezmembrarea statului român și aservirea lui economică, România fiind o pledică în expansiunea Germaniei spre răsărit, iar bogățiile ei, petrol, grîu, foarte necesare pentru industria de război și hrana armatelor germane.

Încadrarea României în grupul aliașilor antirevizioniste și antirăzboinice, menținerea și întărirea Ligii Națiunilor și a legăturilor țărilor Micii Antante, Franța și U.R.S.S. este astfel o condiție necesară pentru păstrarea integrității și neatinării țării românești. Pentru a-și apăra neatințarea și libertățile, poporul român trebuie să devină factor activ în lupta pentru pace, organizînd în acest scop masele largi de la sate și orașe”.

MUZEU MEMORIAL

Am citit în nr. 11/1986 evocarea lui Gh. Tatarescu (înspărat de subiecte naționale) și am văzut și câteva din desenele sale, reproduce pe planșele 1-4 și care, din cîte știu, se află la muzeul memorial ce-i poartă numele. Aș dori să cunosc mai multe date despre acest muzeu, ne solicită AUREL IONESCU, din Iași.

ADRIANA BOBU, muzeograf, ne comunică următoarele: Muzeul memorial „Pictor Gh. M. Tatarescu” din București a fost organizat în anul 1951, în casa în care pictorul a locuit împreună cu familia sa, în-

cepînd din anul 1855 (cînd a cum-părat-o la mezat) și pînă în anul 1894.

Casa, actualmente monument istoric și de arhitectură, a fost construită la începutul sec. XIX în stilul specific al arhitecturii de han, stil răspîndit în București la veacul trecut.

Muzeul ogîndește atît principalele momente de viață, cît și etapele creației sale. Astfel, sînt expuse acte și documente referitoare la biografia sa, obiecte ce i-au aparținut, reconstituindu-se cadrul de viață al artistului. Sînt înfățișate, de asemenea, creații reprezentative ale picturii, printre care portretele lui N. Bălcescu, Gh. Magheru, studii pentru compoziția *Deșteptarea României*.

În atmosfera de epocă a muzeului, au fost turnate mai multe filme de lung metraj. Muzeul memorial „Pictor Gh. M. Tatarescu” se află pe strada Domnița Anastasia nr. 7 și poate fi vizitat, cu excepția zilei de luni, în fiecare zi între orele 9 și 17.

MEDALIE

NICULAE STOIAN, din București, ne trimite fotografia de mai sus, reprezentînd reversul unei medalii mai puțin cunoscută (neamănîtată în literatura de specialitate). Este din bronz, cu diametrul de 35 mm și a fost bătută, probabil, cu prilejul constituirii primei Societăți a chelnerilor din România, fondată la 19 decembrie 1881 în București.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

TELEGRAFUL ÎN MOLDOVA

Inginer **CONSTANTIN ŌSTAP**, de la întreprinderea de rețele electrice din Iași: În 1985 s-au împlinit 130 ani de la inaugurarea primei linii telegrafice din Moldova și 85 ani de la introducerea tramvaiului electric în Iași, iar în 1986 — 90 ani de la intrarea în funcțiune a primei instalații electrice pentru iluminat public din același oraș.

Cercetind arhivele — continuă editorul nostru — am constatat că în adoptarea primei dintre cele trei noutăți tehnice menționate o contribuție importantă a avut-o Costache Negri (nr. 14, 42/1985), pe atunci director al Departamentului lucrărilor publice din Moldova. El a întocmit, la 16 decembrie 1854, un raport în legătură cu proiectul unei linii telegrafice care să lege, prin Cernăuți, Iașul de Viena. Considerând-o o „măsură prea potrivită cu ceea ce se cere astăzi de la țara noastră”, marele patriot și om politic moldovean gîndea inițiativa respectivă într-o viziune încă și mai largă, de natură a pregăti și în acest fel împlinirea unui vis pentru care generația sa lupta din răputeri și anume, Unirea. C. Negri arăta în raport că linia telegrafică trebuie dezvoltată și înspre Muntenia: „dacă însă meșterii [vecinii] ocîrmuie la Valahiei ar face asemenea o linie telegrafică care ar veni la Focșani, atunci ar mai trebui prelungită linia noastră și de la Tecuci la Focșani”.

La 14 februarie 1855, linia Cernăuți-Iași a fost dată în funcțiune, aparatele biroului telegrafic fiind instalate în clădirea fostului Palat domnesc, ce se înălța pe locul unde se află acum Palatul Culturii.

DOI GENERALI

Colonelul (r) **ION D. STĂNESCU**, din București; locotenent-colonel (r) **STERIAN ȘTEFĂNESCU**, din București; **VALERIU SIMA**, din Cluj-Napoca; **A. BRAESTER**, din București; Aveți dreptate. În fotografia de la pagina 28 a numărului 9/1986 apare generalul C. Prezan și nu generalul A. Averescu. Generalul de corp de armată adjutant Constantin Prezan îndeplinea, în 1917, funcția de șef al Statului major general al armatei.

POȘTA CONCURSULUI

TATIANA COBAN, din Brașov; **IOSEF SORIN BENDEA**, din Cluj-Napoca; **NARCIS PITIGOI**, din Slatina; **ALEXANDRU F. BAUSCĂ**, din Iași: Aveți dreptate. În formularea întrebării nr. 7 din prima serie de întrebări a concursului Magazin Istoric ediția a II-a 1986, 30 din 30 (nr. 11/1986) a apărut o eroare datorită cumularii datelor stilului vechi calendaristic cu cel nou, înct ea trebuia citită corect astfel:

Între ce date s-a desfășurat procesul memorandizărilor?

- a) 7-25 mai 1894
- b) 15-30 aprilie 1894
- c) 14-28 martie 1894

IOANA TEODORESCU, din București: După cum am precizat și în regulamentul noului concurs 30 din 30, publicat în nr. 11/1986, răspunsurile la întrebări vor fi trimise toate o dată, pe o singură coală de hîrtie, cu trei coloane (corespunzînd celor

Curier școlar

NOI COLECȚII COMPLETE

În continuarea dialogului inițiat de revistă între elevii pasionați de istorie cărora — după cum am precizat — le punem în valoare preocupările în acest domeniu, publicîndu-le micii corespondențe, iată noi vești primite de la cititorii noștri din școli.

Din București, ne scrie DRAGOȘ PĂDURARU, de la Școala generală nr. 99: Un grup de elevi ai școlii noastre, iubitori ai istoriei, au hotărît în anul aniversării a 600 ani de la urcarea pe tronul Țării Românești a marelui voievod Mircea să înființeze un cerc de istorie care a primit numele de **Mircea cel Mare**. Cercul este organizat sub egida Muzeului de istorie și artă al Municipiului București, fiind coordonat de prof. Laurențiu Ștefănescu, muzeograf principal și prof. Margareta Fotescu.

Prima ședință a cercului a fost consacrată aniversării a 2 500 ani de la primele atestări istorice ale luptelor greco-dacilor pentru libertate și independență. Au prezentat referate Alina Trancă, Mihaela Radu, Diana Mînilo și Dragoș Păduraru.

Sintem hotărîți — ne scrie în încheiere Dragoș — să ne pregătim cit mai bine pentru concursul organizat de revista Magazin Istoric pentru noi, elevi, în vacanța de vară.

DANIELA-DANA AVADANEȘ, clasa a XII-a a Liceului industrial nr. 4 din Tulcea, după ce ne mărturisește marea sa dragoste pentru istorie, ne scrie că ajută de profesora de istorie Ștefania Monica Stroe, a participat la mai multe concursuri pe teme istorice. În 1986 a făcut parte din echipașul Județului Tulcea în finala pe țară a concursului 65 ani de la fîurirea P.C.R., echipaj clasat pe locul III. În continuare, Daniela-Dana ne relatează că, deși nu este de multă vreme Magazin Istoric, se străduie să-și alcătuiască o colecție completă, cu ajutorul rubricii Cereri și oferte. Ne mai semnalează, de asemenea, o descoperire arheologică efectuată la Somova (punctul Platru) cu prilejul unor lucrări de amenajare întreprinse de Brigada 4 a I.E.E.L.I.F. Tulcea. Ulterior, săpăturile conduse de arheologul Petre Mănușu-Adamesteanu, de la Muzeul „Delta Dunării” din Tulcea, au scos la lumină un mormînt din prima epocă a fierului (Hallstatt) și urmele unei așezări care continuă din sec. IV-III î.e.n. și pînă prin sec. IX-X e.n.

Felicitări, Daniela-Dana pentru frumoasele vești trimise! Îți îndeplînim, totodată, și dorința de a-ți corespunde cu colegii din țară, publicîndu-ți adresa pe care așteptîi scrisorile lor: sat Colina, com. Independența, jud. Tulcea, cod. 8820.

Mai doresc, de asemenea, să corespundez și prietenelor revistei noastre **MARIA GRIGORAS**, absolventă a clasei a XII-a, din Brăila, str. Dumbrava Rosie, nr. 56, cod. 6100 și **CLAUDIA MUNTELE**, clasa a XII-a a Liceului industrial nr. 2 din Arad, alea Hipocart, nr. 15, bl. 4, ap. 13, cod. 2900.

Din Huși, CORNELIU DIMITRESCU, ne scrie: Vă mulțumesc pentru faptul că, publicîndu-mi adresa într-un număr anterior al revistei (nr. 7/1986) mi-ați oferit posibilitatea de a corespunde cu tineri pasionați de istorie din întreaga țară. În continuare, Corneliu ne face două propuneri de articole, trimițîndu-ne și o reproducere a vechii steme a orașului său natal, pentru care-i mulțumim. Ne roagă, totodată, să-l ajutăm să-și completeze colecția cu numerele ce-i lipsesc: 1-12/1972, 1-12/1973, 1-12/1974, 1-12/1975, 1-5/1982, 1-3, 4/1983. Din păcate, noi nu avem rezerve din aceste numere, întreg tirajul epuizîndu-se la apariție. După cum am precizat și eu alte prilejuri, modalitatea cea mai sigură de a vă asigura primirea revistei cu regularitate, lună de lună, rămîne abonamentul.

Dar, poate, printre voi, dragi prieteni, sînt cititori care-l pot ajuta pe Corneliu, trimițîndu-i numerele ce-i lipsesc, pe adresa: str. N. Cișman, nr. 7, Huși, jud. Vaslui, cod. 6575.

trei serii de întrebări) cu cite 10 răspunsuri (corespunzînd celor 10 întrebări din fiecare serie).

DUMITRU TĂNĂȘESCU, din Craiova; **VASILE MARINESCU**, din Tulcea: Răspunsurile exacte la cele 30 de întrebări ale concursului 30 din 30 vor fi publicate în nr. 3/1987, iar lista cîștigătorilor celor 150 de premii va apare în nr. 5/1987.

CONTENTS (Romanian History) I. Cărbănă History and Revolution • R.P. Voinea Science and Historical Progress • 1859. From the Chronicle of the Struggle for National Unity M. Mușat, T. Vărgolici, R. Economu, C.D. Mazilu • I. Mămăina January 1902: The Newspaper România muncitoare is Published • Șt. Lache Romania and the Paris Peace Conference (1946) • M. Stancu 1940-1946: The Odyssey of some Romanian Sailors • R. Popa Tara Hațegului • R.R. Rosetti 1931: Excerpts from a Diary (III) • C. Știrbu Rare Romanian Coins in a Spanish Catalogue • In Bucharest, 50 Years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) I. Cărbănă Histoire et révolution • R.P. Voinea Science et progrès historique • 1859. Episodes de la lutte pour l'unité nationale M. Mușat, T. Vărgolici, R. Economu, C.D. Mazilu • I. Mămăina Janvier 1902. Parution du journal România muncitoare • Șt. Lache La Roumanie et la Conférence de Paix de Paris (1946) • M. Stancu 1940-1946. L'odyssée de quelques marins roumains • R. Popa Tara Hațegului • R.R. Rosetti 1931. Pages de journal (III) • C. Știrbu Pièces de monnaies roumaines rares dans un catalogue espagnol • A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И. Кырбанă История и революция • Р.П. Войня Наука и исторический прогресс • 1859. Из летописи борьбы за национальное единство М. Мушат, Т. Выргольци, Р. Эконому, К.Д. Мазилу • И. Мамăина Январь 1902. Появление газеты Румыния мунчитоаре • Ш. Лак Румыния и Парижская мирная конференция (1946 г.) • М. Станчу 1940-1946 гг. — одиссея румынских моряков • Р. Попа Тара Хагегулуй • Р.Р. Росетти 1931 г. Страницы дневника (III) • К. Штирбу Редкие румынские монеты в испанском каталоге • В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) I. Cărbănă Geschichte und Revolution • R.P. Voinea Die Wissenschaft und der geschichtliche Fortschritt • 1859. Aus der Chronik des Kampfes für nationale Einheit M. Mușat, T. Vărgolici, R. Economu, C.D. Mazilu • I. Mămăina Januar 1902. Die Zeitung România muncitoare erscheint • Șt. Lache Rumänien und die Pariser Friedenskonferenz (1946) • M. Stancu 1940-1946. Die Odyssee rumänischer Matrosen • R. Popa Tara Hațegului • R.R. Rosetti 1931. Seiten aus dem Tagebuch (III) • C. Știrbu Seltene rumänische Münzen in einem spanischen Katalog • In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) I. Cărbănă Historia y revolución • R.P. Voinea Ciencia y progreso histórico • 1859. Dela crónica de la lucha por la unidad nacional M. Mușat, T. Vărgolici, R. Economu, C.D. Mazilu • I. Mămăina Enero de 1902. Aparición del diario România muncitoare • Șt. Lache Rumania y la Conferencia de paz de Paris (1946) • M. Stancu 1940-1946. La odisea de unos marineros rumanos • R. Popa Tara Hațegului • R.R. Rosetti 1931. Páginas de diario (III) • C. Știrbu Monedas rumanas raras en un catálogo español • En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 psfir.

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDAȚIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matei, Ioana Ursu Năstășel, Marian Ștefan

TEHNOREDACTOR : Anton Tănase

CORECTURA : Georgeta Apreotesei,
Constanța Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc., de la orașe și de la sate. Prețul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

42 427

